

72ste VERGADERING. — 28 APRIL 1920.

Mededeeling van ingekomen stukken.

72ste VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 28 APRIL 1920.

(Bijeenroepingsuur 1 namiddag.)

Ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. ontwerpen van wet; 3°. een regeeringsmissive; 4°. missive van de Algemeene Rekenkamer, houdende kennisgeving van een vacature in dat college; 5°. een missive van den voorzitter van het Syrisch congres; 6°. verzoekschriften; 7°. verzoekschriften van sollicitanten naar het lidmaatschap van de Algemeene Rekenkamer; 8°. een telegram; 9°. een ongeteekend verzoekschrift; 10°. verklaringen van adhaesie; 11°. missives en mededeelingen; 12°. drukwerken. — Regeling van werkzaamheden. — Voortzetting en beëindiging der behandeling van het ontwerp Wetboek van Strafvordering. — Bepaling van den dag der tweede lezing. — Voortzetting der behandeling van het ontwerp Lager-onderwijswet.

Voorzitter: de heer Fock.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 81 leden, te weten de heeren:

van Vuuren, Smeenk, Beumer, Gerhard, de Wijkerslooth de Weerdesteyn, de Jonge, Visser van IJzendoorn, Ossendorp, van Zadelhoff, Otto, Heemskerk, Ter Hall, Dresselhuys, Treub, mevr. Groeneweg, de heeren Abr. Staalman, van Dijk, van Rijzewijk, van der Voort van Zijp, van Rappard, van der Molen, L. M. Hermans, Kuiper, Scheurer, Fruytier, Koolen, Albarda, Schouten, Arts, van Groenendael, van Ravesteijn, Brautigam, van Stapele, Bakker, Marchant, Kleerekoper, Duys, Haazevoet, Reijmer, Schokking, A. P. Staalman, Troelstra, K. ter Laan, Colijn, Engels, Rink, Lely, van den Tempel, Bongaerts, Henri Hermans, Bomans, Snoeck Henkemans, Deckers, Oud, Zijlstra, van de Bilt, Swane, Keteelaar, de Monté ver Loren, Nolens, de Wilde, Teenstra, van Wijnbergen, de Savornin Lohman, van Doorn, Hugenholtz, Wintermans, Stulemeijer, J. ter Laan, Kolkman, van Schaik, Rutgers, de Geer, Sannes, Braat, Bulten, Rugge, Kruyt, de Groot, van Beresteyn,

en de heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken, van Justitie en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen:

Handelingen der Staten-Generaal. — 1919—1920. — II.

(Voorzitter.)

1°. berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen: van den heer Oudegeest, den eersten tijd, wegens verblijf in het buitenland; van den heer Weitkamp, wegens buitengewone omstandigheid.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. twee Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende ontwerpen van wet:

regeling omtrent de geldigheid voor pensioen van den tijd, door het in vasten rijksdienst overgegaan personeel der Nederlandsche Bell Telefoon Maatschappij in vasten dienst dier maatschappij doorgebracht;

verhooging van de koloniale huishoudelijke begrooting van Curaçao voor het dienstjaar 1920, en

verhooging van het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1920.

Deze ontwerpen van wet, welke met de daarbij behorende stukken reeds zijn gedrukt en rondgedeeld, zullen worden gezonden aan de afdelingen of aan de betrokken Begrotingscommissie;

3°. een missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van 104 exemplaren van het Oranjeboek, getiteld „Mededeelingen van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan de Staten-Generaal Juni 1919—April 1920.”

Deze missive is reeds gedrukt en met het Oranjeboek aan de leden rondgedeeld;

4°. een missive van de Algemeene Rekenkamer, houdende kennisgeving, dat met 1 Juli 1920 een vacature onder de leden van dat college zal ontstaan ten gevolge van het aan den heer mr. Th. Ph. baron Mackay op zijn verzoek verleende eervol ontslag uit zijn betrekking van lid en voorzitter.

Deze missive is reeds gedrukt en rondgedeeld; de dag voor het opmaken van de voordracht aan H. M. de Koningin zal nader bepaald worden;

5°. een missive van den voorzitter van het Syrisch Congres, te Damascus, ten geleide van een afdruk, met vertaling in het Fransch, van een door dat congres op 7 en 8 Maart 1920 genomen besluit betreffende de onafhankelijkheid van het Koninkrijk Syrië en van Irak, en de terugtrekking van de troepen der Geallieerde Mogendheden uit die landen.

Deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen;

6°. de volgende verzoekschriften:

twee, betreffende het ontwerp-Lager-onderwijswet, van curatoren van het gymnasium te Breda, en van den voorzitter van den schoolraad van het R.-K. gymnasium en middelbaar onderwijs, te Katwijk aan den Rijn;

een, betreffende het ontwerp van wet tot wijziging der Huurcommissiewet, van den waarnemenden voorzitter en secretaris van den Nationalen Woningraad;

een, van het gemeentebestuur van Watergraafsmeer, houdende verzoek om verhooging van de jaarwedden der onderwijzers;

een, van de Koloniale Staten van Suriname ten verfolge op het vorig adres betreffende de uitgifte van bauxiet-concessies in die kolonie;

twee, betreffende het ontwerp van wet tot nadere wijziging van de wet van 5 Juli 1910 (*Staatsblad* n°. 181) tot regeling van de samenstelling van den hoogen raad, enz. (salarissen rechterlijke macht) als:

een van den president van de arrondissements-rechtbank te Alkmaar en anderen, allen behorende tot de rechterlijke macht en verbonden aan die rechtbank, en

(Voorzitter.)

een van den president en den griffier van de arrondissements-rechtbank te Zutphen;

een, van G. A. Koops en 2 anderen, te Veendam, houdende verzoek om steun aan de snijboonenkweekers te Veendam en omstreken, in verband met het niet toestaan van den uitvoer van ingezouten snijboonen;

een, van dr. H. E. Reeser, afdeelingsschef aan de Rijks-seruminrichting, betreffende zijn salariering;

een, van A. H. J. Koning, machinevormer, te Heerlen, vroeger in militairen dienst, houdende verzoek om uitbetaling van hem z. i. toekomstige gelden ingevolge de Steunregeling van Legerorder 116 B van 1919;

een, van D. B. Hermsen, arbeider, te Ressen, gemeente Ressen-Bemmel, vroeger in militairen dienst, houdende verzoek om uitbetaling van hem z. i. toekomstige gelden bedoeld in Legerorder 114 par. 2 punt 2b;

een, van D. van Brouwershaven, te Gorinchem, houdende verzoek om vergoeding van door hem geleden financiële schade, in verband met het bezorgen van brood aan militairen in de forten of legerplaatsen nabij Gorinchem gedurende de mobilisatie;

een, van A. Jansen, huisvrouw van G. van Diek, te Zevenaar, houdende verzoek om financiële steun.

Deze adressen zullen worden gesteld in handen van de betrokken Commissiën;

7°. de volgende adressen, houdende verzoek om plaatsing op de door de Kamer aan H. M. de Koningin te zenden voordracht voor lid van de Algemeene Rekenkamer, van:

J. F. de Hart, hoofdofficier van administratie der 1ste klasse bij de Koninklijke Marine, hoofdintendant der zee-macht, chef der afdeling Intendance bij het Ministerie van Marine, te 's Gravenhage;

jhr. G. A. A. Alting von Geusau, oud-Minister van Oorlog en oud-directeur-generaal der posten en telegrafie, te 's Gravenhage;

dr. W. C. A. baron van Vredenburg, doctor in staats- en rechtswetenschap, oud-secretaris van den Pensioenraad voor Burgerlijke Ambtenaren en van den Militairen Pensioenraad, oud-lid van den gemeenteraad van 's Gravenhage, te 's Gravenhage;

mr. L. H. Bybau, lid-secretaris van den Raad van Beroep voor de Directe Belastingen te 's Gravenhage, lid van den Burgerlijken en van den Militairen Pensioenraad en van dien voor de Gemeenteamttenaren, secretaris-rentmeester van het krankzinnigengesticht „het St. Joris Gasthuis”, te Delft, wonende te 's Gravenhage;

G. C. A. Harsveldt, luitenant-kolonel der intendance, controleur van het intendancematerieel, te 's Gravenhage in garnizoen, wonende te Rijswijk (Z.H.).

Deze adressen zullen ter griffie worden nedergelegd ter inzage van de leden; de namen van adressanten zullen worden geplaatst op een lijst van sollicitanten;

8°. een telegram uit Paramaribo, luidende:

„Onhoudbare nood Surinaamsche landsdienaren eischt dadelijke voorziening verzoeken steun en bede Minister-raad om hulp Nederland organisaties.”

Dit adres wordt als ongeteekend ter zijde gelegd;

9°. een adres van het hoofdbestuur der Vereeniging van Directeuren van en onderwijzers aan Rijksnormalessen in Nederland, betreffende het ontwerp-Lager-onderwijswet.

Dit adres wordt als ongeteekend ter zijde gelegd;

10°. de volgende verklaringen van adhaesie:

a. aan het adres van den raad der gemeente Tilburg, in zake de financiële gevolgen voor de gemeenten van het ahangige ontwerp-Lager-onderwijswet, van het gemeentebestuur van Valkenburg (L.);

b. aan het adres van den Bond van Christelijke m.u.l.o.-scholen, in zake het ontwerp-Lager-onderwijswet, van:

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Dokkum;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Hillegom van de Vereeniging voor Christelijke m.u.l.o.-scholen in Nederland;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Rotterdam van de Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen voor Christelijke l. en m.u.l.o. te Rotterdam;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Enkhuizen van de Vereeniging de Groen van Prinstererschool voor Christelijk m.u.l.o.;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Aalten van de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een School met den Bijbel voor m.u.l.o. te Aalten;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Rotterdam van de Vereeniging voor Schoolonderwijs op Gereformeerden grondslag;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Katwijk van de Vereeniging tot stichting en instandhouding eener Christelijke School voor l. en m.u.l.o. te Katwijk;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Oud-Beijerland van de Vereeniging voor Gereformeerd lager onderwijs te Oud-Beijerland;

het bestuur der Hervormde School voor m.u.l.o. te Zeist van de Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Zutphen van de Vereeniging tot bevordering van Christelijk Onderwijs te Zutphen;

het bestuur van de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van eene School met den Bijbel voor m.u.l.o. te Arnhem;

het bestuur der Christelijke School voor m.u.l.o. te Rotterdam van de Vereeniging tot stichting en instandhouding van Scholen voor l.o. en m.u.l.o. op Gereformeerden grondslag te Rotterdam;

c. aan het adres der curatoren van het Erasmiaansch Gymnasium te Rotterdam, in zake het ontwerp-Lager-onderwijswet, van:

het college van curatoren over het gymnasium te Middeburg;

curatoren van het Christelijk gymnasium te Utrecht;

d. aan de motie van den raad der gemeente Smalingerland, betreffende verhooging van de rijksuitkeering, bedoeld bij art. 10 der wet van 24 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 156), tot 50 pct. van het bedrag der jaarwedden van burgemeesters en secretarissen, van den raad der gemeente Westerhoven;

e. aan het adres van den Nationalen Bond voor Plaatselijke Keuze, in zake het voorstel van wet van den heer Rutgers c.s. tot wijziging der Drankwet, van den raad der gemeente Gouda;

f. aan het adres van den raad der gemeente Schagen, in zake wijziging van art. 59 der Gemeentewet in dien zin, dat de ingezetenen der gemeente ten opzichte van de burgemeestersbenoeming medezeggenschap zullen krijgen door indiening eener aanbeveling van drie personen door den raad,

(Voorzitter.)

van de raden der gemeenten Midwolda, Westerhoven, Papekop.

Deze verklaringen worden voor kennisgeving aangenomen;

11°. de volgende missives en mededeelingen:

een, van burgemeester en wethouders van Middelburg en een, van burgemeester en wethouders van Oude-Pekela, houdende mededeeling, dat de raden der gemeenten besloten hebben, adhaesie te betuigen aan het voorstel van wet van den heer Rutgers c.s. tot wijziging der Drankwet;

een, van burgemeester en wethouders van Rijswijk (Zuid-holland), houdende adhaesiebetuiging namens den raad der gemeente aan het adres van den raad der gemeente Schagen, betreffende wijziging van de Gemeentewet in dien zin, dat voor de benoeming van den burgemeester een aanbeveling van zoo mogelijk drie personen door den raad wordt ingediend onder mededeeling, dat de raad der gemeente Rijswijk nog verder zou wenschen te gaan door den burgemeester te doen benoemen, hetzij door de ingezetenen, hetzij door den raad;

een telegram uit Zutphen van de afdeling Zutphen van de Nederlandsche Vereeniging van Staatsburgeressen, van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap, van den Bond van Onderwijzers en van de Vereeniging van huisvrouwen, houdende protest tegen artikel 25 van het ontwerp-Lager-onderwijswet;

van den waarnemenden voorzitter en den secretaris van de Winkeliers-Vereeniging „Samenwerking” te Boskoop, afdeling van den Nederlandschen Kruideniersbond, een in de vergadering dier vereeniging aangenomen motie betreffende het verlenen van financieelen steun van regeeringswege aan die vereeniging.

Deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen;

12°. de volgende drukwerken:

van den Minister van Marine het Jaarboek van de Koninklijke Marine (1918—1919);

van mr. E. van Raalte, een overdruk van een artikel van zijn hand in het *Rechtsgeleerd Magazijn*, 3de jaargang, aflevering 1—2: „Opmerkingen en Mededeelingen”;

van Ir. J. R. G. Isbrücker, „Esperanto verdedigd”, door dr. C. J. Baart de la Faille en Ir. J. R. G. Isbrücker;

het Jaarverslag (1919) der Vereeniging voor Physische Therapie, te Amsterdam.

Deze drukwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De Voorzitter: Ik stel voor, om aan de orde te stellen tegen morgenavond, bij den aanvang der vergadering, dus vóór het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van de Posterijen, de Telegrafie en Telefonie voor 1920 (335) de ontwerpen van wet:

Wijziging van art. 77 der Gemeentewet en van art. 35 der Provinciale Wet (340);

Wijziging van de artikelen 66 en 67 der Provinciale Wet (358);

Verhooging van het VIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1919 (Aanbouw van materieel) (211);

Vaststelling van het slot der rekening van de koloniale uitgaven en ontvangsten voor Curaçao over 1915 (405);

Wijziging en verhooging van het IIde hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor 1919 (Renteloos voorschot Pro Juventute Soerabaja; wegeaanleg Celebes; militaire sociëteit Poerworedjo) (406);

Nadere wijziging en verhooging van de koloniale huishoudelijke begrooting van Suriname en nadere verhooging

(Voorzitter e. a.)

van het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1918 (Diverse onderwerpen) (411);

Regeling omtrent het behoud van uitzicht op Nederlandsch pensioen door onderwijzers bij overgang naar het bijzonder lager onderwijs in de kolonie Suriname of in de kolonie Curaçao, enz. (413);

Wijziging en verhooging van het Iste hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor 1920 (Verhooging verlofsbezoldigingen) (424).

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: Verder stel ik voor om aan de orde te stellen tegen Dinsdag 18 Mei a.s., zoo noodig met onderbreking van de behandeling der Lager-onderwijswet, het wetsontwerp tot wijziging van de Gemeentewet en van de Wet op de Inkomstenbelasting 1914 (66).

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet tot vaststelling van een Wetboek van Strafvordering (18).

Stemming over de amendementen van den heer Dresselhuys op de artikelen 282, 283 en 284 (Stuk n°. 5, I—III, zie *Handelingen*, bladz. 1977—1986).

De amendementen worden verworpen met 48 tegen 24 stemmen.

Tegen hebben gestemd de heeren Bakker, Haazevet, Reijmer, Schokking, A. P. Staalman, Colijn, Engels, Rink, Lely, Bongaerts, Henri Hermans, Bomans, Snoeck Henkemans, Deckers, Zijlstra, van de Bilt, Swane, de Monté ver Loren, Nolens, de Wilde, van Wijnbergen, de Savornin Lohman, van Doorn, Wintermans, Stulemeijer, Kolkman, van Schaik, van Vuuren, Smeenk, Beumer, Gerhard, de Wijkerslooth de Weerdesteyn, Visser van IJzendoorn, Otto, Heemskerk, van Dijk, van Rijzewijk, van der Voort van Zijp, van Rappard, van der Molen, Kuiper, Scheurer, Fruytier, Koolen, Schouten, Arts, Rutgers en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heeren van Ravesteijn, Brautigam, van Stapele, Marchant, Kleerekoper, Duys, Troelstra, K. ter Laan, van den Tempel, Oud, Ketelaar, Teenstra, Hugenholtz, J. ter Laan, de Jonge, Ossendorp, van Zadelhoff, Ter Hall, Dresselhuys, Treub, mevrouw Groeneweg, de heeren Abr. Staalman, L. M. Hermans en Albarda.

De artikelen 282, 283 en 284 worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Hervatting der beraadslaging over het gewijzigd art. 400 (Stuk n°. 11, zie bladz. 1991—1992), luidende:

„Slechts met eenparigheid van stemmen kan worden bewezen verklaard datgene waarvan de verdachte in eersten aanleg is vrijgesproken. Die eenparigheid is echter niet vereischt, als bij eene alternatieve telastelegging is beslist, dat door den verdachte een der hem te laste gelegde feiten is begaan.

Indien alleen de verdachte in hooger beroep is gekomen, kan hij, ter zake van hetgeen in eersten aanleg te zijnen laste bewezen is verklaard, niet tot eene zwaardere straf worden veroordeeld, dan hem bij het vonnis is ontleegd.”

De heer Dresselhuys: Mijnheer de Voorzitter! Nadat wij gelegenheid hebben gehad, deze zaak nog eens rustig te bezien, zou ik gaarne willen bespreken de bezwaren, die ik aanvankelijk de vorige week reeds naar voren heb gebracht. Ik wil in herinnering brengen, dat reeds in de staatscommissie uiteraard het geheel van de bepalingen van dit wetboek onderwerp voor een compromis is geweest, d. w. z. dat aan den eenen kant de rechten van het openbaar ministerie

18. Vaststelling van een Wetboek van Strafvordering.

(Dresselhuys.)

in het belang van de snelheid van het onderzoek en van het betrappen van een misdadiger zeer versterkt zijn, maar dat aan den anderen kant den beklaagde de noodige waarborgen worden gegeven. Indien men dat evenwicht nu verbreekt, door de positie van den beklaagde moeilijker te maken, dan gaan wij een weg op, die niet kan leiden tot het tot stand brengen van een wetboek, dat uitdrukking geeft aan het erkennen van de gelijke waarde van beide standpunten. Reeds daarom zou ik bezwaar maken, dat thans op verzoek van den heer van Doorn de positie van den verdachte is verslechterd geworden. Ook afgezien daarvan, lijkt het mij dat de Minister zal moeten toegeven, dat de redactie van het artikel, zooals het thans luidt, ook technisch niet houdbaar is. Het eerste bezwaar daartegen is dit, dat volgens de redactie „slechts met eenparigheid van stemmen kan worden bewezen verklaard, datgene, waarvan de verdachte in eersten aanleg is vrijgesproken”.

Nu moet men wel in het oog houden, dat volgens het wetboek de rechtbank in de eerste plaats beslist of de verdachte een zeker feit begaan heeft, maar daarna nog tal van andere vragen heeft te beslissen, o. a. of de verdachte strafbaar is en of het feit, dat gepleegd is, strafbaar is. Nu zal volgens deze redactie het mogelijk zijn den verdachte in hooger beroep bij niet-eenparigheid van stemmen toch te veroordeelen, indien maar in eersten aanleg ten laste gelegd was een feit, dat de verdachte wel gedaan heeft, maar dat niet strafbaar is.

Nu geloof ik, dat het toch buitengewoon onlogisch zou zijn, wanneer onder eenige verschillende feiten ook een niet strafbaar feit ten laste is gelegd, op grond van dit laatste feit den verdachte in hooger beroep te veroordeelen ter zake van dat andere feit.

Het is onlogisch, dat de verdachte bij niet-eenparigheid van stemmen in appèl zou veroordeeld worden ter zake van het feit, dat in de eerste plaats opgevat is als moord, terwijl daarna in verschillende „althansen” is afgedaald en achteraf blijkt, dat de rechtbank zegt: het ten laste gelegde feit is wel begaan, maar niet strafbaar, omdat bv. vergeten was te stellen, of opzettelijk de klap is uitgedeeld, of dat daarbij geen pijn is gedaan, of dat bv. de klap gegeven is uit zelfverdediging.

Nu zou op grond, dat juist dit laatste feit begaan is, hoewel het niet strafbaar is, het voldoende zijn, wanneer tegen den man hooger beroep is ingesteld, hem alsnog te veroordeelen tot bv. levenslange gevangenisstraf. Ik geloof, dat dit volkomen onredelijk is, en te meer onredelijk, omdat nooit ofte nimmer over deze zaak eenige jurisprudentie bekend zal worden. Alles speelt zich af in raadkamer en wij zullen nooit kunnen hooren, of er wel eenparigheid is geweest of dat er één tegen was, veel minder hoe daarbij het vraagstuk der alternatieve ten-lastelagging is opgelost.

Ik geloof bovendien, dat de heer van Doorn en ook de Minister deze zaak te simplistisch opgevat hebben. Er wordt hier gesproken alsof het een eenvoudige zaak ware van alternatieve ten-lastelagging, maar wat is dat? De heer van Doorn bedoelt kennelijk het geval van ééndaagschen samenloop, maar deze zou mijns inziens alleen aanleiding kunnen geven tot verschillende qualificaties. Hier wordt gesproken van verduistering en een zelfde geval, dat uitgelegd kan worden als diefstal en als verduistering, maar zooals het thans geredigeerd is, is het juist de bedoeling, dat er meer, dus verschillende feiten zijn ten laste gelegd, dus er niet is een ééndaadsche samenloop, maar juist een meerdaadsche. Want in de oorspronkelijke redactie van den heer van Doorn zou alleen te denken zijn geweest aan één feit.

Hier is dus een ernstig misverstand. Terwijl gedacht was aan een ééndaadsche samenloop, is in deze redactie nedergelegd de gedachte, dat meer feiten gepleegd zouden zijn.

Deze technische bezwaren zijn reeds geheel voldoende voor de Kamer om de redactie, zooals zij thans voorgesteld is, niet aan te nemen.

Ik kom nu nog even terug op de hoofdzaak zelf.

Ik heb de vorige maal in herinnering gebracht, hoe bedenkkelijk het kan zijn, dat ten slotte in appèl iemand veroordeeld zal worden voor een feit, dat van veel ernstiger

(Dresselhuys e. a.)

aard is dan het feit, dat in eersten aanleg bewezen is verklaard.

Ik herinner mij het geval — ik heb het zelf niet bijgewoond maar het is mij medegedeeld — dat voor een rechtbank in de provincie op zekeren dag iemand terechtstond omdat hij met een revolver geschoten had op een ander, die in een winkelkast stond. Toen werd ten laste gelegd moord. De rechtbank kon evenwel ten slotte het moordbegrip niet construeeren en heeft den verdachte eenvoudig veroordeeld wegens vernieling van de spiegelruit. De man kreeg daarvoor een zeer geringe straf.

Zou nu, om in den gedachtengang van den heer van Doorn te blijven, het enkele feit dat die man een spiegelruit vernield had, voldoende grond opleveren om den man in hooger beroep niet bij eenparigheid van stemmen wegens moord tot levenslange gevangenisstraf te veroordeelen?

Dit enkele voorbeeld, dat met tal van andere te vermeerderen zou zijn, zal voldoende duidelijk maken, dat het bewezen verklaren van een der feiten volkomen inadegaat is om ten slotte tot een zeer zware straf in hooger beroep te veroordeelen.

Afgezien van technische bezwaren, ben ik er van overtuigd, dat wat thans in art. 400 staat niet te accepteren is. Indien de Minister er bij blijft, dat het artikel in dezen vorm moet behouden worden, dan zal ik alsnog trachten om bij wijze van amendement de oorspronkelijke redactie te herstellen.

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij toch voor, dat de bezwaren van den heer Dresselhuys niet afdoende zijn.

Hij merkt op, dat de rechter over 3 dingen te beslissen heeft, over de vraag, of het feit bewezen is, of het feit een strafbaar feit is en of de verdachte deswege strafbaar is. En nu vraagt de geachte afgevaardigde, of van deze redactie het gevolg zal zijn, dat ook omtrent die beide laatste punten geen eenparigheid van stemmen meer vereischt is.

Daarover handelt de alinea niet. Er staat slechts: „Slechts met eenparigheid van stemmen kan worden bewezen verklaard datgene waarvan de verdachte in eersten aanleg is vrijgesproken.” Dus deze alinea heeft alleen betrekking op dat onderdeel van de rechterlijke beslissing, dat de beslissing over het bewezen zijn van het ten laste gelegde feit inhoudt, en over die andere dingen spreekt deze alinea niet, noch de eerste noch de tweede zin. Wij hebben derhalve alleen te doen met een beslissing van den rechter, dat bewezen is dat het feit bedreven is.

De tweede bedenking van den geachten afgevaardigde is, dat het altijd moet zijn wat hij noemt een eendaadsche samenloop. Dat ligt in den aard der zaak, want de tweede zin van de eerste alinea betreft de alternatieve telastlegging; en wanneer de vraag is, of meer feiten door iemand begaan zijn, dan zou er niet moeten zijn een alternatieve telastlegging, doch een cumulatieve telastlegging.

Het kan natuurlijk zijn, dat aan een verdachte ten laste gelegd is, dat hij verschillende feiten gepleegd heeft en dat hij van eenige wordt vrijgesproken en voor andere veroordeeld, maar daarover handelt dit ook niet. Het gaat alleen hierom, dat gezegd wordt: gij hebt dat gedaan, althans dit, en dat is uit den aard der zaak een materiele gebeurtenis.

Eén feit, zegt de geachte afgevaardigde. Dit is het uit den aard der zaak, namelijk één uitwendig feit; anders is er geen reden voor een alternatieve telastlegging.

En nu de hoofdzaak. Hier staan twee beginselen tegenover elkander, maar wat is nu eigenlijk het beginsel van het meest overwegend belang?

Het eene beginsel is, dat men wenscht in hooger beroep geen bewezen-verklaring zonder eenparigheid van stemmen van een feit waarvan in eerste instantie verklaard is dat het niet bewezen is. Het andere beginsel is als ieder het daarover eens is, dat een strafbaar feit bewezen is, dan moet de verdachte in hooger beroep niet worden vrijgesproken.

Nu komt het mij voor, dat het eerste van relatief, het tweede van meer absoluut belang is. Als de raads-

72ste VERGADERING. — 28 APRIL 1920.

18. Vaststelling van een Wetboek van Strafvordering.

(Minister Heemskerk e. a.)

heeren allen het er over eens zijn en de rechtbank ook, dat iemand een strafbaar feit heeft begaan, dat dit bewezen is, dan is het een ongerijmdheid wanneer de verdachte moet worden vrijgesproken. Dat is ongelukkig de fout van het oorspronkelijk artikel: daarom dient nu een voorziening te worden getroffen.

Nu is het geval van diefstal en verduistering inderdaad heel duidelijk, maar ook het geval van moord en doodslag en mishandeling met doodelijken afloop. Het is altijd een uitwendig feit; het is hetzelfde uitwendige feit dat gepleegd is. Maar er is een intern verschil en dat ligt in den opzet. Dat is bij diefstal en verduistering ook zoo; op het oogenblik van het tot zich nemen is er bij diefstal reeds misdadige opzet, maar bij verduistering nog niet; daar komt die eerst later. Maar ten slotte is het hetzelfde feit; iemand heeft iets genomen en zich toegeëigend; dit is een feit dat vaststaat.

Wanneer nu een zaak in hooger beroep bij het hof is, dient het hof te beslissen. Het hof is het hooger rechtscollege dat beslist in het volle besef van zijn verantwoordelijkheid, dat het een beslissing neemt, behoudens cassatie, in hoogste instantie, en het hof weet natuurlijk, dat niet lichtvaardig een aanklacht als bewezen kan worden aangenomen, die door de rechtbank verworpen is. Er moet voorts steeds zijn het materieel bewijs, dat er is opzet. De zaak is tweemaal onderzocht, maar er moet noodzakelijk iets op gevonden worden, dat niet in een aantal gevallen iemand wordt vrijgesproken, terwijl ieder het er over eens is dat hij schuldig is.

Daarom geloof ik, dat wat hier het zwaarst is ook het zwaarst moet wegen en het veel beter is het artikel aan te nemen zooals het nu luidt.

De Voorzitter: Op mijn tafel is nedergelegd een amendement, strekkende om den tweeden zin van het gewijzigd artikel 400 weder te laten vervallen en dus de oude redactie te herstellen.

Dit amendement is ondertekend door de heeren Dresselhuys, Marchant, Kleerekoper, Duys en Oud. Daar het amendement strekt om de door de Regeering tijdens de beraadslaging gewijzigde redactie weder in haar oorspronkelijken vorm te herstellen, behoeft het niet door tien leden te worden voorgesteld.

Voorgesteld door vijf leden maakt het amendement een onderwerp van behandeling uit.

De heer Dresselhuys verkrijgt het woord tot toelichting van het amendement en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou toch nog een enkel woord willen zeggen.

Den Minister kan worden toegegeven dat in het artikel zooals het oorspronkelijk geredigeerd was, een zekere leemte zat, nl. dat niet was overzien, dat de qualificatie bij een beslissing in appel niet dezelfde behoeft te zijn als in eersten aanleg. In dien zin was de redactie van het amendement van Doorn, waarbij men zich een geval dacht dat een feit bewezen was verklaard als diefstal, maar waarvan de rechtbank daarentegen had vrijgesproken van de ten-lastelagging van verduistering, wat het hof als bewezen sannaam. Ja, wanneer dat in het amendement stond, maar nu is het iets anders. De Minister heeft op den voorgrond gesteld dat hier is een eendaadsche samenloop, maar dan klopt het artikel niet met den uitleg van den Minister, waarin staat, „dat door den verdachte een der hem ten laste gelegde feiten is begaan”. Die eendaadsche samenloop is maar één feit, terwijl het hier wordt uitgesproken alsof er meer feiten zijn.

Intusschen, dit is een technisch vraagstuk. Wat de hoofdzakelijk betreft, heeft de Minister niet kunnen weerleggen, dat wel degelijk, in geval van alternatieve ten-lastelagging van een niet strafbaar feit, ook al is dit door den beklagde begaan, er geen reden kan zijn den man wegens een ernstiger, aanvankelijk niet bewezen misdrijf in hooger beroep te veroordeelen.

De hoofdrede waarom ik het amendement heb ingediend, is deze. Ik herhaal: als hersteld wordt de oorspronkelijke redactie, zal het kunnen voorkomen, dat het hof, vindende

(Dresselhuys e. a.)

dat de qualificatie van de rechtbank onjuist is, gedwongen wordt tot vrijspraak, hoewel het in het algemeen niet had willen vrijspreken. Bij eenparigheid van stemmen kan toch worden veroordeeld. Maar dat zelden voorkomende kleine bezwaar vind ik veel geringer dan het bezwaar ten laste van den beklagde, namelijk dat het hof, komende tot het feit, zooals het het zwaarste is ten laste gelegd, bij niet-eenparigheid van stemmen, gaat veroordeelen wegens een veel ernstiger feit, bijv. doodslag, in plaats van mishandeling.

Als ik moet kiezen of den beklagde misschien te geven een kans om bij niet-eenparigheid van stemmen van het hof de vrijspraak gehandhaafd te zien, ook al heeft hij een ander gering delict gepleegd, of hem te zien veroordeelen voor een veel zwaarder feit, bij niet-eenparigheid van stemmen, dan waarvoor de rechtbank hem had veroordeeld, dan kies ik den kant van den beklagde.

Daarom acht ik de oorspronkelijke redactie beter.

De heer Beumer: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch met een enkel woord aan te geven waarom ik tegen het amendement van den heer Dresselhuys zal stemmen.

Ik stel op den voorgrond, dat de verdachten en zij, die in de toekomst verdachten zullen wezen, zich er over mogen verheugen, dat het Wetboek van Strafvordering op dit oogenblik wordt behandeld en niet 9, 10 of 11 jaren geleden, toen men in Nederland evenals in het buitenland zeer onder den indruk was van de nieuwe strafrechttheorieën en men geneigd was alle oude beginselen overboord te gooien; toen door de groote mannen op dit gebied zeer sterk naar voren werd geschoven de verdediging van de maatschappelijke orde en daarentegen met de rechten van beklagden op meer dan gewone verwondering wekkende wijze werd gesold; toen men rechtsregelen, als bij voorbeeld in dubio pro reo, wilde schrappen voor vele groepen verdachten.

Al kan men dus zeggen, dat de verdachten zich in het algemeen er over mogen verheugen, dat wij nu dit wetsontwerp behandelen en de sfeer voor hen zooveel gunstiger is, wil ik daarnaast toch plaatsen dat niet iederen het met de opvatting eens is, dat men zoover moet gaan als sommige leden van de Kamer willen.

Het amendement is door den heer Dresselhuys voorgesteld, omdat die geachte afgevaardigde in de tegenwoordige redactie van het regeeringsartikel ducht wat hij noemt een gevaar. Hij heeft er bezwaar tegen, maar erkent tevens, dat ook aan zijn amendement wel eenig bezwaar verbonden is. Dat laatste bezwaar weegt voor hem niet zoo zwaar als het eerste. Maar wat is nu het feitelijke verschil? De heer Dresselhuys wil dat de verdachten, van wie vaststaat, dat zij strafbare handelingen hebben gepleegd, een zeer groote kans hebben om aan de bepalingen van de strafwet te ontkomen. Dat is de praktische consequentie van het aanvaarden van het amendement. De geachte afgevaardigde wil dat doen op louter formeele gronden, niet op grond van materiele overwegingen. Omdat er een zekere mogelijkheid bestaat, dat in dit of dat geval een bepaalde uitspraak is gegeven en uit die uitspraak een zeker gevolg voortvloeit, zegt de heer Dresselhuys, dat hij het artikel van de Regeering niet kan aanvaarden en daartegenover zijn amendement voorstelt. Ik geloof, dat het materieel in dit geval zwaarder moet wegen dan het formeele en dat, als vaststaat, als de rechters het er vrijwel over eens zijn, dat de man een strafbaar feit heeft gepleegd, die man moet gestraft worden. Hij moet niet vrij kunnen uitgaan alleen op grond hiervan, dat over de juridische qualificatie tusschen de rechters eenig verschil van meening bestaat. Ziedaar wat ik een onrecht zou vinden.

De heer van Schaik: Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met den heer Beumer zal ik voor het amendement van den heer Dresselhuys stemmen. Laat ik beginnen met op te merken, dat de laatste tirade van zijn betoog mij onjuist voorkomt. De heer Beumer heeft nl. gezegd, dat het den heer Dresselhuys er om te doen zou zijn, als de rechters het er over eens zijn, dat de beklagde schuldig is, hem desniettemin aan een veroordeeling te laten ontkomen. Dit is in zoverre niet juist, dat de heer Dresselhuys, indien er bij het

(van Schaik e. a.)

hof eenstemmigheid heerscht over het bewezene van een bepaald feit, den beklagde wel wil doen veroordeelen, maar niet als er 2 stemmen tegen één zijn. Als er dus verschil van meening bestaat bij den appèlrechter wenscht de heer Dresselhuys geen veroordeeling, als de eerste rechter tot een vrij-spraak is gekomen.

De ratio van het eerste lid van dit artikel is, om te voorkomen dat zoo een beklagde in eersten aanleg met meerderheid en misschien met algemeenschap van stemmen is vrijgesproken, hij in hooger beroep zal kunnen worden veroordeeld met 2 stemmen tegen 1. Dan kan zich het geval voordoen, dat 4 personen de overtuiging hebben, dat de beklagde onschuldig is en daartegenover slechts 2 van oordeel zijn dat hij het feit heeft gepleegd. Men wil dus voorkomen de mogelijkheid dat met 2 tegen 4 en zelfs met 3 tegen 3 stemmen iemand wordt veroordeeld.

Op dit beginsel wordt een zeer belangrijke inbreuk gemaakt door het gewijzigd stelsel van de Regeering. Het oorspronkelijk amendement van den heer van Doorn ging in geheel andere richting. De heer van Doorn dacht zich een geval, dat aan iemand maar één feit wordt ten laste gelegd, bijv. dat hij tegen een ander in het openbaar heeft gezegd: je bent een leelijke dief. Dan kan de rechtbank in eersten aanleg zeggen dat het belediging is, maar het hof kan van meening wezen, dat het smaad is. In dat geval moest, meende de heer van Doorn, ook het hof de vrijheid hebben het delict te qualificeeren als smaad, zij het met twee stemmen tegen een.

Maar nu gaat men een andere richting uit. Nu denkt men zich een alternatieve tenlastelegging, en opent aan het hof de mogelijkheid, om een beklagde, die van een zwaar feit in eersten aanleg is vrijgesproken, in hooger beroep met meerderheid van stemmen te veroordeelen, desondanks dat wellicht vier personen (3 rechters en 1 raadsheer) van gevoelen zijn, dat hij aan het zwaardere feit niet schuldig is. Het druischt tegen mijn rechtsgevoel in, dat zich dat geval zal kunnen voordoen.

De Minister heeft wel gezegd: in den regel zal men bij alternatieve tenlastelegging te doen hebben met één feit, dat onder twee gezichtspunten valt te bezien, waarop twee qualificaties passen. Dit is echter in strijd met de practijk. Herinner ik mij goed, dan heeft zich eens het geval voorgedaan, dat iemand ten laste was gelegd poging tot verkrachting van een meisje, subsidiair openbare schennis van de eerbaarheid. Nu gevoelt men, dat dit twee verschillende feiten zijn, maar de officier had het zoo ingekleed, omdat hij dacht: wordt hij wegens poging tot verkrachting veroordeeld, dan kan men de schennis van de openbare eerbaarheid wel laten zwemmen. Toen is die beklagde veroordeeld voor het subsidiair ten laste gelegde, openbare schennis van de eerbaarheid, tot gevangenisstraf van eenige maanden, maar in het systeem van de Regeering zou het hof, niet-tegenstaande de misschien met eenparigheid van stemmen door de rechtbank gegeven vrij-spraak, den man met twee stemmen tegen een toch kunnen veroordeelen wegens het zeer ernstige eerstgenoemde delict.

Het is een zeer sterke inbreuk op het stelsel van alinea 1, als men dat toelaat. Ik geef toe, dat aan de regeling die door aanneming van het amendement-Dresselhuys weder in het ontwerp zou komen en die de Minister zelf aldus heeft voorgesteld, het bezwaar is verbonden, dat iemand wel eens kan worden vrijgesproken, die eigenlijk had moeten worden veroordeeld. Maar dit zal zeer zelden voorkomen en weegt niet op tegen het groote belang, dat niet-menschen worden veroordeeld met een minderheid van stemmen.

De heer van Doorn: Mijnheer de Voorzitter! Het spreekwoord zegt, dat als er twee ruilen er een moet huilen, en als er — zooals de heer Dresselhuys ons mededeelde — in de staatscommissie een compromis werd gesloten tusschen het openbaar ministerie en de voorstanders van de tendenz van dit ontwerp, dan heeft zeker het openbaar ministerie reden om te huilen, want ik geloof dat door dit geheele ontwerp de positie van het openbaar ministerie wordt verzwakt.

Mijnheer de President! De geheele loop van de discussie

(van Doorn e. a.)

over dit artikel doet mij betreuren, dat ik mijn amendement zoo spoedig heb prijsgegeven en heb ingetrokken voor de redactie, die de Minister aan het artikel meende te moeten geven.

Ik ben van meening, dat bij de behandeling van een dergelijk groot wetsontwerp als dit, door een staatscommissie ontworpen en door een Commissie van Voorbereiding voor de behandeling voorbereid, niet elk Kamerlid telkens moet komen met allerlei amendementen in verband met zijn persoonlijke meening en om die te laten zegevieren. Ik heb slechts twee amendementen ingediend, één van een grammaticaal karakter, niet van belang voor het stelsel van dit ontwerp, en één op dit artikel, omdat dat mij toch wat te bar was. De discussie doet mij nu zien, dat heel veel leden voor mijn redactie eenige voorkeur gevoelen. Ik kom hierop echter niet terug. Ik laat thans de redactie van dit artikel over aan de verantwoording van de Regeering, de Commissie van Voorbereiding en van ieder, die verstand heeft van deze zaak.

Ik zou toch echter een vraag willen doen aan de voorstellers van het amendement-Dresselhuys en ook aan den heer van Schaik. Laten de heeren zich goed voorstellen dat het gevolg van het amendement zal zijn dat in het geval van een man, van wien bewezen wordt dat hij zijn vrouw heeft doodgeslagen, die bij haar lijk wordt gevonden met haar bloed aan zijn handen, die dus op heeterdaad wordt betrapt, de rechters zullen kunnen verschillen over de qualificatie: moord of mishandeling met doodelijken afloop en de man om dien juridieken twist wordt vrijgelaten.

De heer van Schaik: Wat u daar stelt, zal niet kunnen voorkomen, omdat het hof in de qualificatie vrij is.

De heer van Doorn: Ik meen dat het geval zich kan voordoen, en dat zal dan lang niet aangenaam zijn voor de samenleving.

Ik vraag aan de Kamer of zij de verantwoordelijkheid voor een dergelijk gevolg op zich durft te nemen. Wanneer de Kamer dat doet, zal de verantwoordelijkheid daarvan liggen op den heer Dresselhuys en zijn medestanders, die, na hun scherpe toelichting nog wel, de oude redactie willen herstellen. Ik heb gemeend de Kamer indachtig te moeten maken op de gevolgen van wat hier thans wordt voorgesteld.

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik nader deze debatten hoor, word ik bevestigd in de meening, dat het wenschelijk is dat het amendement van den heer Dresselhuys niet wordt aangenomen, nu ook door het optreden van den heer van Doorn een noodzakelijke aanvulling van het artikel heeft plaats gehad.

De heer van Schaik heeft den heer Beumer betwist, dat die tweede zin waakt tegen het geval dat iedereen het er over eens is dat de verdachte schuldig is en ten gevolge van de eerste zinsnede van dit lid hij toch moest worden vrijgesproken. De heer van Schaik beweert, dat dit geval zich niet voordoet. Mijnheer de Voorzitter! In de meeste gevallen zal zich dat juist voordoen. Wanneer iemand, om te blijven bij wat wij den vorigen keer hadden, is ten laste gelegd diefstal, subsidiair verduistering, en de rechtbank heeft vrijgesproken van diefstal, maar veroordeeld wegens verduistering en het hof oordeelt bij meerderheid van stemmen, dat het is diefstal, dan behoeft slechts een raadsheer van oordeel te zijn, dat het verduistering is en de beklagde kan wegens verduistering niet worden veroordeeld en wegens diefstal evenmin, omdat eenparigheid van stemmen noodig is. Alle rechters en beide rechterlijke colleges waren dus van oordeel, dat een strafbaar feit te laste gelegd en bewezen is en toch moet de beklagde worden vrijgesproken. Deze stelling van den heer Beumer, die door den heer van Schaik onjuist is genoemd, schijnt mij dus volkomen juist.

Maar ook een tweede beschouwing van den heer van Schaik moet ik bestrijden. Wanneer iemand is vrijgesproken voor de rechtbank en hij wordt met meerderheid van stemmen veroordeeld voor het hof, zou hij met twee van de zes stemmen veroordeeld worden. Vooreerst zou het kunnen zijn, dat hij

(Minister Heemskerk e. a.)

voor de rechtbank was vrijgesproken met twee stemmen tegen een, dan zouden dus 3 van de 6 stemmen in veroordeelenden zin zijn. Maar de constructie is geheel valsch. Rechtbank en hof komen niet samen om te stemmen. Men zou evengoed kunnen zeggen, dat wanneer de Tweede Kamer zonder hoofdelijke stemming, omdat niemand er op gelet heeft, een wetsontwerp heeft aangenomen — een enkelen keer komt dit voor — en in de Eerste Kamer bedenkingen worden ontwikkeld en het daar met 30 tegen 20 stemmen wordt verworpen, het eigenlijk verworpen is met 30 van de 150 stemmen. Maar niemand zal zoo iets zeggen, omdat ieder weet, dat het twee afzonderlijke colleges zijn. Zoo kan ook niemand met recht zeggen, dat in een dergelijk geval met twee van de zes stemmen een veroordeeling zou plaats vinden.

Bovendien is het geval volstrekt niet ondenkbaar, dat ook de rechtbank, indien zij na de behandeling door het hof nog eens van de zaak zou kennis nemen, evenzeer zou veroordelen wegens hetzelfde feit, want er kunnen voor het hof nieuwe feiten aan het licht gekomen zijn. Hoe men het dus ook beziet, indien de Kamer het amendement aanneemt, blijft er altijd iets scheefs; indien zij het amendement verwerpt, kan men iets krijgen, waar men minder voor kan zijn, maar iets scheefs komt er niet. Ik geloof daarom, dat het verstandiger is het amendement niet aan te nemen.

De heer Dresselhuys: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil toch een enkel woord spreken tegen hetgeen de Minister zeide. Het is duidelijk, dat zoowel de Minister als de heer Beumer reageeren tegen den eersten zin van het eerste lid van het artikel, nl. dat iemand, die in eersten aanleg vrijgesproken is, in appél alleen kan veroordeeld worden met eenparigheid van stemmen. Daartegen kan men bezwaar hebben, maar dit beginsel is nu eenmaal aangenomen.

Op dit belangrijke beginsel, dat voor elken beklagde, die in eersten aanleg vrijgesproken is, geldt, zou nu een uitzondering geschapen worden tegenover hem, die toevallig bij alternatieve ten-lastellegging aan een zeker feit is schuldig verklaard. De heer van Doorn heeft een treffend voorbeeld gegeven en gezegd: de verantwoordelijkheid rust op u, wanneer iemand, van wien voor het hof bewezen is, dat hij zijn eigen vrouw heeft vermoord en het bloed aan de handen heeft, door het hof moet worden vrijgesproken, omdat het het over de qualificatie niet eens is.

Mijnheer de Voorzitter! Dit voorbeeld is natuurlijk absoluut fout, want over de qualificatie spreken wij niet; wij spreken alleen over de bewezenverklaring van een feit, dus reeds daarom gaat het voorbeeld van den heer van Doorn niet op. Maar bovendien, ook al ging het op, dan moeten wij daarnaast het geval eens anders stellen. Laat ik eveneens een absurd voorbeeld nemen en zeggen, dat de ambtenaar van het O. M. aan den beklagde ten laste heeft gelegd het vermoorden van diens vrouw, wier bloed nog aan zijn handen zat, althans dat hij van zijn vrouw een wratje heeft afgesneden of op haar een andere kleine operatie heeft verricht, ten gevolge waarvan bloed aan zijn handen is gekomen. Dan heeft de rechtbank kunnen zeggen, dat er van moord geen sprake is, maar dat die man onbevoegd de geneeskunst heeft uitgeoefend. Dat feit is dus subsidiair bewezen. Nu komt het hof en zegt: het laatste feit, dat de man onbevoegd de geneeskunst heeft uitgeoefend, is reeds voldoende om niet bij eenparigheid van stemmen den man tot levenslange gevangenisstraf wegens den alternatief genoemden moord te veroordelen. Dat zijn de consequenties van het stelsel van den heer van Doorn.

De Regeering heeft aangenomen en de Kamer neemt aan in de eerste zinsnede van het eerste lid den algemeenen regel, dat de beklagde, die in eerste instantie is vrijgesproken, alleen bij eenparigheid van stemmen voor het hof kan worden veroordeeld. Nu wil ik deze vraag stellen: is het enkele feit, dat daarnaast een willekeurig feitje aan den man ten laste is gelegd, voldoende, om van dien algemeenen regel af te wijken? Zou het niet gruwelijk zijn, als er twee beklagden zitten, wien beiden in eersten aanleg moord ten laste is gelegd, maar waarvan toevallig daarnaast aan n°. 2 ook nog ten laste is gelegd een klein feitje van geen beteekenis, om

(Dresselhuys e. a.)

voor den eerste aan te nemen, dat het hof slechts met eenparigheid van stemmen hem kan veroordelen, terwijl door dat toevallige feitje n°. 2 bij niet-eenparigheid van stemmen tot de zwaarste straf kan worden veroordeeld?

De Minister sprak van iets scheefs, maar de kant van den Minister is veel scheever dan de kant van de voorstellers van het amendement.

De heer Beumer: Mijnheer de Voorzitter! De geachte spreker, die mij voorafging, heeft den heer van Doorn verweten, dat diens voorbeeld volstrekt niet ter zake dienende was en dat het eenvoudig de zaak ad absurdum voerde. Ik wil niettemin zeer pertinent tegenover den heer Dresselhuys staande houden, dat het voorbeeld van den heer van Doorn volkomen juist is, dat een dergelijk geval zich kan voordoen en dat wat de heer Dresselhuys mededeelde in verband met de quaestie van de alternatieve tenlastellegging geen waarde heeft. Daar het voorbeeld van den heer van Doorn ook tot de niet juridische gemoederen spreekt, is het zeer op prijs te stellen, dat de heer van Doorn dat voorbeeld heeft gebruikt.

Nu zegt de heer Dresselhuys, dat de nieuwe wijziging van de Regeering en de verdediging, die daarvan gegeven is, ingaan tegen het stelsel dat is neergelegd in de eerste zinsnede van het eerste lid. D. zaak staat zoo, dat, wanneer men niet de aanvulling geeft die in de tweede zinsnede van het eerste lid is opgenomen, juist de regel van de eerste zinsnede van het eerste lid in absurdum zal worden doorgevoerd. Om te voorkomen die ongewenschte consequentie van het uitsluitend aanvaarden van de eerste zinsnede, eerste lid, is het beslist noodzakelijk, mede om een passende, behoorlijke en het rechtsgevoel bevredigende regeling te krijgen, dat ook de tweede zinsnede wordt opgenomen.

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Tegenover de opmerking van den heer Dresselhuys omtrent qualificatie en feiten, zou ik er op willen wijzen dat deze zaken, een beslissing over de feiten en over de qualificatie, dicht bij elkander liggen. Het is niet precies hetzelfde, maar het zijn beslissingen, die nauw met elkander verwant zijn. Nu hebben wij het hier over de vraag wat als bewezen moet worden aangenomen.

Wat aangaat de bewering van den heer Dresselhuys, dat deze aanvulling ingaat tegen het beginsel van de eerste zinsnede van het eerste lid, merk ik op, dat daargelaten de vraag in hoeverre dat beginsel volkomen juist is, in ieder geval dat eerste beginsel een geheel ander geval betrof, nl. het geval, dat de rechtbank iemand eenvoudig heeft vrijgesproken; dat er dus geenerlei beslissing van de rechtbank is dat de man schuldig is aan eenig feit, welk ook; in den tweeden zin wordt verondersteld, dat er wel een zoodanige beslissing is. Het beginsel van eenparigheid kan men in het geval van den eersten zin wel handhaven, maar niet in het geval van den tweeden zin, omdat de man zich dan toch zeker aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt.

De Voorzitter: Zou ik aan de Commissie van Voorbereiding mogen vragen, haar oordeel te kennen te geven over het amendement?

De heer Rink, voorzitter van de Commissie van Voorbereiding: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie is verdeeld ten aanzien van dit punt. De helft van de Commissie, voor zoover tegenwoordig, is voor het amendement, de andere helft voor het stelsel van de Regeering. De argumenten, die voor beide stelsels zijn aan te voeren, zijn hier zóó uitvoerig en met zóó veel duidelijkheid ontwikkeld, dat ik meen mij daaraan te kunnen refereeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement van den heer Dresselhuys c. s. wordt in stemming gebracht en verworpen met 43 tegen 29 stemmen.

Tegen hebben gestemd de heeren van Dijk, van Rijzewijk, van Rappard, van der Molen, Kuiper, Scheurer, Fruytier,

18. Vaststelling van een Wetboek van Strafvordering.

(Voorzitter e. a.)

Koolen, Schouten, Arts, Bakker, Reijmer, Schokking, A. P. Staalman, Colijn, Engels, Bink, Lely, Bongaerts, Henri Hermans, Bomans, Snoeck Henkemans, Deckers, Zijlstra, van de Bilt, Swane, de Monté ver Loren, Nolens, de Wilde, Teenstra, van Wijnbergen, de Savornin Lohman, van Doorn, Wintermans, Stulemeijer, Kolkman, Rutgers, de Geer, van Vuuren, Smeenk, Beumer, de Wijkerslooth de Weerdesteyn en Heemskerk.

Vóór hebben gestemd de heeren Ter Hall, Dresselhuys, Treub, mevr. Groeneweg, de heeren Abr. Staalman, L. M. Hermans, Albarda, van Ravesteijn, Brautigam, van Stapele, Marchant, Kleerekoper, Duys, Haazevoet, Troelstra, K. ter Laan, van den Tempel, Oud, Ketelaar, Hugenholtz, J. ter Laan, van Schaik, Sannes, Gerhard, de Jonge, Visser van IJzendoorn, Ossendorp, van Zadelhoff en de Voorzitter.

Het gewijzigd art. 400 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over Titel VII (Rechterlijke Bevelen tot handhaving der Openbare Orde) in het algemeen.

De Voorzitter: Ik stel voor, bij deze algemeene beschouwingen den spreektijd te bepalen op ten hoogste een half uur.

Daartoe wordt besloten.

De heer Kleerekoper: Mijnheer de Voorzitter! Bij de herziening van het Wetboek van Strafvordering is uitgegaan van het verlangen om het strafproces te democratiseren en met name de rechten van den verdachte te versterken. Onder de voornaamste grieven tegen het bestaande wetboek behoorden die tegen de preventieve hechtenis, welke dan ook door haar praktische toepassing bij herhaling tot schennis van het rechtsgevoel had geleid. Het maakt uit dit gezichtspunt dan ook reeds een uiterst bedenkelijken indruk, dat hier de rechten van den verdachte belangrijk worden verzwakt door de invoering van de preventieve hechtenis ook in gevallen waarin die tot nog toe niet was toegelaten, precies dus het tegenovergestelde van het oogmerk dat aan deze herziening ten grondslag heeft gelegen. Het opschrift van dezen titel luidt: „rechterlijke bevelen tot handhaving der openbare orde”, een algemeene qualificatie, welke ieder, die zich afvraagt wat zij in dit wetboek zal moeten uitwerken, den schrik om het hart doet slaan.

Volgens de in dit wetsontwerp voorgestelde algemeene regeling zal ieder verdachte kunnen worden aangehouden, mits hij binnen 6 uren worde verhoord. En voorloopige hechtenis kan worden toegepast wanneer die verdachte een feit zou hebben bedreven waarop 4 jaar gevangenisstraf staat, maar ook nog in vele andere gevallen, die niet met zoo zware strafmaxima zijn gelreigd. Ik noem bijv. een misdrijf waarop slechts drie jaar staat als maximum en dat in deze dagen een zoo buitengewone belangstelling bij den Minister van Justitie heeft gewekt, nl. de opruiing, voorts de colportage van onzedelijke lectuur, het exploiteeren van ontucht, de openbare mishandeling van dieren, de verschillende vormen van chantage, verduistering, oplichting, heling, bedelarij, landlooperij, misdrijven of overtredingen, waarbij tot dusverre ook preventieve hechtenis kon worden toegepast, ook al was daarvoor dan ook geen straf tot een maximum van 4 jaar toegestaan. Nu krijgen wij hier echter daarnaast de bevoegdheid om in geval van ontdekking op heeterdaad iemand aan te houden en preventief in hechtenis te stellen, wanneer hij de openbare orde heeft aangerand en wanneer er gewichtige bezwaren tegen den verdachte bestaan. De rechter-commissaris geeft dan de noodige bevelen ter voorkoming van herhaling of voortzetting van het feit. Maar wat moet men denken bij de woorden: „aanranding van de openbare orde” en „indien er gewichtige bezwaren tegen den verdachte bestaan”? Dat zegt de wetsbepaling niet.

Ik stel voorop, dat wij hier krijgen in onze rechtspleging een nieuw instituut, nl. dat de rechterlijke ambtenaar geeft bevelen ter voorkoming van herhaling of voortzetting van

(Kleerekoper.)

het feit, en dat hij vraagt bereidverklaring, dat men die bevelen zal naleven, al dan niet onder het stellen van een financieele cautie. Wij krijgen dus een soort voorwaardelijke veroordeeling, buiten de openbare meening om. Zonder eenige openbaarheid immers zegt hier de rechterlijke ambtenaar: gij hebt dit of dat gedaan; als gij mij belooft, dat gij het niet meer zult doen, dat gij die handeling niet zult herhalen of voortzetten, en als gij mij daarbij al dan niet een geldelijke garantie geeft, moogt gij weer naar huis gaan, maar anders houd ik u hier.

Mijnheer de Voorzitter! Nu vraag ik toch of dat een regeling is, welke zich denken laat in een Wetboek van Strafvordering als dit, waarin toch slechts de uiterlijke vorm van het strafproces moet worden vastgesteld. Hier wordt buiten de openbare rechtspleging om iemand onttrokken aan zijn vrijheid van beweging — en niet in het belang van het onderzoek — wanneer hij niet belooft, dat hij hetgeen hij gedaan heeft niet langer of niet meer zal doen, terwijl nog moet blijken, of hetgeen hij gedaan heeft al dan niet een strafbaar feit is.

Ik kan mij levendig voorstellen, dat de Minister, die daar zit zich te dien aanzien niet ongerust maakt, want het gaat hier om misdrijven tegen de openbare orde, en dan denkt deze Minister: houdt u maar even bedaard, als ik straks mijn wetje tegen de revolutionnaire woelingen heb aangenomen gekregen, behoeft ik niet bang te zijn dat die verdachte geen strafbaar feit tegen de openbare orde zou hebben gepleegd, want dan is alles een strafbaar feit tegen de openbare orde: aanslag, poging tot aanslag, zonder dat die poging moet voldoen aan de eischen, die ons Wetboek van Strafrecht in het algemeen voor de strafbare poging stelt, voorbereiding tot die poging, samenspanning, dat alles wordt in dat wetje strafbaar gesteld, zoodat alles op de wereld „met een beetje goeden wil” van den rechter daaronder vallen kan.

Op die wijze kan men een zuiver Amerikaansch stelsel krijgen, dat bij arbeidersconflicten iemand, die de leiding heeft, van de straat wordt gehaald om op die manier de leiding aan dat conflict te ontnemen.

De Commissie uit de Kamer, die het wetsontwerp heeft voorbereid, heeft dat gevoeld. Men vindt in het verslag van de commissie — de beperkte tijd staat mij niet toe, het voor te lezen, maar ik verwijs er naar — welke ernstige grieven zij tegen een dergelijk systeem had en uit het overleg, dat gevolgd is tusschen de Commissie en de Regeering, is als veiligheidsklep geboren of, zooals ik het heb hooren noemen, als „compromis”, dat deze bevelen de staatkundige vrijheid niet mogen beperken. Wat is dat echter, staatkundige vrijheid? Staatkundige vrijheid is een vrijheid, waarvan men weet, dat zij alleen geldt voor zoover zij door wettelijke bepalingen niet is ingeperkt.

Alle rechten van algemeen staatkundigen aard, die de Grondwet teekent, worden door de Grondwet zelf ingeperkt door de begrenzing: voor zoover wettelijke bepalingen daaraan geen paal en perk stellen. Wanneer wij dus hebben het voorbeeld, dat ik noemde, een spoorwegstaking, of wanneer wij hebben een van de vele licht-en-dicht-getimmerde delicten van het wetsontwerp, waarop ik zoeven doelde, dan kan de rechter zeggen: een dergelijke opruiende redevoering verbied ik u; het aansporen tot een dergelijke staking verbied ik u; het opzetten tot een dergelijke actie verbied ik u; het verspreiden van een dergelijk manifest verbied ik u, en ik rand daarmede uw staatkundige vrijheid niet aan, want gij heb te gehoorzamen aan de wet en de strafwet verbiedt u een actie voor te bereiden, die de openbare orde in gevaar kan brengen, en een dergelijke actie zie ik hierin en dus zijt gij buiten de geoorloofde grenzen van de uitoefening van uw politieke rechten, en ik houd u hier 10 dagen vast, als gij niet belooft deze of een zoodanige actie niet meer te voeren.

De veiligheidsklep van de staatkundige vrijheid wordt vanzelf minder krachtig gemaakt door de qualificatie van de openbare orde, want als de rechterlijke ambtenaar zal moeten kiezen tusschen de eischen van de openbare orde en de rechten van de staatkundige vrijheid, dan zal hij aan de eischen van de openbare orde de voorkeur geven, omdat de wet hem daartoe verplicht. Nu weet ik wel, dat de verdachte na drie dagen in hooger beroep kan gaan bij de rechtbank over de recht-

72ste VERGADERING. — 28 APRIL 1920.

18. Vaststelling van een Wetboek van Strafvordering.

(Kleerekoper.)

matigheid van zijn aanhouding. Maar dat is ook weer een beslissing van de raadkamer, welke zich ten eenemale aan de openbaarheid onttrekt.

Nu moet men in dit geval niet zeggen: meent gij, dat, nu de rechter den man achter de gesloten deur heeft, hij den man zal mishandelen omdat er geen pers bij is? Het gaat hier immers om „de openbare orde”, en het zullen dus dikwijls quaesties van politieke aard zijn en dan heeft de publieke controle een gansch andere beteekenis dan om toe te zien of er rechtvaardigheid wordt betracht. Dan heeft die de beteekenis, dat de publieke meening zich kan uiten over de vraag, of de handelingen van dien persoon zelf al of niet gewenscht worden door een groot deel van de burgerij. Ik zie daarom in dezen geheelen titel een open deur naar de allergrootste willekeur. Want vooral hierop vestig ik de aandacht. Er wordt gezegd, dat het niet mag zijn een aanranding van de politieke vrijheden. Maar de minister zal wel niet willen debatteren over de vraag: of daarover in al die gevallen niet het grootste verschil van meening kan heerschen.

Stel nu eens, dat er een zekere actie in het land gaande is en de aanvoerder wordt gearresteerd en opgeborgen, en dat achteraf blijkt, dat in de Kamer bij een motie, door een der leden gesteld, wordt uitgesproken, dat hier wel degelijk staatkundige vrijheden zijn aangerand, of stel dat de rechtbank in raadkamer binnen drie dagen beslist, dat de staatkundige vrijheid inderdaad was aangerand, en dat de man dus moet worden vrijgelaten, dan kan immers ten aanzien van een volkomen geoorloofde actie, zelfs binnen drie dagen, het grootste kwaad worden gesticht, want indien zoodanige actie wordt stopgezet, en men neemt op het beslissende oogenblik den leider van die actie vast, dan is dat niet goedge maakt met het feit, dat twee dagen later die man vrij uitgaat, want voor het verloop van dien strijd kan het vastzetten van den aanvoerder gedurende de twee eerste dagen een beslissende politieke factor zijn.

Wanneer ik dus samenvat, waarom mij deze titel volkomen onaannemelijk lijkt, dan is het om die reden: de Overheid, hanteerende haar bevoegdheden — en dat is immers de voorstelling, welke voor het meerendeel van de leden dezer Kamer gelden zal, — heeft het hoogste gezag en den hoogsten plicht, om de rechtsorde te beschermen tegenover diegenen, die zich daaraan vergrijpen.

Maar met een bepaling als deze kan die Overheid volkomen afgaan van dat hooge standpunt, en kan de Regeering de machten, die tegenover haar staan in den lande, die zij beschouwt als haar politieke tegenstanders, en wier wederpartij zij is, te gemoet treden met deze bepaling en aan haar officier in de een of andere stad telegrafeeren: verzoek die en die menschen vast te nemen, om daarmede een politieke daad te doen in haar voordeel.

De geheele voorstelling, dat de Overheid het recht handhaaft tegenover de burgerij en ter beveiliging van de burgers, verdwijnt dan en men krijgt dit, dat de Regeering zich tegen haar tegenstanders verzet met de macht van cel en opsluiting, die zij als Overheid in handen heeft gekregen, maar die zij als politieke macht tegenover haar tegenstanders hanteert.

Ik kan mij niet voorstellen, dat de leden van de Kamer, die gewoon zijn zich onder de democratische groepen te scharen, — en ik geloof, dat, zooals de zaken tegenwoordig staan, niemand meer zich zal willen onttrekken aan het voorrecht zich als democraat te kunnen aufspelen, — zullen goedkeuren wat hier nieuw wordt ingevoerd, en wat, gezien in het licht van de politieke strafwet, welke gereed ligt, en welke door de Kamer 5 Mei zal worden behandeld, de leden van deze Kamer moet vermanen, niet met de politieke vrijheid te laten spelen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men zegt dat dit wetboek de bakens verzet, naarmate het getij verlopen is, wil ik zeggen dat ik er aan twijfel of in den tijd dat het vorig Wetboek van Strafvordering tot stand gekomen is, men bereid zou zijn geweest een dergelijken titel in dat wetboek op te nemen.

Er wordt nu wel geschermd met het woord „democratie” en dat men in dat opzicht zoo is vooruitgegaan, maar het staat toch wel vast, dat het wetsontwerp tegen revolution-

(Dresselhuys e. a.)

naire woelingen, zoo goed als deze titel van het Wetboek van Strafvordering, welke trouwens zeer nauw aan elkander hangen, in de bloeiperiode van het liberalisme door het Parlement niet zou zijn aanvaard. Men zou dit toen met een beroep op de rechten van de burgers met verontwaardiging van de hand hebben gewezen.

Want, Mijnheer de Voorzitter, de klassieke rechtsregel, dat geen enkele handeling strafbaar mag worden gesteld, voordat bewezen is, dat zij volgens de strafwet aan de qualificatie van een bepaald strafbaar feit voldoet, wordt hier volkomen losgelaten.

Hier krijgen wij een bevoegdheid om iemand in het vooronderzoek vast te nemen en te zeggen: ge hebt dit en dat gedaan; als gij nu niet belooft dat ge het niet weer zult doen, dan houd ik u hier. En dat vóórdat de rechter uitgesproken heeft of de man het al dan niet gedaan heeft en of dat feit inderdaad een ongeoorloofd feit was, en dat dan op grond van de openbare orde, die ernstig zou worden aangerand en op grond van gewichtige bezwaren, welke tegen den beklagde bestaan.

Er zijn tegenwoordig in Nederland zooveel menschen, tegen wie gewichtige bezwaren bestaan, ook zonder dat zij verdachten zijn; en als men die menschen nog bovendien met een beroep op de openbare orde, buiten alle publiciteit om, naar willekeur kan opsluiten, tenzij zij beloven datgene waarvan zij beticht worden niet meer te zullen doen, dan moet ik verklaren, dat dit op mij den indruk maakt van de meest absolute willekeur.

De bepaling, dat geen staatkundige rechten en vrijheden mogen aangevallen worden, levert voor mij niet de geringste geruststelling op, aangezien het begrip zelf: „de openbare orde”, en het door mij reeds eenige malen genoemde wetsontwerp, de rechterlijke ambtenaren in staat stellen op deze wijze alle handelingen van oppositioneel-maatschappelijk karakter, welke aan de Regeering onwelgevallig zijn, te achterhalen.

Voor ons zijn bepalingen, als in dezen titel vervat zijn, dan ook niet te aanvaarden.

De heer Reijmer: Mijnheer de Voorzitter! De heer Kleerekoper heeft eenig verband gelegd tusschen de bepalingen van den zevenden titel van dit wetboek en het wetsontwerp tot bestrijding van de revolutionaire woelingen.

De scherpszinnigheid van den geachten afgevaardigde heeft hem hier, naar ik meen, eenigszins in den steek gelaten. Het wetsontwerp tot bestrijding van de revolutionaire woelingen moet nog in de afdelingen onderzocht worden, terwijl deze zevende titel reeds dateert van 1914, zoodat de geachte afgevaardigde m. i. de motiveering, welke geleid heeft tot het voorstellen dezer bepalingen, volkomen onjuist weergegeven heeft.

De heer Kleerekoper heeft voorts gezegd, dat wij hier te doen zouden hebben met een nieuw instituut, maar ook dit is niet geheel juist.

Het is volgens den heer Kleerekoper iets nieuws, dat iemand vastgezet kan worden op grond van vrees voor herhaling, maar ik wijs er op, dat thans reeds, ingevolge art. 86 van het tegenwoordig Wetboek van Strafvordering, iemand in preventieve hechtenis kan worden vastgezet op grond van vrees voor maatschappelijke veiligheid. En het zal den geachten afgevaardigde, die zoo buitengewoon veel belang stelt in juridische onderwerpen, toch niet volkomen onbekend zijn, dat de interpretatie en de practijk van art. 86 juist gegrond is op vrees voor herhaling.

Nu is het een feit, dat men in ons land niet spoedig in de preventieve hechtenis wordt vastgezet, tenzij juist uit vrees voor herhaling. Dat is het stelsel van het huidig Wetboek van Strafvordering en dat stelsel is gehandhaafd in het ahangig wetsontwerp.

In het buitenland — dat zal den heer Kleerekoper natuurlijk niet onbekend zijn — wordt de preventieve hechtenis veel meer en veel spoediger toegepast.

In België wordt zij reeds toegepast wanneer men beticht wordt van een strafbaar feit, waarop een gevangenisstraf is

(Reijmer.)

gesteld van drie maanden, en in Duitschland ter zake van elk strafbaar feit zonder eenige beperking, voor zoover het betreft een met hechtenis of geldboete bedreigd feit.

Dat stelsel van België, Frankrijk en Duitschland hebben wij niet. Hier is alleen voor bepaalde omschreven gevallen de preventieve hechtenis toegelaten, en nu wordt naar mijn overtuiging niet een uitbreiding gegeven aan de preventieve hechtenis, maar wordt in die gevallen, waar de preventieve hechtenis is uitgesloten, terwijl toch een strafbaar feit heeft plaats gehad, dat door ieder weldenkende zal moeten worden afgekeurd, de mogelijkheid geschapen, dat zoo iemand gehoord wordt door den rechter-commissaris. En wanneer zoo iemand zich dan bereid verklaart niet in recidive te treden, wordt hij vrijgelaten. Uitdrukkelijk is eisch, dat er zij een geval van ontdekking op heeter daad. De openbare orde moet ernstig zijn aangerand, tegen den verdachte moeten gewichtige bezwaren bestaan, het geval van herhaling moet bewezen worden. Nu heeft de heer Kleerekoper, ik zou haast zeggen, spoken op klaarlichten dag gezien en telkens over het ontwerp tot bestrijding van de revolutie gesproken. Maar wanneer wij lezen welke voorbeelden in het Voorloopig Verslag worden aangehaald, dan wordt er over revolutie e. d. absoluut niet geoordeeld of gesproken.

Daar worden voorbeelden aangehaald — en mij dunkt dat de heer Kleerekoper het zal toejuichen dat daar maatregelen tegen genomen worden — die niet van onschuldigen aard zijn. Iemand zou bijv. telkens weer in een bepaalde woning huisvredebreuk plegen, een bepaald persoon, op wien hij bijzonder gebeten is, kunnen mishandelen, het heele land door razen met een automobiel, met overtreding van alle mogelijke wettelijke voorschriften en verordeningen en het voornemen kunnen te kennen geven met een of ander op te houden zonder dat afdoende maatregelen zouden kunnen worden getroffen. Nu voorziet het voorgesteld ontwerp er in, dat dan zoo iemand door den rechter-commissaris kan worden gehoord, waardoor voorkomen wordt herhaling van die feiten die hij niet moet plegen.

Toen wij hier Vrijdag uit elkaar gingen, kwam de heer Kleerekoper, eigenlijk toen de zitting al zoo ongeveer gesloten was, met een geestdriftig betoog over de Engelsche rechtspleging, deed hij zich, met den heer Dresselhuys, als een groot bewonderaar van het Engelsch systeem kennen. Maar op een willekeurige hoogte houdt de heer Kleerekoper op. Wanneer de heer Kleerekoper hier het Engelsche strafproces wil invoeren, dan zou ik zeggen: Wees nu ook consequent. Maar dan geloof ik, dat, wanneer de Regeering gekomen was met hetgeen in Engeland geschiedt, waar iemand, niet wanneer er maar is een ontdekking op heeter daad en de openbare orde ernstig wordt bedreigd, maar op grond van wat hij zou willen doen, onmiddellijk kan worden opgepikt en voor den rechter gebracht, dit Engelsche voorbeeld in den heer Kleerekoper niet zoo'n groot bewonderaar zal vinden. In de Memorie van Toelichting staat te recht, dat de voorgedragen maatregel sterk herinnert aan de Engelsche instelling der „recognizance for good behaviour” of „recognizance to keep the Kings peace”, die zich in Engeland historisch heeft ontwikkeld en zich om haar praktische waarde blijvend gehandhaafd heeft.

De consequentie van het juridisch denken van den heer Kleerekoper had hem er toe moeten brengen te zeggen: Dit is nu eens een systeem dat zoo prachtig werkt, waar iemand onmiddellijk voor den rechter kan geleid worden. Waar nu deze consequentie niet in den betoogtrant van den heer Kleerekoper te pas komt en hij dit ontwerp ziet uit het gezichtspunt van het ontwerp dat Woensdag a. s. in de afdelingen zal onderzocht worden, nu draagt dit ontwerp de juridische goedkeuring van den heer Kleerekoper niet weg en staat hij afwijzend tegenover de voorstellen van den Minister.

Ik zal daarentegen gaarne er toe medewerken dat dit voorstel wet zal worden, soodat wij niet krijgen uitbreiding van preventieve hechtenis, maar een te waardeeren vorm of herhaling van misdrijven te voorkomen en de openbare orde te handhaven.

De heer Beumer: Mijnheer de Voorzitter! De geachte de heer Kleerekoper heeft een redevoering gehouden over het wetsontwerp betreffende de revolutionaire woelingen, dat wij nog in de afdelingen zullen onderzoeken, en bij die gelegenheid een uitstapje gemaakt naar art. 509 en vlg. van het ontwerp-Wetboek van Strafvordering. Nu gun ik gaarne ieder zooveel vrijheid als mogelijk is. Ik maak dus op deze rede in dit opzicht niet de minste aanmerking, maar de inhoud van die rede klopte niet geheel en al met den opzet van hetgeen ons hier door de Regeering wordt voorgelegd. De heer Kleerekoper sprak van preventieve hechtenis, welke nu in zoo ruime mate zou kunnen worden toegepast, maar wij hebben hier met iets te doen, dat absoluut geen preventieve hechtenis is. Deze maatregelen kunnen alleen worden toegepast, als preventieve hechtenis is uitgesloten, zooals art. 509 uitdrukkelijk zegt. En dan wordt er opgetreden door den rechter-commissaris, nadat de officier van justitie het initiatief heeft genomen. Van een naar willekeur opsluiten is geen sprake. De heer Reijmer heeft in het licht gesteld welke noodzakelijke voorwaarden in het ontwerp worden gesteld om tot de toepassing van deze maatregelen te kunnen komen. Er moet zijn een strafbaar feit, er moet zijn betrapting op heeter daad, de openbare orde moet door het feit ernstig worden aangerand, er moeten gewichtige bezwaren tegen den verdachte bestaan en groot gevaar voor herhaling of voortzetting van het feit. Als men zegt: „ja, maar al die uitdrukkingen, al zijn het voor een wetboek zeer krasse uitdrukkingen, geven niets, er zal waarschijnlijk met de grootste willekeur worden opgetreden”, dan is het niet mogelijk op dien grondslag een discussie te voeren.

Volgens het ontwerp kan de rechter bepaalde maatregelen treffen en de noodige bevelen geven ter voorkoming van herhaling of voortzetting van het feit, maar daaraan is toegevoegd, dat die bevelen niet de godsdienstige of staatkundige vrijheden mogen beperken. De geachte afgevaardigde heeft zich in het bijzonder voor de beperking van de staatkundige vrijheden geïnteresseerd; over de beperking van de godsdienstige vrijheden heeft hij geen woord gezegd. Hij is bevreesd, dat de beperking van de staatkundige vrijheden wel eens te ver zou kunnen gaan. Hij heeft gevraagd wat daarmee bedoeld is, maar het is in onze strafwetgeving een bekende uitdrukking. In art. 15a van ons Wetboek van Strafrecht, een van de bepalingen betreffende de voorwaardelijke veroordeeling, bij voorbeeld kan men vinden, dat aan de voorwaardelijke invrijheidstelling bijzondere voorwaarden kunnen worden verbonden, welke echter niet de godsdienstige of staatkundige vrijheden mogen beperken. Er behoeft dus bij deze gelegenheid niet te worden gevraagd wat daaronder verstaan wordt.

Het verzet tegen deze regeling komt mij daarom zoo ongemotiveerd voor, omdat deze regeling te beschouwen is tot op zekere hoogte als een gevolg geven aan den wensch van de Kamer. Deze regeling is door de Kamer verlangd. Het door de Regeering ingediende wetsontwerp is afkomstig van een staatscommissie, die wellicht ook eigener beweging er toe gekomen zou zijn deze bepalingen voor te stellen. Maar die commissie heeft een keurigen wenk gekregen uit de Tweede Kamer om iets dergelijks te doen, toen in het zittingjaar 1912—1913 door een commissie, die advies uitbracht over inlichtingen betreffende een adres van den heer Stiptiaan Luiscius, destijds directeur van de Haagsche Tramwegmaatschappij, aan de Regeering in overweging werd gegeven om onder de aandacht van de commissie, die zich bezighield met het ontwerpen van een Wetboek van Strafvordering, te brengen het feit, dat in Engeland bestond een instituut, waarvan de heer Reijmer heeft gesproken, nl. *recognizance to be of good behaviour, to keep the peace, not to do any act*, een instituut, dat geheel hetzelfde is als dat, wat wij hier bespreken. Als wij daarop letten, als wij deze regeling beschouwen in verband met den wenk, welchen die commissie aan de Regeering heeft gegeven, dan blijkt, dat er geen vrees behoeft te bestaan voor het bezwaar van den geachten afgevaardigde, en dat men bij het ontwerpen op het oog heeft gehad gansch andere strafbare feiten. Het ging niet in de eerste plaats om politieke misdrijven, maar men had

(Beumer e. a.)

in de practijk gezien hoe moeilijk het was om op te treden tegen individuen, die er voortdurend op uit waren de openbare orde te verstoren. Er was bijv. een bekend echtpaar in den Haag, dat altijd onrust veroorzaakte op straat en waarvan het vrouwelijk deel bijv. veroordeeld is wegens het zich vastklemmen aan een rijtuig, het zich bevinden in een volksoptocht, het luidkeels aanbevelen van gedrukte stukken, wederspanning, enz., enz., een geheele reeks strafbare feiten door die dame begaan en een bijna even groote reeks door haar echtgenoot. Een groot deel der burgers van den Haag heeft zich daaraan geërgerd en toen heeft een der ingezetenen, die er almees den meesten last van had, zich tot de Kamer gewend om daaraan te gemoet te komen, en toen heeft men gezegd: laat de Regeering er over denken of het niet goed zou zijn aan de staatscommissie in overweging te geven een bepaling te ontwerpen, waardoor in het vervolg meer doeltreffend kan worden opgetreden tegen dergelijke misdrijven. Daarover hebben wij het hier en niet over een heel of half revolutionnairen aanslag. Wellicht zal in een dergelijk geval deze bepaling ook haar nut kunnen doen, maar ik stel mij voor, dat tegenover dergelijke menschen op andere wijze zal moeten worden opgetreden en dat wij hen niet hebben te betrekken in onzen gedachtenkring, wanneer wij over deze artikelen spreken.

De heer Dresselhuys: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil opmerken, dat ook deze bepalingen evenals de andere punten deel van een geheel, dus van een compromis zijn; ik zal dus niet in critiek treden op hun beteekenis op zich zelf, maar ik geloof, dat de Minister wel met mij eens zal zijn, dat men, wanneer men zich op het standpunt stelt van de noodzakelijkheid van deze artikelen, deze met voorzichtigheid moet hanteeren en men ze alleen moet toepassen, wanneer vrijwel zeker vaststaat, dat een delict tegen de openbare orde is gepleegd. Ter waarborging daarvan zou ik wenschen, dat voor deze in-verzekering-stelling hetzelfde zal gelden als voor de preventieve hechtenis, en dat dus, wanneer later blijkt, dat deze bepalingen ten onrechte zijn toegepast, schadevergoeding zal worden gegeven. Ik zou den Minister in overweging willen geven hieraan door een kleine redactiewijziging te gemoet te komen en wel door te bepalen, dat op deze artikelen de bepalingen van artikel 89 en volgende van overeenkomstige toepassing zijn zullen. Dan zullen ook de personen, die ten onrechte in verzekerde bewaring blijken te zijn gesteld, recht op schadevergoeding kunnen doen gelden.

De heer Heemskerk. Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De heeren Reijmer en Beumer hebben, dunkt mij, in hoofdzaak reeds de beschouwingen van den heer Kleerekoper weerlegd, en ik vraag mij eigenlijk af: waarom is de heer Kleerekoper eigenlijk zoo tegen dit artikel? Ik kan toch niet aannemen, dat die geachte afgevaardigde vóór aanranding van de openbare orde is. En waarom brengt die geachte afgevaardigde dit artikel in verband met het ingediende wetsontwerp tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht? Er is reeds opgemerkt, dat dit is een voorstel van jaren her, terwijl het andere voorstel zeer recent is. Aan dit voorstel ben ik eigenlijk zoo onschuldig als een pasgeboren kind. Ik heb het zoo gevonden. Het is een volstrekte onmogelijkheid, dat het enig verband zou hebben met het andere wetsontwerp. Daarenboven, de meeste feiten, die in dat wetsontwerp strafbaar worden gesteld, kunnen aanleiding geven, indien het wordt aangenomen, tot preventieve hechtenis, en deze bepaling betreft gevallen, waarin geen preventieve hechtenis kan worden toegepast. Indien de geachte afgevaardigde aan de zaak een politieke kleur wil geven, hoe kan hij dan dit bezwaar van hem aanstonds laten volgen door de klacht, dat dit een bepaling is uit den bloeitijd van het liberalisme? Die politieke grief is dan toch zeker niet tegen mij gericht.

De waarheid is, dat wij hier te doen hebben met een zaak, volstrekt niet van staatkundigen aard, maar met een maatregel van orde, voorgesteld om in sommige gevallen, zonder dat het te lastig is en zonder dat te zware maatregelen moeten worden genomen, toch iets te kunnen doen. In dit wetboek is

(Minister Heemskerk.)

men spaarzaam met preventieve hechtenis. In de wetgeving van België, Frankrijk en Duitschland kan in veel meer gevallen preventieve hechtenis worden toegepast, maar hier is, in die gevallen, waarin de preventieve hechtenis niet kan worden toegepast, de mogelijkheid aanwezig om toch iets te doen.

Is het nu zoo verschrikkelijk moeilijk te weten wat aanranding van de openbare orde is? Men vindt bijv. reeds een leidraad in het Wetboek van Strafrecht, waarin een paragraaf is „Misdrijven tegen de openbare orde” en een „Overtreddingen tegen de openbare orde”. Ik geef toe dat men daarmee nog niet alle gevallen van aanranding van de openbare orde heeft omvat, maar dit werpt er toch reeds een belangrijk licht op. Het zal een zaak zijn, die in de rechtspraak waarlijk niet zoo moeilijk is vast te stellen. Is het dan zoo verschrikkelijk dat er staat:

„indien tegen den verdachte gewichtige bezwaren bestaan”?

Wat is de casus positie? De verdachte is op heeterdaad betrapt voor een strafbaar feit, waardoor de openbare orde ernstig is aangerand. Nu kunnen er maatregelen worden toegepast „indien tegen den verdachte gewichtige bezwaren bestaan en er groot gevaar is voor herhaling of voortzetting van dat feit”. Natuurlijk zijn er gewichtige bezwaren in bijna alle gevallen, want er is op heeterdaad betrapt, maar voor de voorzichtigheid wordt het er bij gezet. In plaats dat de geachte afgevaardigde zegt: ziet eens hoe voorzichtig, men wil vooral zorgen dat geen onschuldige wordt getroffen, klaagt de geachte afgevaardigde over de uitdrukking, die is gebezigd. Dan klaagt hij dat hier iemand wordt onttrokken aan de vrijheid van beweging niet in het belang van het onderzoek. Hoe heb ik het nu? Waak ik of droom ik?

Wanneer men bij de bespreking van de preventieve hechtenis zeide: die wordt toch eigenlijk toegepast in het belang van het onderzoek, om den man te verhinderen het onderzoek te verijdelen, komt men in deze Kamer daartegen op. Ik herinner aan art. 64 van dit wetboek, waarin staat:

„Het bevel tot bewaring wordt alleen gegeven, indien ernstige bezwaren tegen den verdachte zijn gerezen en tevens uit bepaalde omstandigheden blijkt van het bestaan van gevaar voor vlucht of van eene gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid, welke de onverwijlde vrijheidsbeneming vordert.”

Nu wordt hier gezegd: indien er gewichtige bezwaren zijn en er groot gevaar is voor herhaling of voortzetting van het feit. Mijnheer de Voorzitter! Dat is niet anders dan een voorbeeld van gevaar voor de maatschappelijke orde. Indien het was in het belang van het onderzoek, om den man in zijn verdediging te bemoeilijken, zou er een onzuiver element in gebracht zijn, maar de klacht van den geachten afgevaardigde berust op iets, dat juist toont, hoe zuiver en correct deze bepaling geredigeerd is. Daarom heb ik zoeven gevraagd, hoe ik het had.

Nu klaagt de geachte afgevaardigde verder: de Regeering kan hier politiek misbruik van maken. Ik zou niet weten hoe. De beslissing komt altijd bij den rechter-commissaris. De officier van justitie kan het natuurlijk vragen, maar de rechter-commissaris moet het beslissen en ten slotte kan de beslissing bij de rechtbank komen en over rechter-commissaris en rechtbank heeft de Regeering niets te zeggen. De zaak is dus zoo normaal mogelijk gelegd in handen van de rechterlijke macht.

Die beslissing is niet openbaar, zegt de geachte afgevaardigde. De beslissing tot plaatsing in voorloopige hechtenis wordt ook niet openbaar.

Eindelijk, de tijd, gedurende welken iemand in bewaring kan worden gesteld, is toch zeer kort, vijf dagen en dan nog eens vijf dagen. En dan wordt hem nog de mogelijkheid gegeven zich bereid te verklaren het niet weer te doen. Wat niet weer te doen? De openbare orde niet weer te verstoren. Dat is een bereidverklaring, die ieder a priori altijd moest geven en het is te betreuren, dat er nog menschen zijn, die,

18. Vaststelling van een Wetboek van Strafvordering.

(Minister Heemskerk e. a.)

zich daartoe bereid verklaard hebbend of niet, dien plicht overtreden. Verklaart men zich bereid de openbare orde niet meer te verstoren, dan kan men weer worden vrijgelaten. Inderdaad, ik kan in deze personen geen mishandelde personen zien en ik geloof werkelijk, dat de bezwaren van den geachten spreker berusten op zijn naar ik vrees al te levendige fantasie.

De heer Dresselhuys vraagt: zouden wij niet ook hier bepalingen opnemen, die overeenkomen met de bepalingen van de artt. 89 en volgende? De geachte spreker zal waarschijnlijk bedoelen 89 tot en met 93. Heel noodig geloof ik niet dat het is, maar ik denk ook niet, dat er overwegend bezwaar tegen is. Indien ik de redactie van een dergelijke bepaling voor mij zag, zou ik het kunnen beoordeelen.

De Voorzitter: Ik stel voor den duur der replieken te bepalen op vijf minuten.

Daartoe wordt besloten.

De heer Kleerekoper: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan beginnen met te verklaren, dat noch de zwierige verklaring van den Minister, dat mijn vrees alleen voortkomt uit al te levendige phantasie, noch de lammerachtige onschuldigheid, waarmee men van verschillende zijden beweren komt, dat hier geen kwaad bij is, op mij eenigen indruk maken. Want zulke verklaringen worden altijd afgelegd, wanneer maatregelen moeten tot stand komen, waaraan de gevaren kleven, welke door mij werden geschetst. Wanneer mijn phantasie zoo levendig is, dat zij alleen kan verklaren, dat ik zulke zwaarwichtige bezwaren heb geopperd, welke levendige phantasie moet dan wel hebben geheerscht in het Parlement, dat aan dit illustere gezelschap is voorafgegaan, daar reeds het Verslag van de Commissie van Voorbereiding aanvangt met de mededeeling, dat verschillende leden wilden aangetoond zien, waarin het nut van dergelijke maatregelen was gelegen.

Wanneer men dat Verslag verder leest, ziet men dat de vrees, waaraan ik uiting gaf, daarin reeds uitgesproken wordt. Daarom doet de aardigheid van den Minister heel weinig tot de innerlijke betekenis van mijn bezwaar af, even weinig als de opmerking van den heer Reijmer: gij zijt voor cross examination, die uit Engeland komt, dan moet gij ook zijn voor dit instituut, want dat komt ook uit Engeland. Ik zou kunnen antwoorden: gij waart er als de kippen bij, ten opzichte van de cross examination te waarschuwen, dat men geen plant van vreemden bodem hier moet overplanten, maar nu gij deze plant van vreemden bodem blijkbaar buitengewoon smakelijk vindt — gelijk de aardappel, die ook van vreemden bodem hier is overgebracht wegens haar smakelijkheid, ondanks haar bedenkelijk voedingsgehalte — zijt gij geneigd deze plant hier wel degelijk over te planten.

Mijnheer de Voorzitter! Even weinig is het beroep van den heer Beumer waard, die zegt, dat deze bepalingen reeds lang ontworpen waren voordat het wetsontwerp tot bestrijding van revolutionnaire woelingen er was. Niemand heeft gezegd, dat het een door het ander is voorbereid. Maar maatregelen in zake de openbare orde als deze verschijnen in een gansch nieuw licht in een tijd, waarin men met een novelle komt, waarin de oude, solide dogmatiek van ons Strafwetboek wordt losgelaten en plaats maakt voor allerlei, licht en dicht in elkander getimmerde justitieele bevoegdheden, om strafbare feiten te construeeren, ook wanneer iemand slechts bezig is geweest aan de „voorbereiding” van een „niet strafbare poging”. Wanneer in zoo'n tijd dergelijke wetsontwerpen worden klaar gemaakt, moet men maatregelen in het belang van „de openbare orde” dubbel kritisch beschouwen en is het gevaar voor een subjectieve hanteering van dergelijke maatregelen veel grooter geworden. Dat is het verband, hetwelk ik tusschen deze zaken heb gelegd.

De heer Beumer heeft er op gewezen, dat men bij het desbetreffende artikel in zake de voorwaardelijke veroordeeling ook de waarschuwing vindt, om staatkundige en politieke vrijheden niet aan te randen. Dat is echter een vergelijking die op niets lijkt. Want waar het Wetboek van Strafrecht

(Kleerekoper e. a.)

aan den rechter de bevoegdheid geeft, om, wanneer naar zijn oordeel een strafbaar feit is gepleegd dat gestraft behoort te worden, die straf op te schorten op zekere voorwaarden, — een op zich zelf uiterst lofwaardig streven — daar moet natuurlijk met het oog op de grondwettelijke zekerheid van de burgers worden gezegd, dat die voorwaarden de staatkundige of politieke rechten niet mogen aanranden. Maar daar heeft dat strafbare feit met die politieke en godsdienstige vrijheden niets te maken, doch hier wel. De heer Beumer heeft de kleine bijzaak — excusez du peu — vergeten, dat het uitgangspunt van dezen titel is „de openbare orde”, en dat in de meeste gevallen, waarin sprake is van een misdrijf al of niet tegen de openbare orde, het juist bij voorkeur de staatkundige of godsdienstige vrijheid is, die daarbij in de discussie zal worden betrokken. Nu vraagt de heer Beumer: wat wil de heer Kleerekoper? Er is hier in den Haag een juffrouw geweest, die met haar echtgenoot 24 maal veroordeeld is en haar misdrijven toch niet staakte. De moraal van deze geschiedenis is, dat, wanneer men die menschen vijf dagen preventief had mogen opsluiten, zij het daarvoor dus ook niet gelaten zouden hebben, want toen zij na vonnis opgesloten waren geweest, hebben zij na hun vrijlating zich weer onmiddellijk gehecht aan den pilaar van het huis van den mijnheer, die aan de Kamer heeft geadresseerd.

Thans nog een enkel woord aan den Minister. Het spijt mij, maar na hetgeen ik gedurende den oorlog ervaren heb, maakt de redeneering van Zijn Excellentie, dat de rechter onafhankelijk is, op mij niet veel indruk. Want de Minister van Justitie telegrafeert den officier van justitie, om bij den rechter-commissaris aan te dringen op vastzetting van dezen of genen. Nu komt het volkemen aan, niet op de legale onafhankelijkheid van den rechter maar op diens persoonlijke onafhankelijkheid, op het gevoel van dien rechter, — die nog niet aan het einde van zijn loopbaan is, — van onafhankelijkheid van den Minister van Justitie, of hij den regeeringswil, die hem door den officier van justitie wordt overgebracht, al of niet in den wind zal slaan. Ik heb wel eens gehoord van strafprocessen, die gedurende den oorlog gevoerd zijn op instigatie van de Regeering en die uiteraard behandeld werden voor den onafhankelijken rechter, en de wording van die processen heeft bij mij de overtuiging gevestigd, dat, wanneer men aan een rechter-commissaris binnenskamers een bevoegdheid geeft, welke op uitnodiging van den Minister van Justitie en op vordering van den officier van justitie kan worden gehanteerd, alleszins het gevaar bestaat, dat wanneer „de openbare orde” wordt bedreigd door een politieken tegenstander van de Regeering, het wapen van dat artikel zal worden gehanteerd om dien politieken tegenstander van de straat te halen. De Minister vraagt of het zoo erg is, dat iemand beloven moet de openbare orde niet te zullen aanranden; men mag immers die openbare orde niet aanranden. Daarom gaat het hier echter niet. Die vraag is niet klemmend voor dit debat, want afgezien van deze vraag mag in elk geval de burger niet voor dit alternatief in raadkamer worden gesteld.

Wanneer iemand moet worden gesteld voor de vraag, of hij al dan niet een zekere propaganda zal staken, mag dat niet onder vier oogen gebeuren, zonder eenige controle van de publieke opinie. De Minister zegt, dat er bij preventieve hechtenis ook geen controle is, maar daar gaat het niet „om de openbare orde”. Daarom blijf ik staande houden — omdat wij ten slotte alleen met deze bepaling te maken hebben — dat het hier betreft bevoegdheden, die een kwaadwilligen rechter-commissaris gelegenheid geven iemand een paar dagen vast te houden en te doen beloven, dat hij niet zal voortgaan iets te doen dat hij wenscht te doen. Daaruit kan worden gebeuren een practijk die voor de politieke vrijheid fnuikend is, en evenmin als ik kan bewijzen, dat dat gevaar aanwezig zal blijken, evenmin kan de Minister het tegenovergestelde aantoonen!

De heer Beumer: Mijnheer de Voorzitter! De tweede redevoering van den heer Kleerekoper geeft mij aanleiding nog slechts een enkel woord in het midden te brengen.

De geachte afgevaardigde heeft gezegd, dat hetgeen tot

72ste VERGADERING. — 28 APRIL 1920.

18. Vaststelling van een Wetboek van Strafvordering.

(Beumer e. a.)

bestrijding van zijn betoog in het midden is gebracht, op hem geen indruk heeft gemaakt. Dat heeft mij niet verwonderd, want de heeren zijn voor dergelijke indrukken in het algemeen niet vatbaar.

Maar toch wil ik op één punt wijzen.

De geachte afgevaardigde zeide, dat deze bepaling hem bedenkelijk voorkwam en in een gevaarlijk licht verscheen juist in dezen tijd, nu is ingediend een wetsontwerp tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, dat niet naar den smaak van hem en zijn partijgenooten blijkt te zijn, naar ik althans uit *Het Volk* heb vernomen.

Indien de geachte afgevaardigde meent dit ontwerp critisch te moeten bekijken juist in verband met een dergelijken in uitzicht gestelden maatregel, wil ik mijnerzijds verklaren, dat wij eenigermate kritisch moeten zijn ten aanzien van hen, die deze bepaling bestrijden, en niet moeten vergeten, dat er voor sommige personen in bepaalde tijdsgewrichten wel eens aanleiding kan zijn om zich niet ingenomen te betoonen met strafbepalingen en strafrechtelijke maatregelen.

Om die reden moet ik dan ook verklaren, dat de tweede rede van den geachten afgevaardigde niet heel veel indruk op mij heeft gemaakt!

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De repliek van den heer Kleerekoper geeft mij aanleiding, alsnog een opmerking van dien geachten afgevaardigde te rescontreren, welke ik zoeven heb vergeten te beantwoorden — een beschouwing in zake de staatkundige en godsdienstige vrijheid.

De bedenkingen, daaraan ontleend, kunnen dunkt mij ook in geen enkel opzicht strekken tot bestrijding van hetgeen hier wordt voorgesteld. Wij hebben hier alleen te doen met strafbare feiten, d. w. z. met feiten, die aanvankelijk door den rechter strafbaar worden geacht, gelijk altijd het geval is wanneer een vervolging wordt ingesteld. Wij verkeeren hier dus in een normaal geval. Wanneer nu een bepaald feit strafbaar gesteld is, dan is natuurlijk in zooverre iemands staatkundige vrijheid beperkt. De staatkundige vrijheid geniet hij alleen zoo lang als hij geen strafbaar feit begaat. Iemand kan ook een politiek misdrijf plegen en ten gevolge daarvan kan hij bespeuren, dat zijn staatkundige vrijheid beperkt is. Daarin ligt niets verschrikkelijks, dat zal in elken Staat en onder elke wetgeving het geval zijn. Bij deze bevelen moet men dus zorgen, dat niet worden verboden handelingen, waartoe iemand de vrijheid heeft en waarop geen straf is gesteld, en dan zie ik in de uitdrukking, dat staatkundige en godsdienstige vrijheid niet beperkt mogen worden, een behoorlijken, volkomen rationeelen waarborg. Er ligt niets bedenkelijks in, niets dat aanleiding kan geven tot bezorgdheid.

Ik blijf van meening, dat de fantasie van den geachten afgevaardigde hem parten speelt. Hij stelt nu bijv. dit geval: een Minister van Justitie telegrafeert een officier van justitie om bij den rechter-commissaris aan te vragen het vastzetten van dezen of genen. Ik weet natuurlijk niet hoe andere Ministers van Justitie er over zullen denken, maar eer ik een dergelijk telegram zou verzenden moet het toch al heel erg zijn, en ik denk wel, dat de meeste Ministers van Justitie hier te lande er ook zoo over zullen denken. De officier van justitie ter plaatse weet zeer wel wat de openbare orde bedreigt en hoe ver dat gaat en eer de Minister van Justitie aanleiding kan vinden om in te grijpen moet er wel een zeer ernstige en zeer duidelijke zaak zijn. Het is werkelijk fantasie van den geachten afgevaardigde. Natuurlijk is denkbaar een verstoring van de openbare orde van politieken aard; dat is een van de gevallen, waarvoor dit artikel zou kunnen worden toegepast, maar ik mag den geachten afgevaardigde nog eens herinneren wat ik zoeven zeide, dat alle feiten, die in het wetsontwerp tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht strafbaar worden gesteld, op een enkele uitzondering na zijn feiten waarop preventieve hechtenis kan worden toegepast. Met al die feiten heeft dan ook de toepassing van de thans in behandeling zijnde artikelen niets te maken. De bestrijding

(Minister Heemskerk e. a.)

van den geachten afgevaardigde berust op fantasie (of het fantasie is van den geachten afgevaardigde of van een ander, doet er niet toe) en zij had gerust achterwege kunnen blijven.

De beraadslaging in het algemeen wordt gesloten.

De behandeling van art. 509, luidende:

„In het geval van ontdekking op heeterdaad van eenig strafbaar feit, waardoor de openbare orde ernstig is aangetast en ter zake waarvan voorloopige hechtenis niet is toegelaten, kunnen de maatregelen, in de navolgende bepalingen omschreven, worden toegepast, indien tegen den verdachte gewichtige bezwaren bestaan en er groot gevaar is voor herhaling of voortzetting van dat feit.”

De Voorzitter: Ik stel voor, dit artikel zonder hoofdelijke stemming aan te nemen.

De heer Kleerekoper: Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag stemming.

Het artikel wordt in stemming gebracht en aangenomen met 50 tegen 12 stemmen.

Vóór hebben gestemd de heeren Treub, Abr. Staalman, van der Molen, Kuiper, Scheurer, Fruytier, Koolen, Schouten, Arts, Bakker, Marchant, Haazevoet, Reijmer, Schokking, A. P. Staalman, Colijn, Engels, Rink, Lely, Bongaerts, Henri Hermans, Bomans, Snoeck Henkemans, Deckers, Oud, Zijlstra, Swane, Ketelaar, de Monté ver Loren, Nolens, van Wijnbergen, de Savornin Lohman, van Doorn, Wintermans, Stulemeijer, Kolkman, van Schaik, Rutgers, Braat, Bulten, de Groot, van Beresteyn, Smeenk, Beumer, Visser van IJzendoorn, Otto, Heemskerk, Ter Hall, Dresselhuys en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren Kleerekoper, Duys, Troelstra, K. ter Laan, van den Tempel, Hugenholtz, Sannes, Rugge, Kruyt, Gerhard, de Jonge en van Zadelhoff.

De Voorzitter: De heer Kleerekoper verzoekt mij mede te deelen, dat hij geen stemming zal vragen over de andere artikelen van dezen Titel, omdat hij deze stemming beschouwt als een stemming over de aangelegenheid, die bij dezen Titel is geregeld, in haar geheel.

De artikelen 510 tot en met 514 worden zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Mag ik den Minister van Justitie doen opmerken, dat in de tweede alinea van artikel 515 het woord „op” moet worden geschrapt, zoodat daar gelezen moet worden:

„De rechter-commissaris kan te allen tijde, hetzij ambtshalve, hetzij op de vordering van den officier van justitie of op het verzoek van den verdachte, de invrijheidstelling van den verdachte bevelen. Art. 513 is van toepassing.”

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, het woord „op” moet daar vervallen. Ik breng die wijziging aan.

De Voorzitter: Ik neem aan, dat de Commissie van Voorbereiding tegen deze wijziging geen bezwaar heeft.

Art. 515, aldus gewijzigd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De artikelen 516, 517 en 518 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik geef het woord aan den heer Dresselhuys, die het gevraagd heeft.

(Dresselhuys e. a.)

De heer Dresselhuys: Mijnheer de Voorzitter! Na de vriendelijke verklaring van den Minister, dat hij geen bezwaar heeft tegen de mogelijkheid van invoering van schadevergoeding voor de in verzekeringstelling, zou ik een dergelijke bepaling gaarne opgenomen zien en heb ik de eer, mede namens negen andere leden, een amendement in te dienen, dat ik hierbij op uw tafel deponeer.

De Voorzitter: Door de heeren Dresselhuys, Rink, Otto, Marchant, Oud, de Groot, van Beresteyn, van Rappard, Abr. Staalman en Ter Hall wordt een amendement ingediend, strekkende om na artikel 518 in te voegen een nieuw artikel 518a, luidende:

„Ten aanzien van de ondergane in verzekeringstelling vinden de artikelen 89 tot 93 overeenkomstige toepassing.”

Aangezien dit amendement ondertekend is door 10 leden, maakt het een onderwerp van beraadslaging uit.

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Ik heb geen bezwaar dit amendement over te nemen.

Aangezien het amendement door de Regeering is overgenomen, maakt het als zoodanig geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer Rink, voorzitter van de Commissie van Voorbereiding: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Voorbereiding heeft tegen deze wijziging geen bezwaar.

Artikel 518a wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Mag ik den heer Minister doen opmerken, dat in de inhoudsopgave de volgende veranderingen moeten worden aangebracht:

Eerste Boek, Titel III, Tweede afdeling: (art. 42) moet zijn (artt. 42 en 42a);

Tweede Boek, Titel III, Tweede afdeling: (artt. 188—201) moet zijn (artt. 188—201a);

Derde afdeling: (artt. 202—212) moet zijn (artt. 202—211).

De heer Heemskerk, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb tegen deze wijzigingen geen bezwaar, en breng die dus aan, maar merk daarbij op, dat in de inhoudsopgave van het Vierde Boek, Titel VII, 518 veranderd zal moeten worden in 518a.

De heer Rink, voorzitter van de Commissie van Voorbereiding: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Voorbereiding heeft tegen deze wijzigingen geen bezwaar.

De Kamer vereenigt zich zonder hoofdelijke stemming met de voorgestelde wijzigingen.

De inhoud, aldus gewijzigd, wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De slotbepaling en de beweegreden worden zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Aangezien wijzigingen in het ontwerp van wet zijn aangebracht, zal een tweede lezing moeten plaats hebben. Ik stel voor, de stemming over het ontwerp te doen plaats hebben op Dinsdag 11 Mei a.s.

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: Ik deel aan de Vergadering mede, dat de Centrale Sectie besloten heeft, dat de volgende ontwerpen van wet zullen worden toegevoegd aan de ontwerpen van wet,

(Voorzitter e. a.)

die a.s. Woensdag 5 Mei in de afdelingen zullen worden onderzocht:

Regeling omtrent de geldigheid voor pensioen van den tijd, door het in vasten Rijksdienst overgegaan personeel der Nederlandsche Bell Telefoon Maatschappij in vasten dienst dier maatschappij doorgebracht (432);

Verhooging van de koloniale huishoudelijke begrooting van Curaçao voor het dienstjaar 1920.

Verhooging van het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1920 (434);

III. voortzetting van de behandeling van het ontwerp-Lager-onderwijswet (86).

De heer van der Molen, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs, brengt het volgende verslag uit:

In handen van uw Commissie zijn nog gesteld de volgende adressen:

een, van J. M. Bosschaart—Dieleman, te Egmond aan Zee, en 15 anderen, allen huisvrouwen van onderwijzers;

een, van burgemeester en wethouders van Amersfoort;

een, van het hoofdbestuur van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap;

een, van het hoofdbestuur der Nederlandsche Montessori-vereeniging;

een, van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Katwijk;

een, van curatoren van het gymnasium te Breda;

een, van den Schoolraad van het Roomsch-Katholiek Gymnasium en Middelbaar Onderwijs;

alle houdende verzoek tot wijziging en aanvulling van het in behandeling zijnd ontwerp van wet tot regeling van het lager onderwijs.

Uw Commissie heeft de eer voor te stellen deze adressen neder te leggen ter griffie ter inzage van de leden.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

De Voorzitter: Ik heb overwogen, of het niet mogelijk zou zijn, de algemeene beschouwingen geheel te doen vervallen, maar er zijn eenige leden geweest, die daartegen bezwaar hadden, omdat zij in algemeenen zin wenschen te spreken over de onderwerpen, die bij dezen titel aan de orde zijn.

Ik wil nu den heeren, die algemeene beschouwingen wenschen te houden, verzoeken, zich alleen te bepalen tot algemeene opmerkingen en zich geheel te onthouden van al datgene, wat betrekking heeft op de amendementen, aangezien al hetgeen daarop betrekking heeft bij de betrokken artikelen aan de orde komt.

Voorts geef ik aan de heeren, die over de schoolartsen wenschen te spreken, in overweging, dit te doen bij artikel 7.

Daartoe wordt besloten.

De algemeene beschouwingen over Titel I (algemeene bepalingen) worden geopend.

De Voorzitter: Ik stel voor, den spreektijd te bepalen op $\frac{3}{4}$ uur.

Daartoe wordt besloten.

De heer Abr. Staalman: Mijnheer de Voorzitter! Het onderwerp, waarover ik wensch te spreken, is voor de politieke partijen gelukkig geen twistappel. Als hierbij van strijd gerept mag worden, dan is het, dat zij om strijd haar waardeering uiten voor de lichamelijke oefening. De tijd, waarin

(Abr. Staalman.)

de naturalisten tegen de scholastieken te velde moesten trekken om het goed recht te bepleiten van de lichamelijke opvoeding, van de gezonde paedagogiek, die menschen en niet slechts geleerden vormt, die harmonie zou brengen tusschen lichaam en geest, die tijd ligt ver achter ons. Wie zou thans nog aan de jeugd de opvoeding van het lichaam durven onthouden? Niemand meer. Integendeel, algemeen is men het er over eens, dat in dit opzicht nog heel veel aan de opvoeding ontbreekt.

Ik heb hier voor mij een aardig, klein geschrift, getiteld: „Wat er bestaat! Wat er ontbreekt!” Het is uitgegeven door de subcommissie „lichamelijke opvoeding” van de hier in 1919 gehouden tentoonstelling door den Bond ter behartiging van de belangen van het kind. Het staat vol van zeer leerzame cijfers, cijfers die boekdeelen spreken. Ik ontleen er slechts deze regels aan:

„Het lager onderwijs kost het Rijk eventjes f 30 378 560. En nu de klap op den vuurpijl: van deze laatste, toch belangrijke som zijn slechts f 363 931 voor de lichamelijke opvoeding bestemd. Ge behoeft niet te duizelen, lezer. Te duizelen van teleurstelling. Heusch, het staat er. Een getal van zes cijfers. Zegge f 369 931! Fontaine zou zeggen: de loin, c'est quelque chose, et de près, ce n'est rien.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat niemand deze wanverhouding bestendig wil laten. Het schoone gebouw, waarin de Schepper den geest laat huizen, heeft meer aan onderhoud nodig. Het mag niet langer verwaarloosd worden. Ik ben overtuigd, dat deze Minister van Onderwijs er evenzoo over denkt. Maar, blijkt dit uit zijn wetsvoorstel? En dan moet ik zeer tot mijn spijt hierop een ontkennend antwoord geven. Ik heb zoo welwillend mogelijk het wetsvoorstel aan den eisch van een betere lichamelijke opvoeding getoetst, doch ik kon tot geen andere conclusie komen dan deze: de naam is verfraaid, maar de zaak zelf geenszins. Ik heb mij ook afgevraagd: wie heeft den Minister over dit onderdeel van advies gediend? Wellicht niemand? Ik kom tot deze vraag, als ik opmerk, dat in het oorspronkelijke wetsontwerp in art. 45 gezegd werd, dat het onderwijs dienstbaar gemaakt wordt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hun opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden. Het gewijzigde wetsontwerp heeft er gelukkig tusschen gevoegd: aan hun lichamelijke oefening. Geeft dit eerst gepleegde verzuim niet te denken?

De naam is veranderd; dit onderwijs zal voortaan niet meer heeten: de vrije en ordeoefeningen en spelen. Het heet nu krachtens de wet: lichamelijke oefening. Maar een andere naam kan een zaak niet beter maken. Het komt op heel wat anders aan. En wat leert ons de studie van het wetsvoorstel nu verder?

1°. Het onderwijs in de lichamelijke oefening op de lagere school, de uitgebreid lagere school en op de buitengewone lagere school wordt door de klasseonderwijzers gegeven.

2°. De akte van bekwaamheid van den onderwijzer geeft de bevoegdheid les te geven in lichamelijke oefening.

3°. De bezitters van vóór 1 Januari 1921 verworven akte j (vrije en ordeoefeningen) en van het diploma als leider of leidster van lichaamsoefeningen, zijn bevoegd les te geven in de lichamelijke oefening.

4°. Eerst op 1 Januari 1936 is dit onderwijs op de hier bedoelde scholen verplichtend.

Bezien wij deze vier punten wat nader. De vakonderwijzer in de gymnastiek op de lagere en uitgebreid lagere school zal verdwijnen. De klasseonderwijzer zal naast het geestelijk ook het lichamelijk onderwijs geven. Maar aan den klasseonderwijzer wordt geen enkele eisch gesteld omtrent zijn lichamelijke gesteldheid. De wet laat toe — en misschien te recht — dat de manke, de gebochelde of eenig andere gebrekkige de akte van bekwaamheid als onderwijzer behaalt. Het is mogelijk, dat iemand, die zich met moeite op krukken voortbeweegt, als onderwijzer slaagt en de wettelijke bevoegdheid verkrijgt onderwijs in de lichamelijke oefening te geven. Door art. 146 wordt dit den aspirant mogelijk gemaakt,

want dit bepaalt, dat de Minister vrijstelling kan geven van het examen in vak j op verzoek van den aspirant en op grond van ingewonnen geneeskundig advies.

Alzoo kan niet alleen iemand, die bij zijn examen totaal onvoldoende is gebleken om les te geven in de lichamelijke oefening, toch de bevoegdheid er toe krijgen, maar zelfs de man, die op grond van een medisch advies van het examen is vrijgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Op het oogenblik is het onderwijs in de lichamelijke oefening op de volksschool bedroevend onvoldoende. Maar hoe zal het worden bij zulk een regeling? Wie durft vertrouwen te hebben in een goede toekomst van dit zeer belangrijke deel van het volksonderwijs, die zulke feiten voor oogen houdt?

Hoe zal dit onderwijs zijn? Zal het zich bepalen tot de vrije en ordeoefeningen en het spel? Zal ook onderwijs gegeven worden aan de toestellen? Hoeveel tijd wordt er aan besteed? Wordt er voldoende gezorgd voor behoorlijke lokalen en terreinen, ten dienste van dit onderwijs? De wet zwijgt er vrijwel over. Gerust zijn we niet omtrent dit alles, als we rekening houden met het feit, dat de tegenwoordige bezitters van de akte vrije en ordeoefeningen, zelfs van het diploma als leider of leidster van lichaams-oefeningen, ook in de toekomst de bevoegdheid tot lesgeven in het nieuwe leervak zullen hebben. In het rapport in zake de lichamelijke (school)opvoeding, in 1917 uitgebracht door een commissie van een 23-tal zeer bevoegde mannen, welke commissie was ingesteld door de Vereeniging van leeraren in de gymnastiek, de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, den Nederlandschen Bond voor Lichamelijke Opvoeding en de Vereeniging Volkswaarbaarheid, kwam men tot de conclusie, dat toestellen op de lagere school niet gemist kunnen worden. Tot een zelfde resultaat komt men in het mooie boek, in dit jaar verschenen, getiteld: „Grondslagen voor een stelsel van schoolgymnastiek, samengesteld door de Leeraren van de Kweekschool ter opleiding voor Gymnastiek en Heilgymnastiek te 's Gravenhage”. Hoe staat de Minister tegenover deze meeningen, mogen wij vragen. En zulks met te meer vrijmoedigheid, als we zien welke zwakke krachten hij in de toekomst voldoende acht voor het geven van het onderwijs, dat naast de verstandelijke en zedelijke opvoeding zal staan.

Moeten we waarlijk vreezen, dat onderwijs, niet meer beduidende dan het tegenwoordige in de vrije en ordeoefeningen, gegeven misschien nog door personen, die een onvoldoend of geen examen er in aflegden, krachtens de nieuwe wet aan de jeugd der volksscholen zal worden voorgezet als lichamelijke opvoeding? Dan zou het geen verbetering beteekenen; integendeel, het omgekeerde!

En moet daarmee dan nog tot 1936 gewacht worden vóór het verplichtend is? Mijnheer de Voorzitter! Die lange overgangstermijn heeft mij ook ongerust gemaakt. Spreek daar groote liefde en warmte uit voor de lichamelijke opvoeding? Is het geen drukfout en bedoelt de Minister niet 1926?

Zie hier mijn grieven. En nu mijn wenschen.

In de eerste plaats wil ik verklaren een voorstander te zijn van het geven van het onderwijs in lichamelijke oefening door den klasseonderwijzer. Ik wensch geenszins voor dit onderdeel een afzonderlijken vakonderwijzer. Maar anderszins stel ik als eisch, dat deze in de lichaams-oefening les gevende klasseonderwijzer ook de bekwaamheid er toe zich meester heeft gemaakt, bovendien fysiek er toe geschikt is. Ik zie heel goed in, dat als we werkelijk op de duizenden scholen van ons land zoo spoedig mogelijk de lichamelijke opvoeding tot haar recht willen zien komen, de leerkrachten onder het gewone onderwijzend personeel gevonden moeten worden. Dit kan ook zeer goed. In het algemeen zal de kweekeling lichamelijk geschikt zijn zich de kennis en bekwaamheid eigen te maken om met vrucht onderwijs in lichamelijke oefening te kunnen geven. Zijn algemeene ontwikkeling is een zoodanige, dat hij met betrekkelijk weinig moeite hiertoe komen kan. Ik zou den kweekelingen een opleiding in dit vak willen zien geven, als thans voor vak s, lager gymnastiek, het geval is. Zij, die op grond van medisch advies onge-

(Abr. Staalman e. a.)

schikt zijn tijdens hun opleiding deze lessen te volgen, zouden moeten worden vrijgesteld. Voor het nieuwe vak *j* zou dan een afzonderlijk examen of een aantekening op de akte ingesteld dienen te worden. Binnen weinige jaren verkrijgt men dan ongetwijfeld een genoegzaam aantal voldoende bevoegde en bekwaame onderwijzers, die het onderwijs in de lichamelijke oefening, naar den eisch die er aan gesteld behoort te worden, kunnen geven. De akte *j* van heden, de akte voor vrije en ordeoefeningen, moet dan hebben afgedaan. Zij kan evenwel, als de hulponderwijzers in het wetsvoorstel blijft, voor haar van kracht blijven. Het diploma als leider of leidster van lichaamsoefeningen dient als bevoegdheid voor schoolonderwijs uit het wetsontwerp te verdwijnen. De akte *s* behoude daarentegen haar volle waarde.

Bijna consequent zit aan het hier gedachte stelsel vast, dat het geven van les in de lichamelijke oefening extra worde beloond. Helaas hebben de tegenwoordige bezitters van akte *s*, indien zij niet uitsluitend gymnastiekles geven, weinig profijt van de moeite, die zij zich voor het bekamen voor deze akte hebben gegeven. Daar schuilt thans een geduchte fout. En wordt in de toekomst deze fout vermeden, dan zijn wij overtuigd, dat de lust om de akte of aantekening voor een zij het een vrij veel vragende bevoegdheid tot het geven van les in de lichamelijke oefening alleszins voldoende zal blijken om in de behoefte van leerkrachten voor dit vak te voorzien. Het zal iets kosten, zeker, Mijnheer de Voorzitter, maar dit geld zal bijzonder rentegevend worden uitgezet. Het volk in al zijn lagen raakt, tot ons groot geluk, voortdurend meer doordrongen van het besef, dat lichamelijke oefening tot de onmisbare elementen eener goede opvoeding behoort. Naarmate de eischen aan de verstandelijke opvoeding worden opgevoerd, moeten worden opgevoerd, raakt het ook meer noodzakelijk de lichaamsopvoeding te bevorderen. De slappe ruggen, de bloedarme weefsels, de al te vroege behoefte aan brilleglazen, zij moet krachtiger dan tot heden bestreden. De ware volkskracht zal het ruimschoots ten goede komen. De scheeve verhouding van een gulden uitgaven voor het geestelijk onderwijs tegenover een cent voor de lichamelijke opvoeding dient zoodra als mogelijk is te verdwijnen. Welk een weldaad zou deze Minister aan het land bewijzen, als hij wist door te voeren, dat in 1926 deze groote verbetering tot stand zou zijn gekomen. Laat deze Minister een man van de daad zijn, ook op dit gebied. De tijd is rijp. Hier gelde: doe het nu!

De heer Gerhard: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch te beginnen met mijn blijdschap er over uit te drukken, dat, dank zij de instelling van het nieuwe Departement, bij de behandeling van de Onderwijswet voor het eerst in het Parlement de zaak van het onderwijs zelf ook eens ter sprake kan worden gebracht. Tot nog toe was het onderwijs eigenlijk steeds een voetbal voor den politieken strijd, doch wat er in de school gebeurt had niemands belangstelling. Ook werden de stoffelijke toestand en de rechtspositie van de werkers in de school vaak het onderwerp van heftige discussie. Het valt niet te ontkennen, dat dat op zich zelf toch een hoogst belangrijk onderwerp is, maar wat de alledaagsche beschouwer allicht de hoofdzaak zou vinden, het doel van het onderwijs en wat het belang van het kind daarbij medebrengt, is nooit ernstig besproken. Misschien dat men zal willen opmerken, dat er toch in art. 45 over gesproken wordt en dat er in de wet over kindervoeding gesproken wordt. Het is waar, men heeft al een eeuw lang gevochten over neutraal of gekleurd onderwijs en men maakte zich in de politieke arena dan diets, dat men het had over het doel van de school, alsof dat kan bestaan in het kweken van neutrale of partijmensen. Nooit vroeg men zich echter af in hoeverre de natuur van het kind nevens zijn roeping als mensch in het leven de roeping en het doel van de school behoorde te zijn. Feitelijk zag men in de school niets anders dan een instrument om te bevorderen de beginselen van bepaalde godsdienstige of staatkundige richtingen — laat mij terloops zeggen, dat men binnen afzienbaren tijd daarvan ook wel niet af zal komen — maar het kind zelf bleef altijd buiten beschouwing.

Ook is het waar, dat de lichamelijke en de hygiënische belangen van het kind gaandeweg wat beter in het oog worden

(Gerhard.)

gehouden en ongetwijfeld zal dat gunstig werken op het effect van het onderwijs, mits dat onderwijs in zich zelf goed zij, maar de vraag of het werk, dat in de school gedaan wordt, goed is voor het kind en voor zijn toekomstige plaats in de maatschappij, is naar het mij voorkomt, in het Parlement nooit grondig onderzocht.

Nu is door den heer Ketelaar te recht opgemerkt, dat de wet het onderwijs niet bepalen kan, want dat dit geheel afhangt van de persoonlijkheid van den onderwijzer. En toch onderschrijf ik die stelling slechts onder één voorbehoud en wel dit, dat de wet toch zeer veel doen en zeer veel nalaten kan door haar voorschriften omtrent den aard en inhoud van het onderwijs, omtrent de inrichting van het schoolverband en omtrent de taakverdeling van de onderwijzers, door haar indirecten invloed op de ontwikkeling dier persoonlijkheden, in het kort hierdoor of zij dwingend de te betreden paden voorschrijft of de mogelijkheid voor de innerlijke ontplooiing van de school opent, een ontplooiing onder het licht van de voortschrijdende paedologische onderzoekingen.

Men heeft gezegd, en zelf heb ik het meermalen herhaald, dat de school de meest conservatieve instelling is en tot op zekere hoogte is dat ook een verdienste van de school, maar in conservatisme wordt de school door den onderwijswetgever overtroffen. De wetgever heeft bijna steeds de eigen ontwikkeling van het onderwijs belemmerd. Wij behoeven maar te wijzen op de eigenaardige geschiedenis van het M.U.L.O. en van de vakscholen onder de wet op het M.O. En onze nieuwe wetgever dreigt niet veel beter te zijn. Ik heb mij wel eens trachten voor te stellen welk een gezicht een onderwijzer uit het jaar 1820 zetten zou als hij plotseling in dezen tijd werd geplaatst. Zonder twijfel zou hij in verbijstering geraken over de talloze nieuwigheden, die hij zou waarnemen op elk terrein, maar als hij een week in de school had gezeten, zou hij volkomen tot rust zijn gekomen en zou hij er zich volkomen thuis gevoelen. Hij zou in het wezen der zaak geen enkele verandering in het onderwijs ontdekken. Natuurlijk zou hij vinden ruimere lokalen, wat kleinere klassen, wat minder sjofel gekleede onderwijzers, een schijnbaar andere positie van den bovenmeester, maar wat het wezen der zaak betreft, zou hij zeggen: hier ben ik weer veilig en gevoel ik mij thuis.

Waarin zoek ik dan ook het verschil? Wat deed de onderwijzer van 1820? Hij had te trachten kennis aan te brengen. Dat probeert zijn collega van 1920 ook. Hij bekommerde zich niet om de vraag of de gang juist was. Zijn collega van 1920 evenmin. De wet bepaalt; de wet schrijft voor, de onderwijzer volgt en doet wat de wet gebiedt op precies dezelfde wijze als vroeger. Leerzaam op dit terrein is de geschiedenis van onze onderwijswetgeving, waarvan ik zeer enkele trekken in herinnering wensch te brengen, terwijl ik overigens verwijs naar het eerste nummer van het nieuwe tijdschrift voor volksontwikkeling. Wij vinden als eerste begin van onderwijswetgeving in 1796 een artikel in het Plan van Constitutie:

„Er zullen door de geheele Republiek genoegzame scholen zijn, waarin de jeugd kan worden onderwezen in lezen, schrijven en rekenen, mitsgaders al zulke verdere kundigheden, welke plaatselijke omstandigheden in acht genomen zijnde, de bestemming van den vrijen burger zullen kunnen bevorderen.” (Art. 711.)

Na verschillende omdraaiingen, door preadviezen weer tot andere adviezen om te werken, kwam het eindelijk tot een vaste voorstelling in de wet van 1801, die bepaalt:

„Het onderwijs op de openbare lagere school zal zich bepalen tot lezen, schrijven en rekenen.”

Er werd ook bepaald — er is niets nieuws onder de zon — dat er handenarbeid op de school zal kunnen onderwezen worden, en in de instructie voor de schoolopzieners stond, dat zij zich moesten beijveren om te maken dat ook andere nuttige kundigheden zouden worden onderwezen naar gelang van behoefte en omstandigheden.

In het reglement van orde van 1803 ging men een stap verder: lezen, schrijven, rekenen en Nederlandsche taal, en van der Palm veronderstelde in de wet van 1806, dat het toch

72ste VERGADERING. — 28 APRIL 1920.

86. Lager-onderwijswet.

(Gerhard.)

wel goed zou zijn, dat er ook nog scholen waren — maar dat was voor de élite — waar ook geschiedenis en aardrijkskunde werden onderwezen.

In het ongelukkige jaar 1829 werd een nieuw ontwerp ingediend; daarin heeft men dadelijk een heel ristje van vakken gebracht, maar die wet verviel op andere gronden; wij bleven doorsukkelzen met: lezen, schrijven, rekenen, Nederlandsche taal, en de zich beijverende schoolopzieners tot 1857, toen er bij kwamen: geschiedenis, aardrijkskunde, vormleer, natuurkennis en zingen. In 1878 kwamen er nuttige handwerken bij, in 1889 teekenen en vrije en ordeoefeningen, terwijl men de vormleer liet schieten.

Mij dunkt, het treffende uit deze geschiedenis is, dat telkenmale er iets bij kwam. Het is een merkwaardige neiging, die wij steeds gezien en vaak op gevoelige wijze ondervonden hebben: wanneer iemand in zijn hoofd krijgt, dat er nog wel ergens een nuttige wetenschap bestaat, zegt hij: probeer die op de lagere school te krijgen. In het adres van de artsen wordt hygiëne gevraagd, ook hebben wij voorstellen om zoo iets van *Heimatkunde* bij te brengen. De lagere school is Manasje-van-alles, waar men steeds meer opbrengt, maar steeds in denzelfden leerduur! In 1806 bestond de school voor de kinderen van 6 tot 12 jaar, in 1920 is dat nog zoo, maar in dat tijdsverloop van een eeuw heeft men steeds meer trachten in te pompen in denzelfden tijd. Men beschouwt de kinderen als willige vaatjes, waarin men maar te gieten heeft. Op een gegeven moment zet men een kraan open om de zaak er uit te laten loopen. Dat wegloupen nu geschiedt in overvloedige mate, zelfs door meer dan één kraan, maar het ingieten, en in steeds hogere mate, dat kenmerk van onze onderwijswetgeving, gaat zoo hard niet.

Men verkeerde dus in de meening dat er steeds verdere kennis moest worden aangebracht, — dat beeld is nog precies hetzelfde als men het in 1806 heeft begrepen en ik vraag, ik durf er zelfs bij te voegen, dat ik het niet eens bescheiden doe, of men ooit in de onderwijswereld zelf zich de vraag heeft voorgelegd, waartoe het eigenlijk nuttig was, al die kennis in dien vorm bij te brengen en of het zelfs mogelijk was. Neen, de wet decreeteerde en de school was honderd jaar lang de gehoorzame dienaar om dat vermaarde art. 2, waarin de rust van vakken in toenemenden getale zijn voorgeschreven, in toepassing te brengen.

Welk standpunt heeft nu de nieuwe wetgever ingenomen? Hij brengt de gelijkstelling. Volkomen akkoord. Maar dit is een zuiver politieke plicht. Nu breng ik in herinnering, dat toen bij art. 192 der Grondwet de gelijkstelling werd bepleit, voor verscheidenen van ons een sterk, overwegend argument — waarvan het mij nog genoeg doet, dat ik toen in de gelegenheid was het te helpen versterken — hierin bestond, dat wanneer het ontzettend hinderend politieke blok was weggenomen, men, omdat ieder er dan even groot belang bij had, met veel grooter inspanning en in gelijkmatige richting werkend zou medewerken aan den bloei van het onderwijs.

Is het dan juist gezien, dat men bij het uitwerken der gelijkstelling zich niet onmiddellijk deze groote vraag heeft voorgelegd, of bij deze nieuwe wet niet rekening moest worden gehouden met de vraag, of de nieuwe onderwijswet zich aanpast aan de veranderde maatschappelijke oriëntering en bewust heenstuurt naar de richting, waarin het onderwijs moet en kan gaan?

Ik wensch absoluut niet te ontkennen, dat in dit wetsontwerp verscheidene andere goede dingen dan de gelijkstelling tot hun recht zijn gekomen, maar wij krijgen een wet, die misschien weer 40 jaar moet gelden en daarom was het stellig van groot belang geweest, indien men zich op een breeder grondslag had gesteld bij de herziening der wet.

Nu weet ik, dat dan de wet thans nog niet aan de orde kon zijn gesteld. Ik weet, dat voor een grondige paedagogische herziening van de wet heel wat langer tijd en voorbereiding noodig was geweest, maar toch meen ik, dat dit zeer in het belang van de zaak was geweest.

Ik stel mij dan ook voor nog te trachten een antwoord te geven, natuurlijk naar mate van mijn inzicht, hoe wij tegenover de inrichting van de school staan. De wet schrijft nu voor 7 jaar. Na ruim 100 jaar komen wij misschien van de

6 jaar af en is er een jaar bijgekomen. Dat is dus iets. De wet handhaaft echter de idee der lagere school, beginnende met den leeftijd van 6 jaar, nu eindigende met het dertiende jaar, met de verplichte vakken (art. 2) lezen, schrijven, rekenen e. a., inclusief de voorgeschreven leerplannen en lesroosters.

Tot mijn eigen geruststelling wensch ik bij voorbaat mede te deelen, dat ik hier en daar opvattingen zal gaan uitspreken, ten aanzien waarvan ieder het niet met mij eens zal zijn en ik verzoek dan ook vriendelijk mijn politieke vrienden er niet mede te bezwaren.

In de eerste plaats wensch ik de vraag te stellen of men wel ooit ernstig onderzocht heeft waarom de lagere school begint, zooals zij overal begint, met lezen, schrijven en rekenen. Ik heb het reeds herhaalde malen bepleit en daarom waag ik het ook hier uit te spreken, dat een van de ernstigste euvelen van de lagere school is, dat zij zoo vroeg met dat lezen, schrijven en rekenen begint. Ik ben er van doordrongen, dat wanneer men eerst op het negende jaar met het onderwijs in lezen begon, dit de ontwikkeling van het kind buitengewoon ten goede zou komen. Ik vraag thans geen instemming met mijn opvatting in dit opzicht, doch ik stel slechts de vraag of wel ooit onderzocht is waarom op de lagere school met dat lezen, schrijven en rekenen begonnen wordt. Het is nu eenmaal een klassieke gewoonte om daarmede te beginnen en nu is het mijn grief aan de onderwijzers, dat zij niet in de eerste plaats onderzoeken of dat wel juist is, maar allerlei methoden zoeken om dat werkje zoo goed mogelijk in de laagste klasse te doen. Het is een van de fouten van den wetgever, die hier iets voorschrijft, zonder dat daarbij door de betrokkenen ernstig de vraag is onderzocht, of het wel juist is.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals reeds gezegd is, de school stelt zich tot taak parate kennis aan te brengen bij den af te leveren 12- of 13-jarige. Men vraagt zich alleen van tijd tot tijd aarzelende af, of het juist is die kennis aan te brengen. Wel Beijveren honderden zich om methoden te bedenken ten einde die kennis gemakkelijk aan te brengen, maar de vraag of men zich met de school op den juisten weg bevindt stelt men zich niet.

Het lukt natuurlijk niet altijd allen kinderen de kennis bij te brengen, die de school zich verbeeldt te kunnen bezorgen. Vooral onder den funesten invloed van allerlei toelatingsexamens waar ook geen andere maatstaf wordt aangelegd dan het meten van parate kennis, slooft men zich uit in het vinden van allerlei nieuwe middelen, om zooals men dat noemt die kennis vast te leggen. Terloops zij opgemerkt, dat juist dat karakter van de school een van de ernstige oorzaken is van het in zijn wezen zoo afkeuringswaardige huiswerk.

Dat punt mag hier zeker worden bekeken. Wij onderwijzers zijn altijd geneigd te zeggen, dat al deze punten slechts door deskundigen kunnen worden beoordeeld. Ik ontken dat met klem; ook de ouders van de leerlingen hebben groot belang bij wat in de school gebeurt. Ik hoop, dat de invloed van de gemeenschap op de gestie in de school steeds groter zal worden!

Wat bereikt men nu met al dat gewuim? Wat een leed wordt er niet gedaan aan het kind, hoe onbevredigd laat niet het resultaat. Men praat over vervliëging, maar waarom vraagt men zich ook niet af, of het kwaad niet in de school zelf schuilt? Wij hebben de spreuk uitgevonden: Geef het kind wat des kinds is. Wij zijn zeker nog niet aan den tijd waarin ernstig wordt onderzocht, wat eigenlijk des kinds is. In den regel verstaat men daaronder datgene wat men voor zich zelf, naar eigen godsdienstige en politieke overtuiging, wil laten geschieden. Dit is een uiterst moeilijk te beslissen vraag!

Een grooten schadelijken invloed heeft het systeem der verplichte vakken met afgepaste uren. Dat behoort tot den afgodendienst van de parate kennis, die thans in het wezen van de zaak het doel is van het onderwijs. Wanneer men nu hieruit de conclusie trekt, dat ik de parate kennis als zoodanig zou bestrijden, miskent men de strekking van mijn betoog. Zr is een zwaarwichtige paedagogische waarheid, ~~dat~~ alle candidaten voor de onderwijzersakte moeten leeren nazeggen,

(Gerhard.)

doch welke in de wetgeving met voeten wordt getreden, hoeveel moeite de onderwijzers ook doen om er nog wat van te recht te brengen, nl.: alle onderwijs zal, om vruchtbaar te zijn, de belangstelling van het kind moeten hebben. Tegen die stelling vloekt de wet. De belangstelling vloeit altijd voort, eensdeels uit gedeeltelijke bekendheid met het behandelde onderwerp, anderzijds uit het bewustzijn van gemis van kennis. Over dit laatste zou zeer veel te zeggen zijn door hen, die veel ervaring hebben opgedaan op onze volks- en herhalingscholen; vaststaat, dat dit bewustzijn van gemis van kennis in de sterkste mate belangstelling wekt.

Dat is voor mij een van de belangrijkste redenen, waarom het lezen eerst veel later zou moeten worden geleerd, wanneer het kind eerst heeft leeren waarnemen, heeft leeren begrijpen, heeft leeren oordeelen. Dan is het een buitengewoon klein kunstje het kind te leeren lezen, en dan leert het inderdaad lezen. Naar mijn overtuiging is de verderfelijke gewoonte van slecht lezen voor een groot deel het gevolg hiervan, dat men te vroeg leert lezen, waardoor men verlost wordt tot veel lezen, hetgeen goed ingespannen lezen tegenhoudt.

De belangstelling komt ook in het gedrag bij het leerplan. Men denke zich eens even in, dat iemand bezig geweest is, een uur lang, met een bepaald onderwerp en dat hij de belangstelling van zijn klasse voor dat onderwerp heeft verkregen. Nu slaat de klok, en plotseling gaat hij over tot een geheel ander onderwerp. Wie dat nagaat weet, dat Kraepelin volkomen gelijk heeft, waar hij zegt, dat het kind in den regel zich zelf behoedt voor overspanning, door het grootste deel van den tijd niet te luisteren. Wanneer men werkelijk eens durfde nagaan, hoeveel uren per dag het kind intense opmerkzaamheid betoont, zou men tot de conclusie komen, dat de lagere school evenveel zou kunnen tot stand brengen in een veel kleiner getal uren. Daarmede staat ook in verband de vraag, of wij de middagschooltijden niet voorgoed kunnen kwijtraken. Ik weet wel, dat deze opmerking hier en daar tot spot aanleiding zal geven, maar uit de paedologische literatuur komt men tot de conclusie, dat in de school ontzettend veel tijd vermorst wordt.

De heer Otto: Dit wordt nog erger, als u de uren zoudt verlengen!

De heer Gerhard: Ik begrijp deze opmerking niet. Ik heb niet de conclusie getrokken dat men het aantal uren moet vermeerderen. Met het denkbeeld om hetzelfde te geven in een kleiner aantal uren zou ik mij goeddeels kunnen vereenigen, mits men in het oog houdt, dat ik niet tevreden ben met het onnoozele beetje kennis dat de school thans geeft, maar dat ik gansch andere dingen er bij wil hebben. Daarom acht ik al die voorgeschreven vakken en dat verplichte leerplan principieel uit den boeze.

Zij behoren niet in de school.

De taak van den onderwijzer behoorde eigenlijk te luiden als volgt: leer het kind nadenken, oordeelen, oefen het op den daarvoor juisten tijd in de onmisbare vaardigheidsvakken, lezen voorop, en zorg, dat, als het de school verlaat, het geestelijk in staat is om te gaan lezen, om zich zelf verder te oefenen. Voor het werk van den onderwijzer staat het rijke veld van de natuur geheel open en wanneer men zich nu goed indenkt, wat ik meen, dat geschieden moet, nl. dat de belangstelling de grond is van alle vruchtbaar onderwijs, dan zal ook het onderwijs goed kunnen zijn. En dan zal ook de onderwijzer, — men kan mij toevoegen, dat ik hier een ideaal schets van een onderwijzer, maar dat mag ik doen — volkomen onder den invloed van de leerlingen, die hij voor zich heeft, volkomen onder den invloed van de omgeving, waarin die leerlingen verkeerden en van het deel van het land, waarin hij met zijn leerlingen verkeert, volkomen onder den invloed van wat hij misschien zelf uit de kinderen en de gezinnen heeft kunnen ervaren, als die onderwijzer zich slechts voor oogen stelt, dat hij de kinderen moet leeren denken, oordeelen, waarnemen en begrijpen, zelf zijn lesrooster kunnen bepalen. Men voere mij niet te gemoet, dat wij het nu hebben over een ideaal onderwijzer. Wanneer wij een goede wetgeving willen maken, moeten wij ons een ideaal voor oogen stel-

len, moeten wij nagaan, hoe wij kunnen trachten, tot dat ideaal te komen. Ik wensch volstrekt niet den indruk te wekken, alsof ik niets dan kwaad van het leerplan zou kunnen zeggen, integendeel, voor velen is een leerplan, een lesrooster een goede steun. Ik wil alleen de zaak van den anderen kant bezien. Ik wil het nog sterker zeggen, zelfs een onderwijzer met volkomen vrijheid zal, indien hij zijn zaak goed verstaat, voor zich zelf een leerplan, een lesrooster samenstellen, ten einde te zorgen, dat er evenwicht blijft in hetgeen hij doet. Dit is naar mijn meening het eindpunt, waarop alle goed lager onderwijs komen zal: het vrije, volmaakte meenen samenleven van den onderwijzer met het kind, daarbij lettende op al hetgeen het leven hem onmiddellijk biedt, en zoo het kind brengende op de plaats, waar het komen moet.

Dus niet het geven van een afgebakende hoeveelheid kennis, want wat baat die kennis ten slotte, maar het geven aan het kind van de geesteskracht, de geestessterkte, om zich zelf verder te ontwikkelen.

Dit brengt mij op een punt, waarvoor ik even de aandacht moet vragen. In dit verband krijgt het begrip eenheidsschool, dat zoo vaak gebruikt wordt, een gansch andere kleur.

Wat is mijn bezwaar tegen de eenheidsschool — en dat is een opmerking, die ik hier maken moet —? Men verstaat onder de eenheidsschool altijd de gelijkheids-, de gelijkvormigheidsschool, die naar mijn overtuiging — dat is duidelijk genoeg gebleken — in strijd is met het zuiver onontwikkeld karakter van het onderwijs. Onder de eenheidsschool versta ik alleen dit, dat ieder kind in de gelegenheid moet komen den vollen ontwikkelingsgang te doorloopen, die zijn aanleg en geschiktheid tot volkomen ontplooiing kan brengen. Of dit oud of nieuw is kan mij op het oogenblik niet schelen, ik behoor niet tot degenen, die meenen, dat alleen wat nieuw is verdienstelijk kan zijn. Om tegen den heer Otto te strijden, daarvoor is voor mij geen enkele reden, want op dit punt raken wij elkaar niet. In strijd met het komende begrip omtrent de eenheidsschool, dat aan alle kinderen van 6 tot 12 jaar precies hetzelfde onderwijs gegeven moet worden aan wat menigeen noemt „de eenheidsschool”, acht ik dat een onjuist begrip in de gansche ontwikkeling van het onderwijs van het kind, zooals ik meen, dat het kind in zijn talloze verscheidenheden en mogelijkheden gezien moet worden.

Ik kom nu even tot een punt, waarbij ik gevaar loop verkeerd verstaan te worden. Er zijn er nl. onder ons, die meenen, dat de kinderen uit een bepaald economisch milieu moeten worden samengebracht, omdat zij meenen, dat die in wat vlugger tempo en met wat meer uitgebreid onderwijs behandeld kunnen worden. Wanneer zij meenen in mij een medestander te zien, vergissen zij zich. Dit gaat volkomen in tegen hetgeen ik juist zoo heftig bestrijd. Het voorstel van den heer Visser van IJzendoorn b.v. handhaaft het denkbeeld van de parate kennis op school, waar ik juist tegen inga. Het is volkomen mogelijk, dat kinderen, die een beetje grooter woordenkeus hebben en die iets meer hebben gezien en misschien een enkelen term, die men beschaafd noemt, gemakkelijker kunnen gebruiken, toch verre ten achter staan in geschiktheid, in geestelijke mogelijkheid bij kinderen, die uit slums komen. Daar gaat dat idee niet heen, maar ik zou toch even een waarschuwend woord willen laten hooren en een oogenblik mijn oud schoolmeestershart laten spreken.

Er is een neiging om te betreuren, dat vlugge en begaafde kinderen samen zijn met andere kinderen. Er is een neiging, om die kinderen bij elkaar te brengen en wat vlugger onderwijs te doen geven. Ik waag het, al diegenen, die het zoo over vluggen en begaafden hebben, deze ernstige waarschuwing voor te leggen: gij doet waarschijnlijk kwaad aan die vorming. Ik heb herhaalde malen in mijn schoolmeestersleven dit ondervonden, dat bij kinderen, die schijnbaar vlug waren, doordat zij gemakkelijk parate kennis schenen op te doen, en die deze, als het niet al te lang duurde, ook weer konden weergeven, de vlugheid alleen bestond in het tijdelijk vasthouden van oppervlakkige kennis.

Nu is het juist voor, ik durf haast zeggen het meerendeel van de vluggen een zeer groot voordeel, wanneer zij met wat langzamen te zamen moeten gaan, omdat het hen dwingt tot rustiger en bezonkener overdenking en overweging van wat

(Gerhard.)

hun wordt geboden. Daarom geloof ik toch wel te mogen zeggen: wees niet te gauw, wees niet te vlug met te meenen, dat schijnbaar vlugge en begaafde kinderen afzonderlijk moeten worden behandeld, want dat voert soms tot een haast-politiek ten aanzien van die kinderen, welke zeker niet in hun voordeel is. Het is dus wel duidelijk, dat ik niet veel voel voor het stellen van verplichte vakken en evenmin veel gevoel voor al die beperkingen, welke de wet aangeeft. Toch mag ik niet ontkennen, dat er omstandigheden kunnen zijn, die de verplichte vakken en het eenheidsplan niet ongehinderd kunnen laten wegnemen. Ik aarzel niet te zeggen: indien ik op het oogenblik als wetgever het voorbeeld moest geven, zou ik toch nog niet het stelsel van verplichte vakken durven weg te laten. Wat ik slechts tracht te brengen is, ook ten aanzien van dit punt, dat de wet naast de starheid en strakheid, die haar kenmerkt in nog veel grooter mate dan het geval is met de thans bestaande wet, de mogelijkheid van ruimer en gemakkelijker ontplooiing biedt.

Ik weet wel, dat het nieuwe lid van art. 21 ons wat geboden heeft; de Minister mag mij daarbij verwijtend aankijken, maar op het oogenblik voeg ik er bij, dat wij zonder twijfel hopen, dat dat niet als uitzondering zal worden bekeken, maar zeer ruim.

Nu is er nog een punt, dat ik tot mijn spijt niet geheel kan afdoen. Vanzelf vloeit uit mijn beschouwingen een vraag voort omtrent de eenheidsschool, nl. de vraag: wat zult gij dan willen van die school? Zoolang als onze nationale school bestaat is er geredekaveld over het doel der school en altijd kwam er deze zinsnede in voor: voorbereiding voor het leven. Hoeveel keer ik dat in mijn leven als kweekeling of als onderwijzer heb gehoord, of wel mij zelf heb schuldig gemaakt, om dat in andere qualiteit anderen te laten nazeggen, weet ik niet, maar wij zijn er volmaakt mede vertrouwd, het doel van de school is: voorbereiding voor het leven.

Maar wat zal dat doel dan zijn, en wat is die voorbereiding? Dan zegt men: de ongedefinieerde Christelijke en maatschappelijke deugden. Ongedefinieerd, maar een poging om te definiëren zal ik van niemand eischen, want men mag niemand martelen.

De andere vraag mag gesteld worden: Hoe trachten wij die dan te verkrijgen? Door praten, door leesboekjes, door zedelessen; de een meent het te doen met behulp van den godsdienst, de ander met behulp van neutrale zedelessen, een derde gelooft dat hij het vindt door het voorbeeld van den onderwijzer, en de Franschen hebben het het verst gebracht door op het leerplan te zetten: Eén uur in de week *éducation morale*.

Wanneer ik mij nu de vraag voorleg: Voorbereiding voor het leven?, is het dan onjuist als ik daar deze andere vraag naast leg: Wat kenmerkt het leven dan? Wat zijn de kenmerken van de maatschappij? En nu, ten einde niet weer met uw hamer, hoe zacht en vriendelijk en welwillend ook gehanteerd, Mijnheer de Voorzitter, nog nader in aanraking te komen, ga ik met vlugge sprongen daarheen.

De grondslag van het leven, van de maatschappij, dat zijn toch deze twee dingen: de arbeid en de sociale afhankelijkheid, de gemeenschapszin en de arbeid.

Het is een verdienste van elk gesprokene als ieder onmiddellijk een gevoel krijgt, dat hij iets ouds hoort. Zoo wensch ik ook niet iets nieuws te zeggen. Ik wensch alleen dit te constateeren, dat, wilde de school dus eigenlijk zijn een voorbereiding voor het leven, dan moest haar grondslag zijn de arbeid en de gemeenschapszin. Ik zou niet tot mijn partij behooren, als ik daar niet tot mijn eigen geruststelling aan toevoegde, dat ik zeer goed weet, dat ook de school niet uit den maatschappijken onderbouw zoo maar in eens uitgroeien kan. En waar in de maatschappij zelf de arbeid het meest geminacht verschijnsel is, daar erken ik ten volle, dat de arbeid niet als zoodanig door dezen Minister in deze wet tot grondslag voor het onderwijs kon worden gemaakt. Ik ga volkomen mee met de redeering, dat ook dit groeien moet, maar dan moest ook de wet zóó zijn, dat de school zich in die richting kan ontwikkelen, zoodat wij eindelijk eens afkomen van dat idee alsof de school iemand *fix und fertig* moet afleveren, alsof het kind, van de school komend, klaar moet

(Gerhard e. a.)

zijn, met al de kennis die het noodig heeft; dezelfde fout, zou ik haast zeggen, die de hogeschool kenmerkt. Men heeft het idee: als iemand de school doorloopen heeft, moet hij klaar zijn.

Ik durf deze stelling verkondigen: wie de school heeft doorloopen, moet alleen gereed zijn om de lessen te kunnen ondergaan en de parate kennis op te doen, welke het leven hem bieden kan. In die richting zou de school moeten gaan.

Ik eindig nu dus met deze conclusie: dat de school nog is als zij is, acht ik niet goed en ik vind het jammer, dat niet genoeg sterke krachten zich de beantwoording van de vraag voorleggen, hoe ze zou moeten zijn. Ik geloof daarbij, dat de wet derhalve in elk geval op zeer ruime en zeer gemakkelijke wijze de mogelijkheid moet openen, dat de school den ontwikkelingsgang erlangt, dien naar mijn innige overtuiging de maatschappij haar eindelijk zal opleggen; de maatschappij, welke nieuwe verhoudingen te gemoet gaat, die ook in de school tot toepassing zullen komen, maar wat wij daarnaast als onmiddellijke maatregel zeker kunnen doen is ernstig overwegen of het systeem van de school, nl. van 6 tot 12 jaar, niet moet worden losgelaten.

De heer Snoeck Henkemans: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de thans in behandeling zijnde onderwerpen, aangeduid als „omvang en indeeling van het onderwijs” en „vermeerdering of vermindering van de vakken”. wensch ik mij te bepalen tot één onderwerp, namelijk de regeling, zooals die in het wetsontwerp is gegeven, van het meer uitgebreid lager onderwijs, thans in de wet ten onrechte genaamd „uitgebreid lager onderwijs”, en het verband tusschen dat onderwijs en het gewone lager onderwijs.

Allereerst een enkel woord over den naam van dat onderwijs. Er is te meer aanleiding om aan dien naam een enkel woord te wijden, omdat die naam, zooals die nu is voorgesteld door den Minister, ook in zijn eerste wetsontwerp aan dat onderwijs is gegeven, in tegenstelling met de verhoudingen en de regelingen, die in het oorspronkelijk wetsontwerp geheel anders waren dan in het tegenwoordige. Ik zou willen vragen: waarom heeft de Minister den naam van m.u.l.o., waaraan herinneringen zijn verbonden, niet alleen van krachtsinspanning, maar ik durf ook zeggen van overwinning, veranderd? Ik zou den Minister willen verzoeken om, als het eenigszins kon, den ouden naam te herstellen en dat wel om drie redenen. In de eerste plaats zou handhaving van het tegenwoordige voorstel om in plaats van „m.u.l.o.” te spreken van „u.l.o.”, verschillende vereenigingen in groote moeilijkheid brengen.

Er zijn verschillende goedgekeurde statuten, reglementen, programma's, waarin de oude naam voorkomt; er zijn zelfs gevelsteen, waarin in hardsteen is uitgebeiteld m.u.l.o. Moet dit nu alles veranderd worden? Waarom? Ten tweede lijkt mij de tegenwoordige benaming juist. Het is lager onderwijs, waaraan meer uitgebreidheid is gegeven. In de zevende en achtste klasse van de lagere school kan het lager onderwijs worden uitgebreid, maar de m.u.l.o.-school is inderdaad meer uitgebreid lager onderwijs. Ten derde geldt het hier een historischen naam, een naam die verbonden is aan een onderwijs, dat zich zelf heeft baan gebroken en een overwinning heeft behaald; en nu brengt toch de historische zin van dezen Minister ook mede dien historischen naam niet te veranderen. Ik heb dus goede hoop, dat de historische zin van den Minister hem er toe zal brengen den ouden naam te herstellen.

Als ik van den naam overga tot het wezen van de zaak, sta ik voor een groot raadsel. De Minister dient op 26 April 1919 een wetsontwerp in en bepleit daarin een regeling voor het m.u.l.o., gelijk wij dit tot heden kennen. De Minister stelt voor de volledige m.u.l.o.-school met 9 of 10 klassen of wel de m.u.l.o.-school met minder klassen, als bovenbouw op eenige klassen van de lagere school. Vijf maanden later, 17 September 1919, verschijnt een Nota van Wijziging. Daarbij wordt echter niets veranderd in het voorstel omtrent het m.u.l.o. Op 22 October 1919 dient de Minister bij de Kamer in een overzicht van de verschillende wetsontwerpen, en ook daarin is nog geen enkele verandering ten opzichte van het m.u.l.o. opgenomen. Alles blijft zooals de Minister het op

(Snoeck Henkemans.)

26 April 1919 heeft voorgesteld. Maar vier maanden later, 20 Februari van dit jaar, verschijnt bij de Memorie van Antwoord een geheel gewijzigd wetsontwerp, waarbij de regeling van het m.u.l.o. geheel wordt veranderd, en dat wel zoo radicaal, dat men moet spreken van een geheele ommekeer. Het wetsontwerp van 20 Februari is een miskenning van de beteekenis van het tegenwoordige m.u.l.o. Het m.u.l.o., zooals het nu bestaat, wordt als het ware door midden gezaagd: het benedenste deel wordt als onbruikbaar weggegooid en het bovenste deel zal een eigen weg moeten zoeken. Het verschil met wat de Minister aanvankelijk voorstelde is zoo scherp, dat het tegenwoordig artikel een verbod bevat om in de eerste 6 klassen iets anders of iets meer te onderwijzen dan de vakken *a-l*. Bij die opvatting mag er zeker geen Fransch onderwezen worden en is er zelfs geen ruimte voor bijv. Bijbelsche Geschiedenis.

In het oorspronkelijke artikel werd voorgeschreven hetgeen ten minste onderwezen zou moeten worden — dus, men kon daar bijvoegen hetgeen men noodig achtte. — Nu staat er imperatief voorgeschreven wat moet worden onderwezen, en alleen in de hogere klassen mogen daar bepaalde vakken aan worden toegevoegd. „Tenminste” is vervallen, dus er mag verder niets worden onderwezen dan hetgeen de wet voorschrijft.

De Minister geeft in zijn Memorie van Antwoord zekeren lof aan het m.u.l.o. Op bladz. 19 lezen wij:

„De M.U.L.O. scholen (in het ontwerp de scholen voor U.L.O.) hebben haar bestaansrecht bewezen. Zij vinden dan ook in het Voorloopig Verslag geen enkelen bestrijder, wel menigen lofredenaar. Alleen stellen enkele leden der Kamer de vraag, of de cursus ook vierjarig zou moeten zijn. Hoewel er reeds tal van inrichtingen zijn, die ook een tiende leerjaar hebben, vooral met het oog op de opleiding voor het M.U.L.O.-diploma, komt het den ondergeteekende voor, dat de wetgever zich hier van een bindend voorschrift moet onthouden.”

Hier worden door elkaar behandeld de tienjarige- en de vierjarige school, en men weet eigenlijk niet wie de lof geldt. Maar, als de Minister bedoelt, dat de plaats, die het m.u.l.o. thans heeft, is veroverd door de m.u.l.o. kopscholen, zoo is dat niet geheel juist. Zeker, het m.u.l.o. heeft zijn bestaansrecht bewezen, maar door de 9- à 10-jarige school, niet door de kopschool. Van de 400 m.u.l.o.-scholen in Nederland zijn slechts 40 z.g. kopscholen, die over het algemeen van jongen datum zijn.

Het zijn de uitgebreide m.u.l.o.-scholen, die, zelfs toen de wet dat onderwijs niet kende, voor dat onderwijs een weg hebben gebaad, en sympathie hebben veroverd. Als bewijs daarvan mag gelden het steeds klimmen van het aantal candidaten voor het m.u.l.o.-diploma. Bedroeg dat getal in 1917 slechts 900, dit jaar is het gestegen tot 2200, en slechts voor een klein getal zijn die candidaten geleverd door de m.u.l.o.-kopscholen.

Deze uitgebreide m.u.l.o.-scholen nu, die zich haar plaats hebben verworven en steeds meer leerlingen trekken, zouden, wanneer het wetsontwerp op dit punt niet gewijzigd wordt, uit de rij de vaderlandsche onderwijsinrichtingen verdwijnen.

De Minister verdedigt zijn nieuw stelsel met groot talent, zooals alles wat de Minister verdedigt met groot talent geschiedt. Maar alles wat hij schrijft, had ook in April 1919 geschreven kunnen worden, in October 1919 evenzeer. Wat is er nu veranderd? Wat heeft de Minister er toe gebracht thans geheel af te wijken van hetgeen hij in 1919 schreef en een geheel nieuw gezichtspunt te ontwikkelen? Daarom trent laat de Minister ons in het onzekere, daarover vinden wij in de stukken geen licht.

De Minister heeft door zijn verandering als het ware het vaderschap ontkend van zijn geesteskind van het jaar 1919, en zijn vaderlijke liefde uitsluitend te geven aan de jeugdige spruit van het jaar 1920. Die hardheid ten opzichte van den oudste is niet noodig. De beide kinderen kunnen naast elkaar leven en bloeien. Het is niet noodig door het een te begunstigen, het andere te verdringen. Zij zijn niet hetzelfde, zij

hebben niet precies hetzelfde doel, maar zij kunnen naast elkaar zich ontwikkelen.

Wat was de grondgedachte van het m.u.l.o. in den vorm, waarin wij het nu kennen? Men heeft in dit verband gesproken van standenschoolen. Het zouden scholen zijn voor de kinderen van rijke ouders. Alleen degenen, die er niets van weten, kunnen een dergelijke opmerking maken. Ik heb hier een volledige lijst van de woonplaatsen van alle leerlingen van een van de grootste m.u.l.o.-scholen in 's Gravenhage en ik zal voorlezen de namen der straten, waar deze kinderen wonen. Het zijn het Achterom, de Zuidwest Buitensingel, de Brouwersgracht, de Bloemfonteinstraat, Zuid-Buitensingel, Celebesstraat, Jacob Catsstraat, v. d. Duynstraat, v. Dijkstraat, 's Gravenzandelaan, Hoefkade, de Heemstraat, Gedempte Burgwal, Hobbemastraat, Hemsterhuisstraat, Hoogezand, Paul Krugerlaan, van Ostadestraat, Paulus Potterstraat, Rembrandtstraat, Ruysdaelstraat, Twentstraat, Vaillanlaan, Westeinde, Westlandsche straat, Zusterstraat, enz.

Ik wensch te vragen aan wie 's Gravenhage kennen, of dit de straten zijn, waar de gevreesde kapitalistenkinderen wonen. Deze straatnamen bewijzen afdoende, dat het m.u.l.o. in zijn tegenwoordigen vorm wordt begeerd door den kleinen burgerstand en zelfs door den werkmansstand. En indien ik de bercepen van de vaders van deze kinderen noemde, zou ook overtuigend blijken, dat daarin overwegend de eenvoudige stand vertegenwoordigd is.

Neen, de grondgedachte van het m.u.l.o. is deze onomstootelijke waarheid, dat nu eenmaal niet alle kinderen en alle menschen gelijk van aanleg en vermogens zijn, en dat die ongelijkheid zich reeds op jeugdigen leeftijd openbaart. Het is duidelijk dat ik het niet met alles eens ben, wat de heer Gerhard zoeven heeft gezegd, maar hij heeft volkomen juist opgemerkt, dat er leerlingen op school komen, waarbij men geruimen tijd noodig heeft om hen te leeren denken.

Er zijn andere kinderen, waarbij de ouders die taak reeds op zich genomen hebben. Wij hebben allen ontvangen het boekje van mevr. van Heerdt, geboren Quarles van Ufford, waarin een geheele leergang wordt aangegeven voor de zedelijk-maatschappelijke opvoeding. Daar is ongetwijfeld veel moois in dit werkje; maar dit alles is voor een groot deel de taak der ouders en niet de taak der school.

De schoolkinderen verschillen in zeer vele opzichten. De een kan gemakkelijk rekenen — de ander leert spelend talen. Er zijn kinderen voor wie de beperkte leerstof van de gewone lagere school zelfs veel te veel is en die de hoogste klasse zelfs nooit halen. Er zijn andere kinderen, die niet alleen de school gemakkelijk doorgaan, maar ook behoefte hebben aan meer. Men doet dien kinderen te kort, als men hen dwingt, ter wille van een middelmatige meerderheid zich te vergenoegen met hetgeen de gewone lagere school biedt. Niet alleen doet men dien kinderen te kort, maar ook ons volk, de maatschappij zou men te kort doen. Het is duidelijk, dat het in een kleine gemeente uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk is, met dat verschil in aanleg voldoende rekening te houden, maar in gemeenten met bijv. meer dan 10.000 inwoners kan dat zeer gemakkelijk en zeer eenvoudig. Daar kunnen de leerlingen zeer goed, naar hun aanleg en geschiktheid, verdeeld over de gewone lagere school en de m.u.l.o.-school. Het aantal inwoners van de gemeenten met meer dan 10.000 zielen is ongeveer 57 pct. van de geheele bevolking van ons land en voor die 57 pct. is het zeker mogelijk, dat er in dezelfde gemeente verschillende scholen zijn naar de behoeften van de verschillende kinderen. Ik ben overtuigd, dat men met volkomen gerustheid, zonder iemand te benadeelen, het kan wagen ook die twee verschillende soorten van scholen voor die kinderen in te richten, ja, dat op het oogenblik de practijk daaraan reeds beantwoordt.

Indien men, wat het onderwijs in de vreemde talen aangaat, elk onderwijs in een vreemde taal beneden het 12de levensjaar verbiedt, dan zetten wij beslist ons volk achteruit. De zogenaamde kapitalisten, waarover men gaarne spreekt, in verband met de gevreesde standenschoolen, zullen wel door middel van huisonderwijs, of inwonende gouverneurs of gouvernantes, de geleden schade weten te boven te komen, maar

(Snoeck Henkemans.)

juist de kinderen uit de kleine burgerkringen verlangen er naar in de gelegenheid gesteld te worden, ook in vreemde talen te worden onderwezen. Bij het Protestantsch-Christelijk onderwijs is het cijfer van de kinderen, die de m.u.l.o.-school bezoeken, 31.000, d. i. ongeveer 15 pct. van de schoolgaande bevolking. Het cijfer bij de openbare school is niet zoo groot, maar men kan zeggen, dat ongeveer 10 pct. van de geheele schoolgaande bevolking de m.u.l.o.-school bezoekt.

Door het leerplan voor die kinderen te beperken wordt hun te kort gedaan en doet men tevens ons volk te kort in zijn gang van ontwikkeling. Ik neem hier het woord ontwikkeling in zijn breedsten zin, niet slechts in den zin van wetenschap, cultuur van hogere beteekenis, maar ook in den zin van geschiktheid, om zich een plaats te veroveren in het moeilijke en veeleischende leven. Wat het eerste, wetenschap en cultuur, betreft, geloof ik, dat, als men de H. B. S. en het gymnasium belast met het geheele onderwijs in de Fransche taal, dit onderwijs op de een of andere wijze iets anders zal moeten laten varen, waarop toch ook groote prijs wordt gesteld en dat noode kan worden gemist.

En wat het m.u.l.o. betreft: de kopschool kan in drie jaren niet bereiken, wat thans wordt bereikt op de 9- of 10-jarige m.u.l.o.-school. Dit laatste zal mij wel worden betwist.

Maar niettemin houd ik deze stelling vol. En ik heb grond onder de voeten. Ten eerste mag ik van eenige ervaring spreken. Met een hiaat van weinige jaren, heb ik nu ongeveer veertig jaren met de m.u.l.o.-school meegeleefd, eerst als leerling, vervolgens als vader van leerlingen, daarna als bestuurslid, ten slotte als voorzitter. De 3 m.u.l.o.-scholen onzer vereeniging tellen thans ongeveer 900 leerlingen. Ik ken de moeilijkheden; ik ken ook de resultaten der m.u.l.o.-school.

Maar, bovendien, er is eerst kort geleden een enquête gehouden bij de hoofden van alle bestaande m.u.l.o.-scholen hier te lande, zoowel van de 360 9-klassige m.u.l.o.-scholen als van de 40 m.u.l.o.-kopscholen. Er kwamen 328 besliste antwoorden in, waarvan 301 van hoofden van 9-klassige scholen en 27 van hoofden van kopscholen. 285 antwoorden pleitten voor het behoud van de vreemde taal in de lagere klassen; slechts 43 daartegen. Men zal misschien denken, dat onder die 43 zich bevonden alle hoofden van m.u.l.o.-kopscholen. Neen, 21 hoofden van de kopscholen waren tegen afschaffing van het Fransch in de lagere klassen, slechts 6 waren daarvoor en wilden het Fransch alleen in de drie of vier hogere klassen onderwijzen. Ik zou namen van zeer kundige paedagogen kunnen noemen, die met warmte hebben gepleit voor behoud van het Fransch in de lagere klassen. Zoo schreef een dame, hoofd van een m.u.l.o.-kopschool, onder het formulier:

„Ik heb gedurende 11 jaren aan het hoofd gestaan van m.u.l.o.-kopscholen in verschillende gemeenten en daardoor ben ik juist geworden een verklaard tegenstander van de zelfstandige m.u.l.o.-kopschool en dring er op aan te trachten het stelsel van den Minister zoo mogelijk nog veranderd te krijgen.”

Nu heeft de Minister op bladzijde 15 van de Memorie van Antwoord zeer te recht deze merkwaardige zinsnede neergeschreven:

„Splitsing van het middelste deel in stukken, die de jaren van 6 tot 11 en 11 tot 14, of van 6 tot 12 en 12 tot 14 omvatten, is niet alleen onnoodig, maar houdt ook een gevaar in: wat één is naar aard en opzet, moet ook in de organisatie één zijn, om het gevaar te ontgaan, dat niet het eerste deel minder vrucht zal dragen door een tekort, het tweede door overlading.”

Deze uitspraak, door den Minister gebezigd om de eenheid der gewone lagere school te bepleiten, is ook volkomen toepasselijk op de m.u.l.o.-school. Door een uitgebreid leerplan, met wel omschreven eindoel over 9 jaren te verdeelen, bereikt men uitmuntende resultaten.

Wat is het voordeel van de m.u.l.o.-school? Dit, dat men het leerplan, door de ruimer bevattelijkheid der leerlingen sneller doorwerkt; dat men op het gewone onderwijs, als het ware één leerjaar inhaalt. Dat men bovendien de moeilijke

Fransche taal geleidelijk onderwijst, zoodat men in de hogere klassen met de gemakkelijker talen, het Duitsch en het Engelsch, minder moeite heeft.

Kinderen, die tusschentijds de school verlaten, nemen nog een aardig mondje Fransch mee. Zij kunnen zich redden, als in hun betrekking gevraagd wordt, een vreemdeling althans eenigszins te woord te staan.

Er is niets, dat door zeer velen in hun later leven zoo zeer wordt betreurd, als dat zij nooit de beginselen van, zij het dan ook slechts één vreemde taal, hebben geleerd! Zij komen er niet, later nog er mede te beginnen; terwijl degenen die er wel iets van weten vrij gemakkelijk op het geleerde kunnen voortbouwen.

Voor den leerling, die de m.u.l.o.-school geheel doorloopt, staan allerlei wegen open. De voorbeelden zijn niet zeldzaam, dat een leerling der m.u.l.o.-school, met zijn diploma op een handelskantoor in het buitenland dadelijk een goede plaats verwierf.

Het is echter geenszins mijn bedoeling aan de meening der minderheid omtrent de m.u.l.o.-scholen geweld aan te doen. Ik ben zelfs bereid te onderstellen dat de minderheid gelijk heeft en de meerderheid ongelijk.

Maar dan zal de geschiedenis dit moeten beslissen en niet de dwang der wet. Als er meer kopscholen verrijzen en de negenklassige m.u.l.o.-scholen blijven daarneven gehandhaafd, dan zal de ervaring wel uitmaken welke schoolvorm de beste is.

Te dezen opzichte was er veel in het betoog van den heer Gerhard, dat ook geldt voor deze quaestie: men moet elk gegrond inzicht de gelegenheid geven zich toe te passen. En op grond der reeds verkregen ervaring is er alles voor te zeggen, ook onder de nieuwe wet, gelegenheid te laten voor het m.u.l.o. in zijn tegenwoordigen vorm.

Er rijzen bezwaren tegen het m.u.l.o. Men klaagt over overlading der kinderen. Er wordt van hen te veel gevergd. Mijnheer de Voorzitter! Dit bezwaar zou niet bestaan, als alle ouders zoo wijs waren hun onderscheidene kinderen daar te zenden waar zij inderdaad behooren. Vele ouders zijn zoo verstandig. „Mijnheer, die tweede jongen van mij kan zo best leeren, is er niet een plaatsje voor hem op de m.u.l.o.-school?” zegt menige vader. Hij laat dan n°. 1 en n°. 3, van wie hij weet dat zij minder goed leeren, waar zij zijn.

Er zijn zeker leerlingen op de m.u.l.o.-school, die daar niet thuis zijn. Maar ik heb ouders gekend, die allerlei wanhopige pogingen deden, hun kinderen te dwingen, naar de universiteit te gaan, zij moesten dominée of advocaat worden, ofschoon zij er niet den minsten aanleg voor hadden. Maar zal men nu zeggen: omdat er ongeschikte leerlingen zijn, moeten de universiteiten verdwijnen? Immers neen, maar zoo kan men ook niet zeggen: omdat er ongeschikte leerlingen zijn, moeten de m.u.l.o.-scholen verdwijnen. De ouders moeten zoo wijs worden, dat zij kiezen de school, die voor hun kind het best is.

Een tweede bezwaar is: er is geen tijd om al die vakken te beoefenen, Mijnheer de Voorzitter! Het ligt er maar aan, wat men het hoogst stelt. Er is tegenwoordig een zekere neiging — de heer Gerhard wees er ook op — de school met alles te belasten, er moet tijd worden gevonden voor geneeskundig onderzoek, schoolbaden, schoolwandelingen, lichamelijke oefeningen, enz., en ten slotte zou er geen tijd zijn voor datgene, waarvoor wij allereerst de kinderen naar school zenden: het aanleeren van die kundigheden, die zij in hun latere leven noodig hebben!

De Minister erkent op bladz. 18 en 19 van de Memorie van Toelichting, dat voor sommige kinderen de gewone lagere school niet voldoende zal zijn, en daarbij wil de Minister heil zoeken in bijzondere cursussen; maar als er dan tijd te kort komt, is het toch beter, aan de oudere leerlingen, die er aanleg voor hebben, de vakken zingen, gymnastiek of handarbeid te doen onderwijzen op vrije middagen, dan deze te bestemmen voor het onderwijs in de vakken, waarbij allen belang hebben.

Het grootste bezwaar van den Minister tegen de m.u.l.o.-school heeft de Minister genoemd in zijn rede, waar hij zeide:

„Er is iets anders. Ik mag en kan niet langer toelaten

(Snoeck Henkemans.)

dat aan 5 pct. tegenover 95 pct. van de kinderen, die de lagere school bezoeken, een privilege ten koste van de anderen wordt toegekend. En dit is de toestand van het oogenblik."

En verder:

„Dan krijg ik op de dorpschool, ter wille van het ééne kind, dat Fransch moet leeren, den onlogischen toestand, dat de 99 andere kinderen daarvan het slachtoffer blijven."

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet de juistheid van dit bezwaar betwisten. Dat bezwaar bestaat niet. In gemeenten met meer dan 10 000 inwoners, d. i. bijna 60 pct. van de bevolking, kan er gansch geen sprake van zijn. Er is daar gelegenheid genoeg de verschillende kinderen, naar aanleg en behoefte, over verschillende scholen te verdeelen. Op de dorpen rijzen moeilijkheden, dat erken ik, maar als werkelijk een schoolhoofd zoo dwaas zou zijn, om terwille van één kind, dat hij Fransch wil onderwijzen, de belangen van de andere 99 kinderen op te offeren — gesteld, dat de wet het zou toelaten — dan zouden er wel middelen zijn om een dergelijke dwaasheid te keeren. Maar om, omdat een dergelijk kwaad zou kunnen voorkomen, de ontwikkeling van het m.u.l.o. met geweld te beletten, dit is toch iets, wat de Minister niet kan verdedigen.

Is er voor kinderen in kleine gemeenten behoefte aan m.u.l.o., dan kan daarin worden voorzien, door combinatie van gemeenten of door de kinderen kleine reizen te laten afleggen.

Ik ontken echter beslist, dat handhaving van het m.u.l.o. in zijn thans bestaanden vorm ergens aanleiding zou moeten geven tot kwelling van de minder begaafde meerderheid met voor haar onbereikbare leerstof ter wille van de meer begaafden.

Maar het tegenovergestelde zal zich beslist voordoen. Indien het tegenwoordig voorstel wet mocht worden, zal een meer begaafde minderheid worden opgeofferd aan een middelmatige meerderheid; dan wordt verkracht het groot democratisch beginsel, dat aan ieder zooveel mogelijk de gelegenheid moet worden gegeven zich te ontwikkelen overeenkomstig zijn aanleg en gaven; dan wordt schade gedaan aan de geestelijke ontwikkeling van ons volk, terwille van een tot fanatisme verhoogden gelijkheidswaan.

Mijnheer de Voorzitter! Er liggen voor ons twee ontwerpen van dezen Minister, het oude van April 1919, het nieuwe van Februari 1920. Ik zou den Minister wel dringend in overweging willen geven, om toch de verdediging van zijn allerafste ontwerp niet zóó krachtig te doen zijn, dat het goede in het oude daardoor wordt miskend. Ik zou tot Zijn Excellentie willen zeggen: het oude ontwerp is meer naar uw geest.

Nederland heeft dezen Minister gekend als theoloog, als philanthroop en ten slotte als staatsman. Maar nooit offerde hij iets goeds op aan scherp doorgevoerde doctrinaire dogmatiek.

Met handhaving van het vonnis over de negenjarige m.u.l.o.-scholen, zou hij voor het eerst dien weg betreden. Ik geloof, dat, als de Minister zich te onwrikbaar vastklampt aan zijn laatste voorstel, hij er later spijt van zou hebben.

De Minister begon zijn schoone rede, waarmede hij de algemeene beraadslagingen sloot, met de hoop uit te spreken, dat deze wet zou worden geen partijwet, maar een nationale wet. Maar laat de Minister dan ook het leven laten aan een nationale instelling, als de negenjarige m.u.l.o.-school, die zich zelf baan brak en sympathie veroverde, zonder dat de wet aanvankelijk zelfs haar bestaan erkende.

De Minister heeft in zijn rede herhaaldelijk verklaard, dat alle nivelleeringszucht hem vreemd was; de gedachte der eenheidschool verwierp hij.

Zeker, de Minister erkent dat er ruimte zal zijn voor eigen inzicht bij de behandeling der gewone vakken van het lager onderwijs, maar wanneer het hoofd van een school of een schoolbestuur de noodzakelijkheid zou inzien om eenig ander vak, een vreemde taal, land- of tuinbouwonderwijs, nog vóór

het einde van het zevende leerjaar aan de gewone vakken toe te voegen, dan zou dat, wanneer het tegenwoordige wetsontwerp wet wordt, verboden zijn en dat zou in strijd zijn met het beginsel, dat de Minister zelf heeft verdedigd.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister moet niet denken, dat het ook maar eenigszins in mijn bedoeling ligt zijn stelsel tegen te werken.

Over de m.u.l.o.-kopscholen is ook wel iets te zeggen, n.l. dat men groote moeilijkheden zou kunnen ondervinden om de noodige geschikte leerkrachten te vinden. De m.u.l.o.-kopscholen zullen bestaan uit drie klassen en men moet dus drie onderwijzers vinden, wier bevoegdheden volledig voor een dergelijke school zijn berekend, wat niet gemakkelijk zal zijn. Bij de tegenwoordige scholen kan men, wanneer het noodig is, de onderwijzers uit de lagere klassen voor sommige vakken naar de hogere klassen overplaatsen.

Dit zal bij de m.u.l.o.-kopschool onmogelijk zijn. Ik wijs ook op de hooge kosten. Elke school heeft zijn eigen uitrusting en brengt zijn eigen algemeene kosten mede, maar dat zal op de kopscholen met slechts drie klassen ongetwijfeld zwaar drukken.

Maar niettegenstaande dat alles wensch ik het stelsel van den Minister geen oogenblik te belemmeren, ja, nog sterker, het bestuur van de Vereeniging voor M.U.L.O.-scholen, waarvan ik zelf voorzitter ben, heeft reeds besloten in 's Gravenhage onmiddellijk op te richten ook een m.u.l.o.-kopschool. Het terrein daarvoor is reeds bij de gemeente aangevraagd.

Dus wij wenschen niets te doen om het plan van den Minister tegen te werken, maar wij wenschen dan ook van den Minister dat hij in de wet alles doet, om den bestaanden scholen het leven mogelijk te maken. Wij denken er niet aan ons eenzijdig vast te klampen aan onze eigen inzichten, maar laat de Minister zich dan ook niet stellen tegenover onze beproefde m.u.l.o.-scholen, zooals die thans bestaan. Laat de wet zich toch niet plaatsen op het doctrinaire dogmatische standpunt van den dwang: „ik wetgever, ik weet het alleen, zoo moet het zijn en niet anders". Dit kan nooit onze volksontwikkeling ten goede komen.

Gelijk de Minister onmiddellijk bereid was aan art. 89 een nieuwe alinea toe te voegen ten einde ruimte te geven voor de ontwikkeling van het Montessori-onderwijs, zoo kan het niet anders of dezelfde Minister zal bereid zijn, ruimte te geven in art. 3, om het m.u.l.o. tot zijn recht te doen komen en in zijn tegenwoordigen vorm zich te laten ontwikkelen.

De heer Visser van IJzendoorn heeft voorgesteld in art. 3 vrijheid te laten aan de lagere school tot het geven van onderwijs in de eigenlijke m.u.l.o.-vakken. Ik zal dit amendement niet bespreken; ik vestig er alleen de aandacht op, dat het is voorgesteld. En bij art. 23 wordt door dien geachten spreker voorgesteld de vrijheid te geven, dat de m.u.l.o.-school en de lagere school zullen staan onder één hoofd en zullen gevestigd zijn in één gebouw.

Indien dat werd aangenomen, dan zou ongetwijfeld iets gewonnen zijn, maar nog niet alles, want de moeilijkheid zou blijven bestaan, dat men niet een onderwijzer met een hogere bevoegdheid, die in een lagere klasse werkt, voor enkele vakken in de hogere klassen zou kunnen plaatsen.

Veel beter ware het als de Minister herstelde de oude regeling van het m.u.l.o. uit de tegenwoordige wet, gelijk het ook in 's Ministers eigen voorstel van April 1919 luidde.

Mocht dit niet kunnen, mocht ook het amendement van den heer Visser van IJzendoorn afgewezen worden, dan zou nog de mogelijkheid bestaan, dat werd ingevoegd, dat althans voor de 5de en 6de klasse dezelfde vrijheid van vakkeuze zou worden gegeven als op dit oogenblik wordt voorgesteld door den Minister voor de 7de klasse. Maar dat zal dan ook het allerminste zijn om den m.u.l.o.-scholen het bestaan mogelijk te maken.

Laat ik besluiten met den wensch te uiten, dat op dit punt inderdaad overeenstemming moge worden verkregen.

De Minister heeft gezegd: hij wenscht aan zijn wet te geven een nationaal karakter. Hij zal dit doen door op dit punt althans mede te werken om een nationale instelling in stand te houden, opdat langs dien weg vrijheid en ruimte blijve voor eigen inzicht en bedoeling in zoo breed mogelijk opzicht,

(Snoeck Henkemans e. a.)

opdat zoo ruim mogelijk voldaan kan worden aan den eisch, dat aan ieder de gelegenheid geboden worde zich naar eigen gaven en aanleg te ontwikkelen.

De heer Rutgers: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou enkele algemeene beschouwingen willen doen hooren over titel I van het ontwerp, en ik zou met name willen spreken over den inhoud van den titel en over het verband van den titel met de wet in het algemeen.

Wij hebben hier te doen met de algemeene bepalingen van het wetsontwerp, en het is geen wonder dat wij hier ook aantreffen enkele van de gewone algemeene definities en bepalingen, bijv. wanneer de wet niet van toepassing is. Wij hebben daarbij verder een kleine rubriek van bepaalde voorschriften, die verplichtingen scheppen. Dat zijn geen voorschriften die speciaal het openbaar lager onderwijs betreffen, het zijn ook niet voorschriften die het bijzonder gesubsidieerd lager onderwijs betreffen. Het zijn niet voorwaarden voor subsidieering van bijzondere lager scholen, want die voorwaarden treft men uiteraard niet aan bij de algemeene bepalingen — het zijn geen algemeene, maar zeer bijzondere bepalingen —, maar die treft men aan bij de regeling van de subsidieering zelf. Wat wij bij de algemeene bepalingen aan voorschriften hebben, zijn de voorschriften voor het onderwijs in het algemeen, de voorschriften die betrekking hebben ook op het bijzonder, niet gesubsidieerd onderwijs.

Dit is, geloof ik, wat men van den titel algemeene bepalingen redelijkerwijze verwachten kan en waar die titel in het algemeen ook aan voldoet. Nu zou ik de toepassing even willen bekijken, in verband met sommige artikelen van den titel. Ik zou er op willen wijzen dat de meest kenmerkende artikelen van dezen titel zijn de artt. 7, 8 en 9.

Dat zijn bepalingen, welke toepasselijk zijn op alle scholen; zoo het voorschrift van art. 7: geen onderwijs in afgekeurde lokalen. En dan komt art. 9, dat zegt, dat, indien het toch gebeurt, er straf wordt opgelegd.

Art. 7 is op alle scholen van toepassing en daarom is een sanctie noodig. Ten aanzien van bepalingen, die alleen op het openbaar onderwijs betrekking hebben, ligt voldoende sanctie in den plicht van de gemeentebesturen om de wet na te leven en in de middelen, welke bestaan om die besturen daartoe te brengen, voor zoover niet bovendien speciale middelen daartoe in deze wet worden gegeven. Voor de subsidievoorwaarden is het onthouden van subsidie de sanctie. Maar, voor zoover wij te doen hebben met bepalingen, welke het onderwijs in het algemeen betreffen, zal men tot handhaving noodig hebben, — tenzij voor zoover het zijn voorschriften uitsluitend voor de administratie, zooals art. 12 —, een strafbepaling.

De artt. 7 en 8 zijn algemeen geldende bepalingen en worden dan ook door een strafbepaling gehandhaafd.

Van art. 6 zou men kunnen zeggen, dat het ten onrechte in dezen titel is opgenomen. Het betreft den algemeenen maatregel van bestuur, waarbij eischen aan de localiteiten worden gesteld. Die bepaling is niet van toepassing op het niet gesubsidieerd bijzonder onderwijs. Zij is alleen van toepassing, te gelijk — niet gelijkelijk — op het openbaar en het gesubsidieerd bijzonder onderwijs, op het openbaar onderwijs krachtens de wet en op het gesubsidieerd bijzonder onderwijs krachtens de voorwaarden der subsidieregeling, zie art. 82. Zij zou dan ook meer thuis behooren in den titel over het openbaar onderwijs en daarnaast in de subsidieregeling voor het bijzonder onderwijs. Dat zij onder algemeene bepalingen staat, komt doordat vroeger in dit artikel ook stond een voorschrift, dat alle scholen raakte.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik niet meer had op te merken dan deze algemeene beschouwingen, zou ik niet gesproken hebben, maar ik wil er op wijzen, dat in dezen titel een zekere ziekte, een zekere ontarding is gekomen. Er zijn in dezen titel, indien ik het zoo mag noemen, ingestopt algemeene wenschen, welke men algemeene bepalingen noemt, maar waarbij eigenlijk ontbreekt wat bij een algemeene bepaling zou behooren te staan, nl. een sanctie. Zoo is in dezen titel gekomen de bepaling, dat de Kroon kan bepalen den leeftijd, welken de kinderen moeten hebben bereikt om tot de school

(Rutgers.)

voor gewoon lager onderwijs te worden toegelaten. Deze bepaling is toe te schrijven aan den wensch om concurrentie te voorkomen tusschen het openbaar onderwijs en het gesubsidieerd bijzonder onderwijs. Ik had het mij kunnen verklaren, indien een dergelijke bepaling was gemaakt voor laatstgenoemd onderwijs (dus onder de subsidie-voorwaarden), maar nu staat hier deze bepaling als algemeene bepaling en nu mag de vraag worden gesteld: wat gebeurt er, als die bepaling niet wordt nageleefd, of, om de vraag zuiver te krijgen: wat gebeurt er met de bijzondere gesubsidieerde school, als daar, terwijl de Regeering genoemden leeftijd op 6 jaar heeft bepaald, de kleuters komen niet op 6-jarigen leeftijd, maar op 5½-jarigen leeftijd? Ik geloof, dat het antwoord moet luiden: niets. En hetzelfde geldt voor de bepaling, dat het onderwijs in alle vakken door alle leerlingen moet worden bijgewoond. Stel, een bijzondere niet gesubsidieerde school maakt een leerplan — dat niet behoeft te worden overgelegd — en daaruit volgt, dat het onderwijs in één of meer vakken niet door alle leerlingen behoeft te worden bijgewoond; dan zal deze bepaling van art. 11 geen enkel effect sorteren. De Minister zegt, dat dit slechts opgaat voor zoover de Leerplichtwet niet eischt dat de leerlingen de vakken volgen. Dit zij zoo. Ik zeg slechts, dat deze bepaling van art. 11 geen effect zal sorteren. En nu zou ik verder willen gaan en zeggen, dat ook voor de bijzondere gesubsidieerde scholen de bepaling geen effect zal sorteren; altijd, tenzij men het voorschrift onder de subsidie-voorwaarden opneemt en dus erkent, dat deze voorschriften er als algemeene bepalingen niet door kunnen en dat men ze onder de speciale bepalingen van de subsidieregeling moet opnemen. Wil men deze voorschriften onder de algemeene bepalingen handhaven, dan zal er een strafbepaling bij moeten komen. En daarvoor leenen zij zich toch eigenlijk niet.

Dit alles moge nu zeer interessant zijn — misschien ook niet — maar ik ben eigenlijk er toe gekomen den titel uit dit oogpunt te bekijken, omdat de ziekte ook heeft aangevreten art. 3, waarin een omschrijving gegeven wordt van de soorten van schoolonderwijs. De titel begint met een onderscheiding van lager schoolonderwijs en huisonderwijs. Deze onderscheiding is wel omschreven; wat niet is huisonderwijs, is schoolonderwijs. Art. 2 geeft aan wat onder lager onderwijs valt. In art. 3 wordt het schoolonderwijs onderscheiden in gewoon lager onderwijs, uitgebreid lager onderwijs en buitengewoon lager onderwijs. Men zou verwachten, dat evenals bij art. 1 in art. 3 zou staan: dit is buitengewoon lager onderwijs, dit is uitgebreid lager onderwijs en het overige is gewoon lager onderwijs. Maar dat doet art. 3 niet.

Art. 3 geeft een afzonderlijke omschrijving van buitengewoon lager onderwijs, van u.l.o. en van gewoon lager onderwijs. Het gevolg is, dat er metterdaad schoolonderwijs kan bestaan, dat onder de opgenoemde categorieën niet valt.

Wanneer iemand de gedachte zou hebben een school te stichten van 7 leerjaren en in het 5de reeds Fransch zou willen doen onderwijzen, zal men, art. 3 lezende, tot het resultaat komen dat deze school onder geen der daar genoemde categorieën valt; uit de artt. 1 en 2 zou men weten, dat het is lager schoolonderwijs, dus men moet aannemen, dat er nog bestaat lager schoolonderwijs sec, zonder meer, dat niet voldoet aan een der drie omschrijvingen.

De conclusie uit dit alles is, dat het niet goed is in een artikel, dat eigenlijk definities bevat, voorschriften te gaan inbrengen, die naar haar aard of door strafbepalingen moeten worden gehandhaafd, omdat zij algemeen gelden, of hier niet moeten staan, omdat zij gelden voor het openbaar onderwijs krachtens de wet, krachtens de door de Overheid voor de overheidstaak gegeven regeling, en voor het bijzonder onderwijs alleen als speciale subsidievoorwaarden.

Ik geloof dat in de algemeene bepalingen in dezen titel niet thuis behooren bepalingen, die niet algemeen zijn, waarvan de Regeering niet durft zeggen: zij gelden voor alle onderwijs, en onderwijs dat er niet aan voldoet is verboden en zal gestraft worden.

De algemeene bepalingen behooren beperkt tot wat inderdaad algemeen gesteld wordt en algemeen gehandhaafd kan worden.

(Rutgers e. a.)

Het komt mij voor, dat het niet wenschelijk is, dat op deze opmerkingen zal worden gereageerd door te zeggen: niet gesubsidieerd onderwijs mag verwaarloosd worden, en wat het gesubsidieerd bijzonder onderwijs betreft, is de zaak wel te redresseeren door het opnemen als subsidievoorwaarde van de verplichting om aan deze algemeene bepalingen te voldoen. Ik hoop dat ook hierom niet, omdat ik daarin zou zien een zekeren achteruitgang van de structuur der wet, nl. deze achteruitgang, dat onder de algemeene bepalingen is gebracht, wat geldt voor het openbaar en het gesubsidieerd bijzonder onderwijs, zoodat men krijgt aan den eenen kant het onderwijs waar de Regeering zich niet zooveel van aantrekt, het niet gesubsidieerde, en aan den anderen kant het onderwijs, dat de Regeering kan regelen, waaronder behoort het gesubsidieerde onderwijs. Ik zou die voorwaarden niet als algemeenen regel aan het onderwijs willen opleggen, maar ze voor het gesubsidieerd onderwijs als subsidievoorwaarden in de wet tot uitdrukking gebracht willen zien.

Art. 3 hinkt m. i. op het oogenblik op twee gedachten, eenerzijds zich aandienend als een omschrijving, anderzijds voorschriften bevattend zonder sanctie. Toen ik het artikel las, vroeg ik mij af, of er nu inderdaad aanleiding is als algemeene bepaling in de Onderwijswet op te nemen een voorschrift in dezen geest: het zal verboden zijn onderwijs in het Fransch te geven aan kinderen, die in het eerste tot het zesde leerjaar zijn, een bepaling waartegen ik bezwaren gevoel, die ik thans niet nader zal ontwikkelen. Ik vroeg mij af: moet het werkelijk in Nederland verboden en strafwaardig zijn onderwijs in het Fransch te geven aan kinderen beneden 12 jaar? Toen ik echter naar de strafbepaling ging zoeken, zag ik, dat wat art. 3 in zijn tegenwoordigen vorm pretendeert voor te schrijven, evenzeer trouwens als de artt. 10 en 11, voorschriften zijn zonder sanctie, die reeds daarom eigenlijk in dezen titel en in de wet niet behooren.

Ik zou dus zeggen: het beste was, dat art. 3 van zijn ziekte herstelde en zich beperkte tot het geven van definities, die voor de lezing van het wetsontwerp van belang zijn, en dat de voorschriften, die art. 3 bevat, werden overgebracht, hetzij naar de bepalingen voor het openbaar onderwijs, hetzij naar de bepalingen voor het gesubsidieerd bijzonder onderwijs, hetzij — wat ik zou wenschen — naar het archief van het Departement.

De heer Ketelaar: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel het laat geworden is, meen ik toch met een enkel woord een opmerking te moeten maken over de redevoering van den heer Gerhard, waarnaar ik met zeer veel belangstelling heb geluisterd, maar waarbij ik mij toch heb afgevraagd, waarop dat alles moest uitkomen. En nu is m. i. die heele mooie rede, waarin zeer interessante beschouwingen ten beste werden gegeven, op niets uitgelopen. Wanneer een lid van de Kamer op het oogenblik, dat een geheele herziening van de wet op het lager onderwijs in behandeling is, zich er over beklagt, dat sinds 1820 in ons onderwijs eigenlijk zoo goed als niets is veranderd, dat deze wetsartikelen meer vakken geven, maar anders bijna niet, dat de onderwijzer eigenlijk moest werken zonder leerplan en zonder lesrooster en allerlei andere verbeteringen zouden moeten worden aangebracht, en wanneer datzelfde lid dan geen gebruik maakt van zijn bevoegdheid om die noodig geoordeelde veranderingen voor te stellen, dan vraag ik, of dat lid dan het recht heeft er de Regeering een verwijt van te maken, dat zij niet met dergelijke voorstellen gekomen is. Het is zeer gemakkelijk om zulk een critiek te oefenen en het is ook wel eens goed, dat het gebeurt, maar wij zijn hier in de Kamer om concreet werk te doen en daarvan heeft de heer Gerhard in dit verband niets geleverd.

De heer Gerhard heeft enkele uitspraken met groote kracht gedaan. O. a. heeft hij beweerd, dat het onderwijs in het lezen zou moeten beginnen bij het negende jaar. Nu wil ik wel als mijn indruk mededeelen, dat elk kind, dat tegen het zesde jaar aankomt, op de een of andere manier probeert ten eerste zijn gedachten schriftelijk uit te drukken en ten tweede om de wijze, waarop een ander zijn gedachten

(Ketelaar e. a.)

uitdrukt, d. i. door het gedrukte of geschreven woord, te leeren begrijpen. Dat is er vanzelf ingekomen en geschiedt niet omdat de ouders er zoo buitengewoon op gesteld zijn. Herhaalde malen heb ik opgemerkt, ook in mijn eigen gezin, dat het kind uit de tegenwoordig zeer eenvoudige leesboekjes bijna zonder eenige hulp het lezen leert.

Waarom moeten wij dat nu kunstmatig tegengaan? Aan zulk een tegengaan is m. i. geen enkel voordeel verbonden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet verder op deze rede ingaan; er moeten concrete voorstellen op volgen, en anders is zij bij een bepaald wetsontwerp niet op haar plaats!

De heer Otto: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou bij deze algemeene beschouwingen niet het woord hebben gevraagd, waar de verschillende punten bij de artikelen ter sprake kunnen worden gebracht. Echter wensch ik een kort woord te zeggen na de rede van den heer Gerhard; ik behoeft daarop dan bij de artikelen niet meer terug te komen.

Tegen de rede van den heer Gerhard heb ik hetzelfde bezwaar als de heer Ketelaar, al ben ik het in het algemeen met het betoog van den heer Gerhard eens; diens frissche beschouwingen gaan toch in de lijn, waarin m. i. de leiders in de paedagogische wereld zich in het algemeen bewegen. Er was in zijn rede overdrijving, maar die is blijkbaar noodig in een dergelijk betoog! Zijn afkeuring van het leerplan b. v. zal hij wel niet in de practijk kunnen volhouden. Of men het werkelijk zou kunnen stellen zonder leerplan bij de tegenwoordige toestanden en met de tegenwoordige onderwijzers, betwijfel ik ten zeerste.

Met voldoening ziet iedereen, dat op gymnasia en H. B.-scholen de lesuren worden verkort van 60 op 50 minuten, ook de heer Gerhard pleit daarvoor, en toch zou de heer Gerhard het noodig vinden, na het einde van een lesuur nog met hetzelfde onderwerp te kunnen voortgaan, als hij eenmaal zoo aardig en zoo prettig aan den gang is. Ik vrees, dat de aandacht van de leerlingen dan nog veel meer zou vervliegen dan thans reeds tegen het einde van het lesuur het geval is.

De opmerkingen, die de heer Ketelaar maakte over het lesonderwijs, onderschrijf ik.

De heer Gerhard heeft, blijkbaar omdat hij dit voor zijn betoog noodig had, zich verzet tegen een zekere, niet geheel duidelijke opvatting van het begrip eenheidsschool, een opvatting, die bij sommigen zou bestaan. Ik meen evenwel, dat allen die zich rekenschap hebben gegeven van het begrip eenheidsschool, daarvan dezelfde opvatting hebben als de heer Gerhard. Ik heb voor mij een uitgave van den Deutschen Lehrerverein, waarin 132 000 Duitsche onderwijzers en leeraren verenigd zijn, in welke brochure, „Die deutsche Einheitsschule“ (1916), de heer Tews in opdracht van het bestuur de Einheitsschule beschreven heeft. In de daarin voorkomende, bekende motie van die vereeniging, aangenomen op het Kieler congres van 1914, na een inleiding van dr. Kerschensteiner uit München, staat het volgende:

„Die Deutsche Lehrerversammlung fordert in Uebereinstimmung mit den Ausführungen und den Leitsätzen des Vortragenden die organisch gegliederte nationale Einheitsschule die einen einheitlichen Lehrerstand zur notwendigen Voraussetzung hat und in der jede Trennung nach sozialen und konfessionellen Rücksichten beseitigt ist.“

Als de heer Gerhard wil vechten tegen de eenheidsschool, moet hij hiertegen vechten. Maar dat doet de heer Gerhard niet, hij vecht tegen windmolens, hij vecht tegen een eenheidsschool, die niemand op het oog heeft.

In het algemeen ben ik het met het betoog van den heer Gerhard eens, waar hij zegt, dat men langzamerhand te veel vakken is gaan behandelen in de school, en ik geef zelf toe, dat het zeer wel mogelijk is, dat dit gevaar bij deze gelegenheid nog niet bezworen blijkt. Wij komen daarop bij art. 2 terug.

Ook acht ik het juist, waar de heer Gerhard zegt, dat op de gewone lagere school te veel gestreefd wordt naar het bijbrengen van parate kennis. Inderdaad — maar ook dit is

(Otto.)

in de paedagogische kringen wel doorgedrongen — wij moeten veel meer streven naar het ontwikkelen van de kinderen, naar het oefenen van hun verstandelijke vermogens, wij moeten zorgen — de heer Gerhard heeft het gezegd, ik zeg het hem, zij het op andere wijze, na — dat de kinderen zelf leeren zoeken; dit is een van de voornaamste opgaven, die de lagere school heeft te vervullen.

De lagere school is ongetwijfeld in vele opzichten te formalistisch. Maar wanneer de heer Gerhard hier schetst een ideaal onderwijzer, die volgens ideale opvattingen en beginselen aan een kind onderwijs geeft, dan zeg ik, dat de heer Gerhard uit het oog heeft verloren, dat wij thans niet spreken over het onderwijs aan één kind, maar over het onderwijs in de school, d.w.z. niet over het onderwijs van den ouden paidagogos, die met één kind, wiens karakter hij bestudeerde en volgde en met wie hij zich van uur tot uur, van moment tot moment kon verstaan, meeleeftde, maar over het onderwijs aan het gemiddelde kind, het gemiddelde van de 25 of 30 kinderen, die de onderwijzer voor zich heeft. Dan kan men niet naar zulke ideale beginselen en opvattingen onderwijs of liever leiding geven, maar dan moet men, nolens volens, geven en nemen, zich schikken naar de eischen, die de praktijk stelt.

Ik vraag met den heer Ketelaar: wat is de strekking van het betoog van den heer Gerhard? Wat hij wil, heeft hij niet gezegd; zelfs wat hij niet wil, heeft hij niet gezegd. Het is mogelijk, dat wij dit bij de behandeling van de verschillende artikelen nader zullen bemerken. Maar ik geloof, dat de heer Gerhard niet anders, niet meer en niet minder bedoelt, dan wat velen van ons willen, dat nl. niet meer vakken in de school gehaald zullen worden dan strikt noodig is, en dat niet meer van boven af voorgeschreven zal worden dan strikt noodig is, liefst dus zoo weinig mogelijk.

Zoo kom ik vanzelf tot een belangrijk punt, dat door den heer Gerhard niet precies is genoemd, maar dat hij toch misschien wel heeft bedoeld, dat echter reeds is voorgesteld, om nl. bij het onderwijs meer rekening te houden met den natuurlijke ontwikkelingsgang van het kind, wat op het oogenblik inderdaad te weinig gebeurt. Hoewel de heer Gerhard dit niet met name verderde, geloof ik toch, dat hij hierop doelde en in dat opzicht ben ik het dan met den heer Gerhard volmaakt eens.

Natuurlijk moet op de school de noodige kennis worden bijgebracht. De heer Gerhard, die van art. 45 alleen de formule aanhaalde over het opleiden tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden, vergat, dat daaraan nog iets voorafgaat, wat niet het onbelangrijkste is: het aanleeren van gepaste en noodige kundigheden. Dit is inderdaad noodig, en wanneer de heer Gerhard spot met de eischen des levens, begrijp ik dat niet van hem. Stellig heeft de school ook in dit opzicht een hoogst belangrijke taak te vervullen. Of liever: dit is haar taak. Wanneer een kind de school verlaat, moet het ietwat geprepareerd zijn op het leven in de maatschappij. Lezen, rekenen en schrijven zijn vakken, die men allereerst onderwijst, omdat een kind in het maatschappelijk leven moet kunnen lezen, rekenen en schrijven. Trouwens, ook het andere deel der schoolopleiding is ten slotte voorbereiding voor het leven in de menschenmaatschappij.

Maar juist is de opmerking, dat wij veel te lang vastgehouden hebben en nog vasthouden aan de oude indeeling van het onderwijs, waarbij de lagere school is voor kinderen van den zes- tot den twaalfjarigen leeftijd. Waarom? Wij zijn het er langzamerhand over eens, dat de ontwikkeling van het kind tot den ongeveer achtjarigen leeftijd toe een gansch andere is dan de ontwikkeling na den achtjarigen leeftijd en dit had den Minister tot het nemen van maatregelen moeten dringen. De Minister erkent het beginsel; uit verschillende uittalingen van den Minister in de stukken blijkt, dat hij het onderwijs aan kinderen beneden den achtjarigen leeftijd, in de twee laagste klassen, beschouwt als van een ander karakter dan het onderwijs in de daaropvolgende klassen.

Welnu, dit had den Minister naar mijn overtuiging moeten nopen tot het doen van de beslissende stap; dus had de Minister daar een scheiding moeten zetten. Het is wel heel sterk, —

(Otto e. a.)

en ik zou geneigd zijn nu den heer Gerhard weer aan te halen, die gezegd heeft: „de school is zeer conservatief”. — dat men een eeuw lang de kindertjes van 6 tot 8 jaar precies heeft behandeld als de kinderen van 8 tot 12 jaar. Als het kind bij moeder thuis is geweest tot den zesjarigen leeftijd toe en het gaat dan naar de school, dan begint men niet met het als het ware geleidelijk aan het schoolleven aan te passen; neen, men begint dan met het direct voor de volle leertijden van 9 tot 12 en van 2 tot 4 op de schoolbanken te zetten en als een groot kind onderwijs te geven. De onderwijzers, en de onderwijzessen vooral, hebben in de school heel wat gedaan, om dien overgang wat te verzachten, maar het feit blijft bestaan, dat men altijd ten aanzien van die zeer jonge kinderen, die zóó uit het huisgezin kwamen en die nog volstrekt niet gewend waren aan den dwang, den enormen dwang, welke in de school aan de natuur van het kind wordt opgelegd, gedaan heeft, alsof er geen overgang bestond.

Men heeft eenvoudig den regel toegepast: zij zijn op school, dus zijn zij nu ook onderworpen aan de Schoolwet, aan de schooltucht en aan den schoolregel.

Als wij iets kunnen doen bij deze wet van zeer groote hervormende beteekenis, dan is het aan die oude sleur een eind maken.

Ik ga nu niet in bijzonderheden daarop in, maar ik mag toch met groote voldoening constateeren, dat in het rapport van den Onderwijsraad in den grond der zaak in vele opzichten hetzelfde betoogd wordt; hoewel de Onderwijsraad ook vasthoudt aan de lagere school van af den 6-jarigen leeftijd, zou hij toch óók liever die twee eerste leerjaren van de lagere school afgescheiden willen zien, als ik de bedoeling goed versta.

Dit is naar mijn meening de juiste indeeling van het onderwijs, welke past bij den ontwikkelingsgang, zooals wij dien een kind van zijn 5de jaar af tot aan zijn 18de levensjaar toe zien doormaken: dat vóór het achtste jaar geen eigenlijk onderwijs wordt gegeven, dat van het achtste tot het veertiende jaar het eigenlijk lager onderwijs (het onderwijs door den klasse-onderwijzer) wordt gegeven, en dat daarna wordt gespecialiseerd. D. w. z. dat niet vóór het achtste jaar de kinderen worden gedwongen tot denkeoefeningen, waartoe hun vermogens nog niet voldoende ontwikkeld zijn. Tot den achtjarigen leeftijd voorbereidend onderwijs, en dan van het achtste tot ongeveer het twaalfde jaar wat de Onderwijsraad noemt stamonderwijs, gewoon lager onderwijs, d. w. z. het onderwijs in de verplichte vakken, zonder bijvoeging van de facultatieve vakken, maar dan volgens een methode waarbij veel meer meer dan tot nu de opleiding van de kinderen tot „erfenderische Köpfe” op den voorgrond staat. En dan daarop voortgebouwd de opleiding voor de kinderen die niet zullen volgen het middelbaar onderwijs, het vakonderwijs of het gymasiaal onderwijs: twee vervolklassen, voor allen verplicht, waarop dan volgt vervolonderwijs in den geest zooals de Minister dit in het ontwerp heeft voorgesteld. Daarnaast de mogelijkheid, dat het kind, in plaats van in die vervolklassen, direct plaats neemt in de school voor uitgebreid lager onderwijs, of in de middelbare school, de vakschool of het gymnasium.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben den Minister dankbaar voor de hervorming, die de Minister ten aanzien van het uitgebreid lager onderwijs voorstelt. Ik zeg dit in verband met het betoog van den heer Snoeck Henkemans. Maar laat de Minister nu ook nog den eersten stap doen. Dan krijgen wij een logische verdeling van het onderwijs, en wij zullen dan waarschijnlijk ook krijgen een goed verband tusschen de verschillende deelen van het onderwijs. Als dit óók de strekking was van het betoog van den heer Gerhard, dan zullen wij bij de artt. 2 en 3 en vele andere in de praktijk elkaar niet alleen wel vinden, maar ook arm in arm hartelijk samen kunnen gaan.

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund met een enkel woord te zeggen waarop ik in dit debat niet zal antwoorden, om morgen te zeggen hetgeen ik wel

(Minister de Visser.)

beantwoorden zal. Ik wensch dan te zeggen dat ik thans niet zal antwoorden op het betoog van den geachten afgevaardigde den heer Snoeck Henkemans. Want dat betoog is eigenlijk een toelichting en te gelijk een verdediging van het amendement, dat door den heer Visser van IJzendoorn op art. 3 is voorgesteld. Die geachte afgevaardigde zal zeker een toelichting geven en, als dan andere sprekers, hetzij het amendement bestreden, hetzij verdedigd hebben, zal voor mij de tijd zijn aangebroken om de argumenten van den heer Snoeck Henkemans te beantwoorden.

Verder zal ik morgen ook niet antwoorden op het laatste gedeelte van de rede van den heer Otto, want ook daarin is al een verdediging uitgesproken van zijn eigen amendement op art. 3, waarin hij het systeem heeft neergelegd, dat hij nu met een enkel woord heeft ontwikkeld.

Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund hiermede het negatieve gedeelte van mijn rede te beëindigen om morgen te komen tot het meer positieve gedeelte en dan de andere sprekers, die aan deze debatten hebben deelgenomen, te beantwoorden.

De beraadslaging wordt verdaagd en de vergadering gesloten.

VERBETERING.

In de rede van den heer Rink, bladz. 1966, kol. 2, regel 29 v. o., staat: „worden”; lees: „wordt”.